

Tanja Nykänen

PASTORIT VOIMAANNUTTAJINA

**Vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden käsityksiä
yksilön kasvusta ja voimaantumisesta**

Pro gradu -tutkielma

Syyslukukausi 2005

Kasvatustieteenlaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Nykänen, Tanja. Pastorit voimaannuttajina -vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden käsityksiä yksilön kasvusta ja voimaantumisesta. Aikuiskasvatuksen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2005. 110 sivua.

Tutkimuksessa selvitettiin pastoreiden käsityksiä yksilön kasvusta ja voimaantumista edistävästä tekijöistä, sekä sitä, miten he näkevät oman roolinsa seurakuntalaisensa kasvu- ja voimaantumisprosesseissa. Lisäksi selvitettiin heidän näkemyksiään aikuisista oppijoina. Tarkoituksena oli tuoda näkyväksi seurakuntatoiminnan taustalla vaikuttavia osittain tiedostamattomia käsityksiä ja sitä kautta saada toiminnan kehittämistä palvelevaa tietoa. Tutkimusaineisto koostui kymmenen pastorin teemahaastattelusta. Haastatellut edustivat Helluntaikirkkoa, Vapaakirkkoa, Baptistikirkkoa, Adventtiseurakuntaa ja Pelastusarmeijaa. Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessa toimi aikuiskasvatusfilosofinen viitekehys yhdessä voimaantumistutkimusten ja Juha Siitosen (1999) kehittämän voimaantumisteorian kanssa.

Pastoreiden käsitykset kasvusta heijastelivat kristillistä näkemystä elämän tarkoituksesta. Kasvu nähtiin elämänmittaisena prosessina kohti Kristuksen kaltaisuutta. Kasvun tärkeimmiksi tavoitteiksi nimettiin omaksi itsekse tuleminen ja palvelemaan kypsyminen. Voimaantumisen avaintekijöiksi pastorit nimesivät mahdollisuuden palvelulla rakkaudessa ilmapiirissä. Myös tuen, ohjauksen ja rohkaisun, Jumalan kohtaamisen, oikean tiedon saamisen sekä taitavien ja visionääristen johtajien merkitystä painotettiin. Pastoreiden käsitykset voimaantumisesta olivat muuten samansuuntaisia tutkimusten pohjalta luotujen teorioiden kanssa, paitsi toiminnanvapauden ja omaehtoisuuden osalta. Niitä pastorit eivät korostaneet. Tuloksissa oli havaittavissa kaikkien neljän tutkimuskysymyksen kohdalla sama painotus: itseohjautuvuuden, omaehtoisen ajattelun ja itsestä vastuulliseksi kasvamisen teemat jäivät vähäiselle huomiolle pastoreiden vastauksissa. Tutkimuksen pohjalta varteen otettavaksi kasvusuunnaksi pastoreiden työssä nousi reflektiivisyyden ja aikuispedagogisten taitojen kehittäminen.

Avainsanat: voimaantuminen, papit, seurakunta, kasvu, aikuiskasvatus, empowerment, fenomenografia

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KASVU JA KASVATUS	6
2.1 KASVAVA JA KASVATETTAVA IHMINEN	6
2.2 KASVUN JA KASVATUKSEN ARVOSIDONNAISUUS	8
2.3 AIKUISEN KASVU JA SEN TUKEMINEN	10
2.4 KASVUN PÄÄMÄÄRÄT	14
2.5 KRIITTISYYTEEN KASVATTAMINEN	18
3 VOIMAANTUMINEN	21
3.1 VOIMAANTUMINEN OSANA IHMISEN KASVUA	21
3.2 VOIMAANTUMINEN KÄSITTEENÄ JA ILMIÖNÄ	22
3.3 VOIMAANTUMISTEORIA	25
3.4 VOIMAANTUMISEN OSAPROSESSIT	28
3.4.1 Päämäärät.....	28
3.4.2 Kykyuskomukset	30
3.4.3 Kontekstiuskomukset	32
3.4.4 Emootiot	34
3.5 VOIMAANTUNEEN JOHTAJAN MERKITYS	35
3.6 SITOUTUMINEN JA VOIMAANTUMINEN	38
4 SEURAKUNTA KASVUN JA VOIMAANTUMISEN YHTEISÖNÄ	40
4.1 KRISTILLINEN IHMISKÄSITYS JA KASVUTAVOITE.....	40
4.2 SEURAKUNTA KASVU- JA VOIMAANTUMISYMPÄRISTÖNÄ.....	43
4.3 PASTORI KASVUN JA VOIMAANTUMISEN TUKIJANA	46
4.4 AIKUISEN KASVU JA OPPIMINEN KIRKOSSA	49
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	52
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	53
6.1 FENOMENOGRAFIA – KÄSITYSTEN TUTKIMISTA.....	53
6.2 TUTKIMUSAINEISTON HANKINTA JA KOHDEJOUKKO	55
6.3 AINEISTON ANALYYSIMENETELMÄ	57
7 PASTOREIDEN KÄSITYKSIÄ KASVUSTA	59
7.1 ELÄMÄNMITTAINEN PROSESSI.....	59
7.2 OMAKSI ITSEKSI TULEMISTA	60
7.3 PALVELEMAAN KYPSYMISTÄ	62
7.4 LUONTEEN JA ARVOJEN KYPSYMISTÄ JA HIOUTUMISTA.....	63
7.5 IHMISTEN JA IHMISYYDEN ARVOSTAMISTA	65
7.6 ITSESTÄ VASTUULLISEKSI TULEMISTA.....	67
8 PASTOREIDEN KÄSITYKSIÄ VOIMAANTUMISTA EDISTÄVISTÄ TEKIJÖISTÄ	69
8.1 AVOIN JA POSITIIVINEN ILMAPIIRI	69
8.2 MAHDOLLISUUS PALVELLA.....	71
8.3 TUEN, OHJAUKSEN JA ROHKAISUN SAAMINEN	73
8.4 JUMALAN KOHTAAMINEN.....	74
8.5 OIKEAN TIEDON SAAMINEN	75
8.6 TAITAVA JA VISIONÄÄRINEN JOHTAJUUS.....	76

9 PASTOREIDEN NÄKEMYKSIÄ OMASTA ROOLISTAAN	78
9.1 OPETTAA JA OHJATA	78
9.2 OLLA AITO JA ESIMERKILLINEN	79
9.3 LUODA KANNUSTAVAA ILMAPIIRIÄ	80
9.4 ANTAA SIELUNHOITOA JA RUKOUSTUKEA	82
9.5 YHTEENVETO PASTORIN ROOLISTA	83
10 PASTOREIDEN NÄKEMYKSIÄ AIKUISTEN KASVUSTA JA OPPIMISESTA	84
10.1 AIKUISET OVAT KRIITTISIÄ OPPIJOITA	84
10.2 AIKUISTEN OPETTAMISTA KEHITETTÄVÄ	86
10.3 OSALLISTUMISTA JA KESKUSTELUA	88
10.4 HYVÄ PUHE SITTENKIN PARAS?	90
11 DISKUSSIO	92
11.1 KESKEISET TUTKIMUSTULOKSET POHDINTOINEEN	92
11.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTIA	96
11.3 JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUKSIA	99
LÄHTEET	101
LIITTEET.....	108
<i>Liite 1. Haastattelupyynnötkirje .....</i>	<i>108</i>
<i>Liite 2. Teemahaastattelurunko.....</i>	<i>109</i>

1 JOHDANTO

Vapaan kristillisyyden piirissä on toistaiseksi käyty hyvin vähän keskustelua seurakuntien toiminnan taustalla vaikuttavista käsityksistä. Usein nämä käsitykset otetaan annettuina, koska niiden olemassaoloa ei tiedosteta selkeästi. Ajatellaan, että seurakuntien toiminta ohjautuu puhtaasti oikeaoppisen kristillisen näkemyksen mukaisesti.

Oltuani useita vuosia vapaakristillisessä (kansankirkkojen ohella toimivat kristilliset kirkot) seurakuntatyössä, minua alkoivat lopulta askarruttaa seurakuntien kasvatustyöhön liittyvät perustavat kysymykset. Aloin pohtia niitä ihmiskuvaan, ihmisen kasvuun, oppimiseen ja täysivaltaiseen tulemiseen liittyviä käsityksiä, jotka olivat kirjaimattomina seurakuntiemme toiminnan taustalla. Kasvatustieteen opintojeni edetessä minussa heräsi kiinnostus tutkia tieteen keinoin vapaan kristillisyyden piirissä ilmeneviä käsityksiä. Halusin löytää mutua-tuntumaa vahvempaa tietoa, jonka avulla seurakunnan toimintaa voisi kehittää. Leppisaari (2000) on väitöskirjassaan paneutunut tutkimaan aihetta Suomen evankelisluterilaisen kirkon piirissä. Hän on tehnyt varsin mielenkiintoisia huomioita niistä ihmis- ja oppimiskäsityksistä, jotka vaikuttavat kirkon toiminnan taustalla, ja todennut, ettei teologia tule toimeen ilman kasvatustieteitä, mutta että kirkon tehtävä on reflektoida millaista pedagogiikkaa se työssään hyödyntää.

Termi voimaantuminen on viime aikoina ollut esillä hyvin monenlaisissa yhteyksissä, niin innovatiivisia liikeyrityksiä koskevissa keskusteluissa kuin puhuttaessa syrjäytyneiden työttömien tukemisesta. On puhuttu yksilöiden oman identiteetin, minuuden ja lahjojen löytämisestä ja sitä kautta oman sisäisen voiman rakentumisesta, minkä seurauksena ihminen kykenee vastuullisuuteen ja yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen. Voimaantumisasiäni perehtyessäni totesin, että kyseessä on sama asia, mihin seurakuntatyössä pyrimme: että ihmiset löytäisivät oman identiteettinsä, vahvuutensa ja paikkansa sekä pääsivät hyvinvoivina seurakunnan täysivaltaisina jäseninä palvelemaan yhteisöä oman persoonansa ja lahjojensa kautta. Minua kiinnosti selvittää, millaisia käsityksiä yksilön voimaantumisesta esiintyy seurakunnissa ja ovatko nämä käsitykset samassa linjassa tutkimusten pohjalta luotujen voimaantumisteorioiden kanssa.

Näistä teoreettisista ja käytännöllisistä lähtökohdista käsin pyrin tutkimuksessani kartoittamaan perinteisten vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden käsityksiä yksilön

kasvusta ja voimaantumisen. Uudet, viime vuosikymmeninä syntyneet vapaakristilliset seurakunnat jätin pois tutkimuksesta, jotta hajonta ei kasvaisi liian suureksi. Valitsin pastorit tutkimukseni kohdejoukoksi, koska seurakuntiensa johtajina ja opettajina heillä on määrävä asema siinä, millaisia käsityksiä seurakunnassa tuodaan esille ja uusinnetaan. Vapaakristillisen seurakunnan pastorilla on myös ratkaiseva merkitys siinä, millaiseksi kasvu- ja voimaantumisympäristöksi hänen seurakuntansa kehittyy. Pastoreiden käsitykset toivottavasta yksilön kasvusta ohjaavat perustavanlaatuisesti sitä, miten hän toimii seurakuntalaistensa kanssa ja millaisia ominaisuuksia hän heissä rohkaisee.

Voimaantumisen näen osana yksilön kasvua. Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan pastoreiden käsityksiä voimaantumista edistävästä tekijöistä: ovatko ne keinot, millä pastorit pyrkivät tukemaan seurakuntalaistensa voimaantumista yhdenmukaisia aiempien voimaantumistutkimusten kanssa. Lisäksi tutkin sitä, miten pastorit näkevät oman roolinsa ihmisten kasvun ja voimaantumisen prosesseissa. Koska seurakunnissa pastoreiden työ keskittyy pitkälle aikuisten kanssa toimimiseen, olen myös halunnut tutkimuksessani tarkastella pastoreiden käsityksiä aikuisista oppijoina. Vaikka en ole itse toiminut juuri pastorin virassa, olen kuitenkin saanut tehtävään vaadittavan koulutuksen ja kiinnostunut kehittämään seurakuntatyössä tarvittavaa koulutusta. Tavoitteeni on, että tämä tutkimus antaisi hyödyllistä tietoa palvelemaan seurakunnissa tehtävää kasvatus-, opetus- ja ohjaustyötä.

Tutkimusmetodiksi valitsin fenomenografisen tutkimuksen, joka on kvalitatiivinen metodi juuri käsitysten tutkimiseen. Aineiston keräsin teemahaastattelujen avulla. Haastateltuja pastoreita oli kymmenen ja he toimivat Helluntaikirkon, Vapaakirkon, Baptistikirkon, Adventtiseurakunnan ja Pelastusarmeijan seurakunnissa. Teoreettisena lähtökohtana tutkimuksessani toimii aikuiskasvatusfilosofinen viitekehys yhdessä Juha Siitosen (1999) voimaantumisteorian ja muiden voimaantumistutkimusten kanssa.

2 KASVU JA KASVATUS

Kasvu on hyvin laaja ja moniselitteinen käsite, jota pyrin tässä tarkastelemaan vain tutkimukseni kannalta merkityksellisistä näkökulmista. Tässä luvussa tarkastelen ensin kasvua ja kasvatusta yleisenä ilmiönä sekä sen arvosidonnaisuutta. Seuraavaksi käsitteelen aikuisen kasvuun liittyviä erityispiirteitä, sillä pastorien työ on pitkälle aikuisten parissa toimimista. Lopuksi nostan esille joitakin yleisesti esitettyjä kasvun päämääriä ja erityisesti kriittisyyteen kasvattamisen ideaalin.

2.1 Kasvava ja kasvatettava ihminen

Ihminen on kasvava olento. Fyysinen kehitys taantuu aikanaan vääjäämättä, mutta ainakin periaatteessa ihminen voi jatkaa henkisellä alueella kasvua hyvin myöhäiseen ikään. (Toiskallio 1988, 14.) Kasvu fyysisenä kehittymisenä on suhteellisen yksiselitteistä: elävä organismi kehittyy itsessään täysikasvuiseksi saadessaan riittävästi vettä ja ravinteita, ja kuolee ajallaan solujen vanhetessa. Henkinen kasvu, jota tämä tutkimus tarkastelee, on paljon epämääräisempi termi. Ääripäissään se on toisaalta itsestään kehkeytymistä, silloin kasvu on ihmisen luonnon ominaisuus, ihminen kasvaa itsestään. Toisaalta ihmisen kasvu edellyttää ulkopuolista ohjausta; ilman ulkoapäin tulevaa kasvattavaa ja ohjaavaa päämäärätietoista pedagogista toimintaa yksilö jää lapseksi eikä saavuta itsestä aikuisuutta. (Hoikkala 1993, 165.) Toiskallion (1988, 9) mukaan kasvu on se psyykkinen ja henkinen kehityskulku, johon kasvatuksella pyritään jotenkin vaikuttamaan. Kasvu on yksilön kokonaisvaltaista kehittymistä. Vaikka kasvaneen ihmisen tunto-merkeistä voi olla erilaisia näkemyksiä, yleisesti ymmärretään ihmisen kasvun tarkoittavan persoonallisuuden, luonteen ja minän kehittymistä ja rakentumista. (Puolimatka 1999b, 28; Toiskallio 1988, 9.)

Kasvaminen ei ole mahdollista ilman kasvatusta (Harva 1983, 27). Näin sanottaessa kasvatusta ymmärretään hyvin laajasti ympäristön vaikutukseksi kasvavalle olennolle. Mikään elollinen olio, ei myöskään ihminen, voi elää eikä kasvaa ilman sopivaa ympäristöä, jonka kanssa se on vuorovaikutuksessa. Sanan suppeassa ja varsinaisessa merkityksessä kasvatuksella tarkoitetaan vain tahallista vaikutusta kasvavaan. Nurmi (1997, 61) määrittelee kasvatuksen "johdonmukaisuuteen pyrkiväksi toiminnaksi kasvatettavan

persoonallisuuden, valmiuksien tai yhteisöön sopeutumisen muuttamiseksi edulliseksi katsottuun suuntaan tai säilyttämiseksi tilassa, jota pidetään edullisena". Puolimatka (1999b, 23) ottaa määritelmäänsä mukaan myös menetelmät; kasvatus on hänen mukaansa toimintaa, joka edistää arvokkaiden valmiuksien kehittymistä käyttäen menetelmiä, jotka kunnioittavat kasvatettavien ihmisarvoa. Harvan (1983, 27) mukaan kasvatus on yksinkertaisesti kasvamaan saattamista, kasvun auttamista. Yhteistä kasvatuksen määritelmille on intentionaalisuus, vuorovaikutteinen toiminta ja persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttaminen (vrt. Toiskallio 1988, 8; Hirsijärvi 1985, 44). Kasvatus on siis tietoista pyrkimystä ohjata kasvatettavaa kasvamaan arvokkaana pidettyyn suuntaan olemalla yksilöä kunnioittavassa vuorovaikutuksessa tämän kanssa.

Vaikka puhutaan tahallisesta kasvatuksesta, on todellisuudessa mahdotonta vetää selvää rajaa tahallisen kasvatuksen ja tahattoman kasvatuksen välille. Ihminen imee ympäristöstään ja kasvattaja välittää kasvatettavalleen myös sellaisia vaikutteita, joita ei ole tarkoitettu tai joista ei olla edes tietoisia. (Harva 1983, 27–28.) Vaikka kasvatuksen käsite pyritään rajaamaan tahalliseksi kasvuun vaikuttamiksi, ei se kuitenkaan saa merkitä sitä, että suljetaan silmät "tahattomalta" kasvatukselta. Päinvastoin, haasteena on tahattoman kasvatuksen saaminen vähitellen tietoiseen hallintaan. (Toiskallio 1988, 27.)

Kasvatus on yleensä käsitetty aikuisten vaikutukseksi nuoriin siinä tarkoituksessa, että he tulisivat valmiiksi yhteiskunnan jäsenyyteen ja oman elämänsä elämiseen. Taustalla on ollut ajatus, että vain nuoret kasvavat ja siten vain nuoruusvuodet ovat kasvatusikää. Nykyisin ajatellaan, että ihminen on kehityskykyinen niin kauan kuin hän elää ja siksi kasvatusta tarvitseva (Harva 1983, 28). Ruumiillinen kasvaminen ei ole ainoa ihmisessä havaittava kasvamisen laji, vaan sen ohella ilmenee sielullista ja henkistä kasvua, joka ei ole kiinteästi sidottu ruumiilliseen kasvamiseen, vaan vielä sen tauottua voi kulkea monen kehitysvaiheen läpi (Hollo 1959, 54–55). Siksi kasvatuksen tarve ei voi päättyä nuoruusvuosiin. Toisaalta kasvatus ei ole koskaan yksisuuntainen tapahtuma. Ihmisten välillä on jatkuva kasvatussuhde: Kaikki kasvattavat kaikkia joka hetki (Harva 1983, 28).

Valistusajan pedagogit pitivät tärkeänä luonnon itsensä antamaa kasvatusta. Rousseau (1905) mukaan ihminen kasvaa parhaiten ihanteellisen lopputulokseen, omaksi itsekseen, kun häneen ei pyritä vaikuttamaan kasvatuksella. Kristillisessä perinteessä tietoista kasvatusta on aina pidetty välttämättömänä ihmisen kasvulle. Muun muassa kristillistä perinnettä edustava Comenius (1592–1670) kirjoitti aikanaan, että ihmisestä ei tule ihmistä ilman kasvatusta (Comenius 1928, 98). Comeniuksen mukaan ihmi-

sen kasvu sisältää kolme ulottuvuutta: sivistyksen eli perehtymisen tiedon ja taidon eri osa-alueisiin, siveyden eli toimintamme sekä sisäisen että ulkoisen laadun ja jumalisuuden eli sisäisen kunnioituksen, jonka kautta ihmisen henki liittyy ja kiintyy Jumalaan (mts., 81). Comeniuksen mukaan Jumala lahjoittaa ihmiselle tiedon, siveyden ja hurskauden siemenet sekä terävän järjen, mutta kenestäkään ei tule todellista ihmistä, ellei hän ole oppinut toimimaan ihmisen tavoin eli saanut sellaista kasvatusta, joka tekee hänestä ihmisen (mts., 98–99). Myös Immanuel Kant (1724–1804) on todennut, että ”Ihminen voi tulla ihmiseksi vain kasvatuksen avulla” (Puolimatka 1999b, 19).

Ropon (1985) mukaan erilaisten ihmiskäsitysten piireissä on eriäviä näkemyksiä ihmisen kasvatettavuudesta. Naturalistit, marxilaiset ja humanistit ovat voimakkaan optimistisia: ihmistä voi kehittää sekä yksilöinä että lajina. Kristillinen näkemys asettuu tässä suhteessa Ropon mukaan varovaisemmalle kannalle: yksilön kasvun suhteen ollaan optimistisia, mutta ihmislaji sinänsä ei syntiin langenneena voi muuttua hyväksi. (Patrikainen 1997, 56.) Nähtiinpä ihmisen kasvun ja kehittymisen mahdollisuudet kasvatuksen avulla enemmän tai vähemmän lupaavina, herättää pyrkimys auttaa ihmisen kasvua kasvattamalla koko joukon kasvatustieteellisiä kysymyksiä.

2.2 Kasvun ja kasvatuksen arvosidonnaisuus

Kasvun olennainen tapahtuma on oppiminen, mutta kasvu on aina enemmän kuin oppimista (Toiskallio 1988, 16), sillä huonojen tapojen tai asenteiden oppimista tai omaksumista ei nähdä kasvuna. Kasvu nähdään siis ihmisen myönteisenä kehittymisenä. Tästä seuraa väistämättä, että ihmisen kasvu on arvosidonnainen asia. Yhteiskunnassa tai yhteisössä arvokkaina pidettyjen asenteiden ja asioiden oppimista ja omaksumista pidetään kasvuna, tuhoisien tai ”väärin” ominaisuuksien pyritään estämään. Yksi esimerkki tästä ovat vapausrangaistukset keinona ohjata yksilö kasvamaan parempaan suuntaan.

Kun yksilön kasvuun pyritään vaikuttamaan kasvattamisella, herää väistämättä kysymys, mikä tai kuka määrittelee sen, millaiseksi ihmisen tulisi kasvaa. Vaikka tiede on jossain määrin kulttuurisidonnaista, se kuitenkin pyrkii olemaan arvovapaa, eli sen tutkimuskohteena on vain todellisuus. Ihanteet, niin myös kasvuihanteet ja tavoitteet, ovat luonteeltaan aina epätieteellisiä (Nurmi 1997, 119, ks. myös Puolimatka 1999a, 119–121). Koska kasvatustavoitteet ovat syvästi arvosidonnaisia, ne ovat sidoksissa yksilön maailmankatsomukseen. Hirsijärven (1985) mukaan maailmankatsomus tarkoittaa

ihmisen kokonaiskäsitystä todellisuuden olemuksesta ja arvosta. Se pitää sisällään sekä maailmankuvan (yksilön käsitykset ja uskomukset maailmasta ja elämästä) että ihmiskuvan (yksilön kokemukset ja uskomukset ihmisyydestä). Sekä maailmankuva että ihmiskuva sisältävät sekä rationaalisia että irrationaalisia aineksia. Empiirinen tiede tähtää näiden irrationaalisten ainesten karsimiseen tuottamalla jatkuvasti uutta tutkimustietoa todellisuudesta. Maailmankatsomuksessamme arvot määrittävät 'toivottavia asiantiloja'. (Hirsijärvi 1985, 81.) Yksilön kasvutavoitteet heijastavat arvoja ja nousevat siitä ymmärryksestä, mikä hänellä itsellä on maailmasta ja ihmisyydestä. Ihmiskuvaan sisältyykin käsitys ihanneihmisestä tai ihmisideaalista, eli käsitys siitä, millainen ihmisen tulisi olla. Täydellinen ihminen onkin ollut kasvatuksen perimmäisenä tavoitteena kautta maailmanhistorian. (Krohn 1991, 10; Toiskallio 1988, 76.)

Koska kasvatukselle asetetut tavoitteet ilmaisevat näkemystä siitä, mikä on arvokasta elämässä, voidaan kasvatuksen päämäärä johtaa ainoastaan elämän päämäärästä (Puolimatka 1999b, 21). Miten toisen kasvattaminen sitten on mahdollista, jos ei voida löytää yhtä yleispätevää arvotietoa ja yksimielisyyttä elämän päämäärästä? Tällöinhän kasvattaja käyttää valtaa kasvatettavaansa, ja pyrkii ohjaamaan tätä omien näkemystensä mukaiseen kasvuun. Puolimatka (1999b) toteaa, että vaikka kasvattaja ei voikaan tietää, minkä kehittyvä olento tulee kokemaan elämänsä tärkeimmäksi asiaksi, hänen velvollisuutensa on ohjata kehitystä niin, että kasvatettavan saavuttaessa kypsyyden hänellä on vielä elämä edessään, ei pelkästään tuhoutuneen elämän menetetyt mahdollisuudet. Puolimatka vetoaa aristoteliseen perinteeseen, joka painottaa sitä, että yksilön potentiaali kehittyä moraalisesti vapaaksi olennoiksi ei toteudu ilman tietoista kasvatuksellista ohjausta. Rousseaulaista perinnettä hän kritisoi siitä, että täysin viettien ja vaistojensa varaan kasvamaan jätetty ihminen voi kyllä kokea eläinten tavoin mielihyvää, mutta onnellisuuden hän voi saavuttaa vain kyetessään arvioimaan ja priorisoimaan viettejään ja halujaan. Nämä taidot yksilö saavuttaa vain kasvatuksen kautta. Puolimatkan mukaan kasvattaminen on oikeutettua sen takia, että vaikka kasvattaja ei voi tietää, minkä kasvatettava tulee kokemaan elämänsä tarkoitukseksi, hän voi kuitenkin tietää, että "elämän tarkoitus löytyy kielellisten valmiuksien, loogisen ajattelun, sosiaalisten vuorovaikutustaitojen, esteettisten elämysten ja moraalisuuden kehittyessä, ei niiden tuhoutuessa". (Puolimatka 1999b, 15–17.) Kyse on siis hyvän elämän edellytysten luomisesta.

Vaikka arvojen keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä käydäänkin kiistoja, on kuitenkin olemassa jonkinlainen yksimielisyys siitä, mitä objektiiviseen arvoyttimeen kuu-

luu. Ollaan esimerkiksi yhtä mieltä siitä, että tieto on arvokkaampi tietämättömyyttä, kriittisyys ennakkoluuloisuutta, viisaus ymmärtämättömyyttä, oikeudenmukaisuus epäoikeudenmukaisuutta, rakkaus itsekkyyttä ja onnellisuus onnettomuutta. Ilman tällaisia arvovastakohtia ei olisi mahdollista perustella ja oikeuttaa kasvatusta ja erottaa kehitystä taantumisesta. (Puolimatka 1999b, 23.)

Koska kasvatuksessa ja hienovaraisimmassakin kasvun tukemisessa aina välittyy se, mitä pidetään arvokkaana, on omien arvojen tiedostaminen ja jäsentäminen tärkeää. Törmä (1996) muistuttaa, että silloinkin, kun kasvattaja ei ole tietoisesti pohtinut toimintansa arvoperustaa tai pyrkii tietoisesti välttämään arvokasvatusta, heijastuu hänen toiminnassaan tietyt arvot. On mahdollista, että pystyessään arvioimaan niitä, kasvatettavat asettavat ne kyseenalaisiksi. Törmän mukaan kasvattajan tuleekin pohtia oman toimintansa perusteita suhteessa kasvatettavan kasvuprosessiin tullakseen tietoisemmaksi kasvatustaan ohjaavista arvoista. (Törmä 1996, 10.)

2.3 Aikuisen kasvu ja sen tukeminen

Ihmisen henkinen kasvu jatkuu koko elämän, mikäli tämä säilyttää oppijan asenteen ja on avoin uusille asioille. 1960-luvulla tuli käyttöön termi *elinikäinen kasvatusta*. Taustalla oli ajatus, että kasvatusta ei ole vain elämän alkupäässä tapahtuvaa eväiden antamista elämän matkaa varten, vaan se on ihmisen ravitsemista matkan varrella aina sen mukaan, mitä hän kulloinkin tarvitsee voidakseen jatkaa matkaa eteenpäin. (Harva 1983, 29–30). Kasvattaja tarvitsee kuitenkin erilaisia taitoja ja välineitä aikuisen kasvun kuin lapsen kasvun ravitsemiseen ja tukemiseen. Aikuiset oppivat eri tavalla kuin lapset ja nuoret, eikä perinteinen opettamis-oppimis -filosofia tuota parasta tulosta aikuisten oppimismaailmassa (Laukkanen 2000, 167).

Vallalla olevan konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ihminen on oppijana aktiivinen informaation käsittelijä. Hän valikoi, tulkitsee, käsittelee ja jäsentää informaatiota suhteessa aikaisempiin kokemuksiin ja näkemyksiinsä. Siinä missä lapsi on ennakkoluuloton ja omaksuu suhteellisen helposti kasvattajan tarjoamia näkemyksiä, on aikuinen ehtinyt kiteyttää oman maailmankatsomuksensa, eikä hän helposti kyseenalaista omia näkemyksiään. Malisen (2002) mukaan kyse on siitä, että yksilön oppima ja kokemuksellinen eli persoonallinen tieto muuttuu vähitellen ihmiselle itselle sanattomaksi, piileväksi tiedoksi. Aikuinen elää tämän oman persoonallisen tietämyksensä, oman ”fik-

saantuneen” uskomusjärjestelmänsä varassa. Lapsen uskomusjärjestelmä ei ole vielä ehtinyt fiksaantua, vaan on ytimeltään pehmeä. (Malinen 2002, 68–71.) Lapsia onkin tämän vuoksi sanottu hyväksi maaperäksi; heihin on helppo istuttaa haluttuja näkemyksiä. Malisen (2000, 134–135) mukaan aikuisen uskomusjärjestelmä pitää *kovan ytimen* lisäksi sisällään myös sitä ympäröivän pehmeämmän *suojavyön*. Kovaan ytimeen kuuluvat yksilön maailmaa perustavanlaatuisimmin määrittävät uskomukset. Suojavyö taas pitää sisällään joustavammat käsitykset, joista yksilö on valmis keskustelemaan. Aikuisen uskomusjärjestelmä sisältää paljon keskeneräisyyttä, epätarkkuutta ja puutteellisuutta, jota hän ei itse välttämättä edes tiedosta. Persoonallinen tieto on aikuiselle itselleen, totta, koska arki toimii *yleensä* hyvin tämän tiedon varassa. Ongelmana aikuisen oppimisessa on se, että vaikka aikuinen voi olla aktiivinen oppija, oppiminen kohdistuu yleensä suojavyöllä oleviin pinnallisempiin uskomuksiin. Aktiivisuus suuntautuu pikemminkin vallitsevien olosuhteiden ja käsitysten ylläpitämiseen ja muutoksen vastustamiseen kuin uuden tiedon rakentamiseen. (Malinen 2002, 68–69; 2000, 135.)

Malisen mukaan aikuisen syvempi oppiminen edellyttää, että jokin ravistelee hänen näkemyksiään tarpeeksi syvältä, aiheuttaen hämmennyksen ja herättäen kiinnostuksen uutta kohti. Malinen kutsuu tätä hämmennystä 'säröksi', ja määrittelee sen kokonaisvaltaiseksi epämukavuuden oloksi, joka pakottaa yksilön omien näkemystensä kyseenalaistamiseen ja uuden oppimiseen. (Malinen 2002, 69–71.) Tällaisia säröjä syntyy elämässä luonnostaan erilaisten kriisien ja vastoinkäymisten kautta. Kun aikuisen uskomusjärjestelmän merkitysrakenteet menevät rikki, on se yksilölle kivulias prosessi sekä käsitteellisesti että psykologisesti. Siksi ihmisen aktiivisuus suuntautuu särötilanteessa ensin luontevammin oman uskomusjärjestelmän vahvistamiseen kuin sen muuttamiseen. (Bohm & Peat 1989, 25, 50.) Säröt horjuttavat yksilön saavuttamaa tasapainoa, mutta se ei Böökin (1975) mukaan ole vain huono asia: "Inhimillisessä kasvussa välttämättä eteen tulevat epätasapainotilanteet ovat ilman muuta myös luovimpia. Omiin jäykkien käsitysten jättäminen kellumaan koettelee tietenkin tuttua ja turvallista, mutta varmuudet olisi hyvä oppia käsittämään aikaan sidotuiksi. Epävarma olotila saattaa olla ihmisen elämässä luovinta aikaa. Varmasta varmaan siirtyminen opettaa vähän."

Malisen mukaan aikuisen kasvuun ja oppimiseen tähtäävien kasvattajien haasteena on särön synnyttäminen eettisesti soveliaissa rajoissa. Kyetäkseen synnyttämään tällaisia säröjä, on aikuisopettajan ensin otettava selvää oppijoiden epistemologisista perspektiiveistä. Toisin sanoen hänen on oltava sellaisessa vuorovaikutuksessa heidän kanssaan, että hän kykenee poimimaan vihjeitä oppijoilta itseltään näiden uskomusjär-

jestelmiensä rakenteesta. (Malinen 2002, 68–69.) Tämän vuoksi yksisuuntainen opettajaohjoinen opettamisen malli ei ole pidemmän päälle hedelmällinen aikuisten parissa toimittaessa. Aikuisten opettamisessa dialogisuuden nähdäänkin olevan keskeisessä asemassa.

Shorin & Freiren (1987) mukaan opetuksellisessa dialogissa opettajan on oltava tietoinen siitä, mihin dialogilla pyritään: Ilman päämäärää dialogi on vain spontaania keskustelua. Toisaalta jos dialogi nähdään vain pelkkänä tekniikkana saavuttaa opettajan päämääriä tai tehdä oppijoista ystäviämme, on se silloin manipulointikeino valaistamisen sijaan. Olennaista dialogissa on se, että vaikka opettaja valitsee aiheen ja tietää siitä enemmän kuin oppilaat, hän suhtautuu tasa-arvoisesti oppilaisiinsa ja on itsekin avoin oppimaan asiasta uutta dialogin myötä. (Shor & Freire 1987, 98–103.) Pakkanen (2002) toteaa, että pitämällä toista tasa-arvoisena, voi oppia kuuntelemaan häntä avoimesti ja näkemään asioita hänen näkökulmastaan ilman, että jo kesken kaiken on tarjoamassa omaa tulkintaansa. Hänen mukaansa toista pitäisi kuunnella avoimesti, lykätä kritiikkiä ja omaa tulkintaa sekä auttaa toista ilmaisemaan ajatteluaan sopivin kysymyksin. (Pakkanen 2002, 246.) Myös Malinen näkee dialogisuuden ja hyvien kysymysten käytön olennaisena osana opettajuutta. Hyvät kysymykset murtavat fiksattuja, jäykkiä rakenteita ja aiheuttavat säröjä. Hyvät kysymykset antavat dialogille sellaisen sisäisen rakenteen, jossa epistemologisten perspektiivien laajeneminen on mahdollista. (Malinen 2002, 71–73.) Sokrateen tiedetään soveltaneen juuri tällaista menetelmää ohjatessaan oppilaitaan kasvuun. Hän herätti oppilaitaan omakohtaiseen pohdintaan esittämällä kysymyksiä. Peräänantamaton kysely avasi uusia näkökulmia ja johti hämmennykseen, pakotti ajattelemaan ja etsimään yhä uudelleen vastauksia. (Puolimatka 1999b, 46–47.)

Tennantin (1988, 7) mukaan puhuttaessa aikuiskasvatuksesta ja aikuisten oppimisesta peruskäsitteenä on itseohjautuvuus. Tällöin ajatuksena on se, että aikuiset pyrkivät omaehtoiseen kasvuun ja oppimiseen. He itse määrittävät kasvusuuntansa ja ovat myös vastuussa omasta kasvustaan. Kun itseohjautuvuus 1980-luvulla nousi aikuiskasvattajien arvoksi tai trendiksi, lähdettiin ensin siitä, aikuiset ovat itseohjautuvia oppijoita. Tämä osoittautui kuitenkin pian myytiksi, ja itseohjautuvuus muuttui lähtökohdasta tavoitteeksi. Tällöin aikuisen kasvussa ohjaajan tuki ja kannustus ovat tärkeitä, jotta aikuinen kasvaa itsenäiseksi ja uskaltaa tehdä omia valintoja. (Front 2003, 125.)

Aikuisten opettamisessa olennaista on myös tasa-arvon käsite. Striken (1982) mukaan oppijan ja opettajan välillä on epätasa-arvo siinä, miten he kykenevät ymmärtämään ja arvioimaan tietyn alan ajatuksia ja argumentteja, mutta moraalisesti he ovat

tasa-arvoisia toimijoita, joiden tulee antaa toisilleen ne oikeudet ja kunnioituksen, joka moraalisisille toimijoille kuuluu. Strike kutsuu opettajan ja oppijan pedagogista suhdetta mestari-oppipoikasuhteeksi. Hänen mukaansa kasvatussuhteen edellytyksenä on mestarin rehellisyys ja kompetenssi, ja suhteen onnistuminen riippuu luottamuksesta, koska oppija ei voi täysin arvioida mestarin kompetenssia. Striken mukaan aikuisopettajan auktoriteetti voi perustua vain ja ainoastaan tiedolliseen ylivaltaan, ei opettajan asemaan oppijoiden yläpuolella. (Strike 1982, 49, 51–52.)

Myös Malisen (2002) mukaan aikuisiin suuntautuvassa kasvatuksessa on tärkeää toisten ihmisten kunnioittava ja tasavertainen kohtelu. Hän nimeää aikuiskasvattajan haasteeksi myös oman sosiaalisen kyvykkyyden tiedostamisen ja kehittämisen sekä vastuun ottamisen oppimiselle suotuisasta ilmapiiristä. Hän painottaa, että pelkkä asiantuntijuus ei riitä aikuisen kasvun ja oppimisen tukemiseen - ihmissuhdetaidot ovat olennaisessa osassa henkisesti avoimen oppimisympäristön luomisessa. Siksi Malinen listaakin pedagogisen sensitiivisyyden jatkuvan opettelun yhdeksi aikuisopettajan eettisistä vastuista. (Malinen 2002, 86, 75–80.)

Puhuttaessa aikuisen kasvun tukemisesta, on vielä puututtava kasvattajan määrittelyn ongelmallisuuteen. Voidaanko esimerkiksi pastoria, joka pyrkii ravitsemaan aikuista ihmistä tämän elämän matkan varrella, kutsua kasvattajaksi ja hänen toimintaansa siten kasvattamiseksi? Väljästi määritellen kasvattaja on jokainen sellainen ihminen, joka tarkoituksellisesti pyrkii edistämään toisen ihmisen kehitystä (Heinonen, 1989, 67). Toisaalta Huttunen (1995) ottaa esille näkökulman, joka erottaa kasvattajan ohjaajasta, tutorista ja opettajasta; kasvattajalla on tietynlainen, vanhemman kaltainen suhde kasvatettavaan (Hirsijärvi & Huttunen 1995, 46). Harva (1963, 108) puolestaan nostaa esille sellaisen kasvattajaa määrittelevän seikan, joka ideaalisesti sopii myös pastoreihin: kyvyn herättää kasvatettavassa korkeampia elämänpäämääriä ja myös uskoa niihin. Toisin sanoen hän pystyy auttamaan kasvatettavaa sisäistämään arvokkaita kasvutavoitteita oman arvomaailmansa osaksi, jolloin vuorovaikutukseen perustuva kasvatusta alkaakin muuttua enenevästi yksilön itseohjautuvaksi kasvuksi. Tällöin kasvattajan oma tehtävä muuttuu vähitellen kasvattajasta uskon vahvistajaksi, oppi-isäksi. Hyvän kasvattajan ominaisuuksiin kuuluukin, että hän tekee vähitellen itseään tarpeettomaksi sen sijaan, että kasvattaisi oppilaansa riippuvaiseksi itsestään. (Hirsijärvi & Huttunen 1995, 48.)

Aikuisen kasvun ohjaamiseen ja opastamiseen liittyy läheisesti myös mentorikäsitys. Mentorilla tarkoitetaan aikuisen kasvun ja kehityksen ohjaamisessa henkilöä, joka on viisaan ja uskollisen neuvonantajan tai oppi-isän/-äidin asemassa ohjattavaansa

nähden. Vaikka mentori ja kasvattaja -termien merkitykset ovatkin monissa yhteyksissä lähellä toisiaan, ei niitä kuitenkaan voida käyttää synonyymeinä aikuisten ohjaamisesta puhuttaessa. Olennaista kahden aikuisen välisessä kasvatussuhteessa on se, että se perustuu vapaa-ehtoisuuteen; kasvattajan on ansaittava asemansa jokaisen kasvatettavan kanssa erikseen. (Hirsijärvi & Huttunen 1995, 46–48.)

2.4 Kasvun päämäärät

Kasvatuksen päämäärien yksiselitteinen määrittelemine on ongelmallista, koska yksilöt suuntautuvat omien taipumustensa ja kiinnostustensa mukaan. Yksilöiden ei ole tarkoitus kasvaa samanlaisiksi. (Puolimatka 1999b, 21.) Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei olisi olemassa yleisesti hyväksytyjä kasvun päämääriä aikuisuuden ja kypsyyden näkökulmasta. Tavoitteena oleva ihannehminen nousee kasvattajan ihmiskäsityksestä, mutta kasvattajan ihmiskäsitys ei ole niin irrallinen, etteikö yhteisten kasvukriteerien löytäminen olisi mahdollista. Hirsijärvi (1982, 5) sitoo kasvattajan ihmiskäsityksen kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja jopa globaaliin kontekstiin: "Kasvattajan ihmiskäsitys ei ole koskaan irrallaan sen yhteiskunnan yleisestä ihmiskäsityksestä, jossa kasvattaja elää, eikä yhteisön ihmiskäsitys taas ole irrallaan kulttuurispesifisestä laajemmasta ihmiskäsityksestä. Vieläpä on ajateltavissa, että koko ihmiskunta omaa jonkin yhteisen, hyvin yleisen ihmistä karakterisoivan näkemyksen." Puolimatkan (2004, 319) mukaan länsimaista kulttuuria on hallinnut sivistysihanne, jota hän kutsuu *arvotietoisien ihmisen sivistysihanteeksi*.

Arvotietoisien ihmisen sivistysihanne on muotoutunut vuosisatojen kuluessa ja sen taustalla on kaksi sivistyshistoriallista traditiota: Antiikin hellenistinen *cultura animi* -perinne, jonka mukaan ihminen voi omalla harjoituksellaan jalostaa ja muokata itseään sekä henkisenä että ruumiillisena olentona, sekä kristillinen *Imago Dei* -oppi, jossa kasvatustarpeensa tarkoituksena on uudistaa ihmistä Jumalan kuvana alkuperäiseen kutsumukseensa. (Puolimatka 2004, 318.) Arvotietoisien ihmisen sivistysihanne sisältää useita keskeisiä osatekijöitä. Puolimatka (2004, 320) nimeää muun muassa tavallisen elämän arvostamisen, ihmisen sisäisyyden korostamisen sekä järjellisuuden, eettisyyden, esteettisyyden ja pyhyiden arvojen keskeisyyden.

Tavallisella elämällä tarkoitetaan työntekoa ja perhe-elämää. Arkisen elämän arvostus tuli kristinuskon mukana. Antiikin teoriassa korkea ja ylevä oli pidettävä tiukasti

erillään arkisesta ja matalasta, mutta Kristuksen tuleminen tavalliseksi ihmiseksi muutti käsityksiä. Kristinuskon mukaan ”Jumalan ylevä voima vaikuttavaa arkielämään niin syvällisesti ja perusteellisesti, että ylevä ja arkinen eivät vain esiinny yhdessä, vaan ovat itse asiassa erottamattomat.” (Auerbach 1992, 42.) Ihmisen sisäisyyden korostaminen taas tarkoittaa ihmisen yksilöllisyyden ja sielun syvyyksien arvostamista. Taustalla on ajatus, että koska ihminen on sisimpänsä kautta yhteydessä Luojaansa, ja myös pelastuu yksin uskosta ilman ulkoisia tekoja, ovat sisäiset asiat ulkoisia tärkeämpiä. (Puolimatka 2004, 325–327.) Sisäisen minuuden käsite korostaa sivistyksen perustana prosessia, jossa ihminen tulee tietoiseksi omasta yksilöllisyydestään (mts., 328). Järjellisyys, eettisyys, esteettisyys ja pyhyys kuuluvat olennaisesti arvotietoisien ihmisen ihanteeseen, tosin eri aikoina näistä on painotettu milloin mitäkin toisten kustannuksella. Puolimatkan mukaan näiden arvotunteiden tasapaino on kasvatuksessa tärkeää. Puolimatkan mukaan pyrkimys arkisen työn arvostamiseen, sisäisyyteen ja syventymiseen auttaa tiedostamaan kuilua todellisuuden ja ihanteiden välillä, mikä puolestaan edistää itsetuntemusta, rehellisyyttä ja aitoutta. (mts., 336–337.)

Arvotietoisien ihmisen sivistysihanteen haastajaksi on nyttemmin noussut postmodernismi, joka korostaa spontaanisuutta ja luovuutta sekä Ellulin (1978) mukaan ”ylistää hullutta, järjenvastaisuutta ja estotonta itsetoteutusta ilman eettisiä rajoja” (Puolimatka 2004, 339, 342). Yksilön toivottuja kasvun päämääriä voidaan tarkastella myös muista kuin arvotietoisien ihmisen sivistysihanteen näkökulmasta ilman, että mennään postmodernismin linjoille. Seuraavaksi tarkastelen joitakin yleisesti mainittuja kasvutavoitteita.

Kypsä aikuisuus on nähty yhtenä kasvutavoitteena. Aikuisuuden määrittely ei ole helppoa, sillä se on selkeästi sidoksissa aikakauteen ja kulttuuriin. Historian, uskonnon, kulttuurisen tradition tai psykologisten teorioiden pohjalta tehdyt aikuisuuden määritelmä eroavat kaikki toisistaan. (Leppisaari 2000, 105.) Behavioristisen käsityksen mukaan aikuisen tunnusmerkkinä on sitoutuminen sosiaalisesti hyväksyttävään käyttäytymiseen. Behaviorismissa nähdään ihmisen ohjautuvan ulkoisesta ympäristöstään käsin, ja kypsän ihmisen käyttäytymisen nähdään siten ohjautuvan *ulkoapäin*. (Toiskallio 1988, 64.) Humanismissa päinvastoin nähdään kypsän ihmisen ohjautuvan *sisältäpäin*. Ihanteena humanistisessa kasvuprosessissa on kokonaisuutena toimiva (*fully functioning*) ihminen, joka luottaa itseensä ja on luova. Maslow taas määrittää kypsän aikuisen itseäntoteuttavaksi (*self-actualized person*) ihmiseksi, joka kykenee hyödyntämään täyden persoonallisen potentiaalinsa. Kognitiivisen käsityksen mukaan ihminen on kyp-

sä silloin kun hän kykenee abstraktiin ajatteluun, symboliseen ymmärtämiseen ja periaatteellisiin moraalisiin päätöksiin. Tässä näkemyksessä painottuu yksilön tietoinen ja rationaalinen prosessi enemmän kuin emotionaaliset ja ympäristölliset tekijät. (Elias 1993, 29–36, Leppisaaren 2000, 106 mukaan.)

Vahervan (1981) mukaan kypsyyys määritellään tilaksi, jossa eri toiminnot ovat kontrolloituja. Tällöin yksilö pystyy viisaisiin päätöksiin, hallitsee tunne-elämänsä ja on sosiaalisesti tietoinen. Kypsyyys määrittyy siten ihmisen toimintaympäristön odotusten mukaan. Olennaista eri näkemyksille kypsyydestä on Vahervan mukaan, että käsite viittaa varttuneeseen, vakiintuneeseen yksilöön, jonka suhteet ovat kunnossa sekä itseensä että ulospäin. (Vaherva, 1981, 31.)

Myös itseohjautuvuutta voidaan pitää oleellisena aikuisuuden kriteerinä (Knowles 1980, 45–46). Itseohjautuvuus on kykyä ottaa vastuu omasta elämästään - kykyä asettaa itselleen arvokkaiksi kokemiaan päämääriä ja pyrkiä niitä kohti. Itseohjautuvuuden ajatus on ollut kautta aikojen yksi täysi-ikäisyyden ja sitä kautta ihanneihmisen ominaisuus, vaikka termi itse on noussut esille vasta viime vuosikymmeninä. Tuomiston (1996, 8) mukaan 1600-luvulta aina näihin päiviin saakka kestäneen ja koko maailmaa mullistaneen valistuksen projektin keskeisin idea oli ihmisen kehittäminen "alaikäisyyden" tilasta "täysi-ikäisyyteen", eli olennoiksi, joka osaa käyttää omaa järkeään ja uskaltaa tehdä itse omat päätöksensä turvautumatta aina jonkin auktoriteetin apuun. Myös kristillistä näkemystä edustavan Comeniuksen kasvukäsitykseen liittyy oleellisesti oma-kohtaisuuden ideaali. Ihmisen itsetuntemus ja itsenäisyys, jonkinlainen itsehallinta ja riippumattomuus (*autonomia, autognosia, autarkhea, autokrateia*) ovat hänen mukaansa koko moraalisen maailman perustana. Ihmisen tulisi kasvaa riittävän vahvaksi ja kykeneväksi elämään omien itsenäisten ratkaisujensa mukaisesti. (Leinonen 2001, 115.)

Sekä Värri (2002), Haavio (1967, 44–45) että Buber (1995, 14) näkevät kasvun päämääränä olevan omaksi itseksi tulemisen. Värri kutsuu tätä *itseyydeksi*. Tätä päämäärää kasvattaja edistää hänen mukaansa parhaiten tarjoamalla hyvän elämän edellytyksiä kasvatettavalleen, ja karttamalla kasvatuksessa ennalta määrättyjä, kasvatettavan kohtaloa sitovia pragmaattisia ideaaleja. Kasvatus ei saisi ahtaasti sitoutua minkään kansalais- tai ammattiroolien eikä ideologian rajattujen sisältöjen ja pääriien toteuttajaksi. (Värri 2002, 22–25.) Ahlmanin (1992) mukaan jokaiseen ihmiseen on luontaisesti jo asetettu eräänlainen idea, ihannekuva, joka soittaa, mihin suuntaan hänen pitäisi kehittyä ja mitä hänestä voisi tulla. Tätä ideaa Ahlman sanoo ”varsinaiseksi minäksi” erotuksena konkreettisesta minästä, joka meissä ilmenee. Hänen mukaansa ihmisen onni ja hänen tehtä-

vänsä täyttäminen maailmassa riippuu siitä, saako hän kehittyä tuon varsinaisen minän mukaiseksi eli saako hän ilmennetyksi sen, mikä häneen on ideana asetettu, ja onko hän myös tinkimättömän uskollinen omalle sisäiselle itselleen. (Ahlman 1992, 95–131.)

Tavoitellussa itseydessä on Värin mukaan kaksi erillistä mutta toisiinsa liittyvää puolta: yksilöllinen ja yliyksilöllinen (yleinen). Yksilöllinen olemuspuoli erottaa ihmisen muista olennoista, ja yleinen puoli kytkee hänet yliyksilöllisiin arvoihin (esimerkiksi hyvyyteen, totuuteen ja kauneuteen) ja vastuun ideaan. (Väri 2002, 22–25.) Värin mukaan itseys voi toteutua vain siellä, missä ihminen tuntee vastuunsa muita kohtaan. Vastuu on se, mikä juurruttaa yksilön sosiaaliseen maailmaan. Vastuun lähtökohta on sama kuin itseytymisen lähtökohta - ihmisen suuntautuminen olemiskysymyksissään kohti aitoa itseyttä. Henkinen kasvu, sivistyminen ja kirkastunut arvotajunta ovat Värin mukaan seurausta aidon itseyden löytymisestä. (mts., 87, 143.)

Törmän (1996) mukaan kasvussa on kyse eettiseksi tulemisesta. Tällöin kasvun päämääränä on eettinen ihminen ja hyvän elämän saavuttaminen. Hyvä elämä mahdollistuu kun toimijalta löytyy tietotaitoa käytännön eettisten ongelmien ratkaisemisessa. Törmän mukaan etiikassa ei kuitenkaan ole kyse pelkästään yksilöiden selviytymisestä yksittäisissä tilanteissa, vaan eettiseen toimintaan sisältyy myös vastuu ratkaisujen ja valintojen perusteista ja niiden seurauksista. (Törmä 1996, 10–11).

Puolimatkan (1999b) mukaan kasvun päämäärä on riippuvainen omaksutusta merkitysnäkökentästä. Jos lähdetään siitä, ettei ole olemassa ennalta annettujen arvojen merkityskenttää, ei ole myöskään ennalta asetettua kasvun päämäärää. Eksistentiaalifilosofin Sartren (1905–1980) mukaan ihmisellä ei ole olemusta, sielua tai minuutta, jota hänen elämänsä ilmaisisi. Ihminen ei tällöin ole mitään ennen kuin hän luo ja määrittää itsensä ja lopputuloksensa valintojensa kautta. Jos taas lähdetään kristillisestä käsityksestä, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, ihmisessä tulisi kehittää Jumalasta löytyviä ominaisuuksia. Kasvuihanne määrittyy tällöin siitä, millainen Jumala on. (Puolimatka 1999b, 194–195.)

Huolimatta siitä, millaisia kasvupäämääriä kasvattaja arvostaa, olennaista on kyetä tiedostamaan ja arvioimaan omien käsitystensä ja toimintansa perusteita. Tämä edellyttää kasvattajalta itsereflektion ja kriittisen ajattelun taitoja. Seuraavaksi tarkastelemme kriittisyyden ihannetta kasvupäämäärien näkökulmasta.

2.5 Kriittisyyteen kasvattaminen

Kriittisyys on länsimaisen yhteiskunnan keskeisiä sivistysihanteita. Vapaakristillisissä piireissä on usein suhtauduttu varauksellisesti kriittisyyteen, koska sen on pelätty johtavat seurakuntien hajoamiseen. Milloin näin on käynyt, ei kyseessä ole ollut sellainen kriittisyys, mitä kasvatustilanteissa pidetään ihanteena. Kun kasvatuksen tavoitteeksi otetaan yksilön kasvattaminen kriittiseksi ihmiseksi, tarkoittaa se Puolimatkan (1999a, 186) mukaan pyrkimistä ainakin kolmeen asiaan:

- 1) Pyrkimistä edistämään kriittisen potentiaalin avautumista, koska se on olennainen osa ihmisyä.
- 2) Pyrkimistä kasvattamaan ihminen kriittiseksi vallitsevia tietojärjestelmiä ja yhteiskunnallisia järjestelyjä kohtaan siinä toivossa, että hänen kriittisyytensä estäisi tiedon yksisuuntaista ideologisoitumista ja vallankäytön korruptoitumista.
- 3) Pyrkimistä kasvattamaan häntä rakentavaan kriittisyyteen ja luovaan ajatteluun, joka ei auttaisi häntä pelkästään havaitsemaan pätemättömiä argumentteja, perustelemaan tosiasioita ja yhteiskunnallisia epäkohtia ja esittämään niistä pätevää kritiikkiä, vaan myös löytämään näihin epäkohtiin rakentavia ratkaisuja.

Puolimatkan (1999a, 186) mukaan ihminen ei kehity kriittiseksi ilman kasvatusta, koska hänellä ei syntyessään ole kriittisiä valmiuksia. Puolimatka näkee kriittisyyden edellyttävän useita valmiuksia: Ensinnäkin perusluovuutta, joka ilmenee mielikuvituksen rohkeutena. Kriittinen ihminen ei vain passiivisesti mukaudu vallitseviin asiantiloihin tai näkemyksiin, vaan kykenee näkemään uusia perusteltuja mahdollisuuksia. (mts., 186–187.)

Toiseksi hän tarvitsee vahvan valmiuden haluta, tuntea ja toivoa kyetäkseen itseenäiseen ajatteluun ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Ilman tunteen ja tahdon voimaa hän ei kykene vastustamaan ulkoapäin tulevaa painetta mukautua vallitseviin käsitteisiin. Yhteisöillä on taipumus muokata ihmistä kohti keskivertoa mitäänsanomattomuutta, jota pidetään yhteiskunnallisen tasapainon ja normaaliuden edellytyksenä. Henkilökohtaisten halujen ja tunteiden heikkous on este kriittisyyden kehittymiselle, koska silloin yhteisö helposti alistaa ja tukahduttaa yksilöllisyyden. Henkisesti lamaan-tuneista yksilöistä ei myöskään ole haastamaan tieto- ja valtaeliittejä. (mts., 187, 192.)

Kolmanneksi kriittisyys edellyttää tietoa ja asiantuntemusta, sillä ollakseen perusteltu, kriittisen kannanoton tulisi olla tiedoiltaan oikea ja parempi kuin kritiikin koh-

teena oleva käsitys. Tämä tarkoittaa, että tarvitaan älyllisiä taitoja, järkipärisyyttä ja kehittyntä valmiutta hankkia ja arvioida tietoa. (mts., 187, 197.)

Neljänneksi kriittisyys edellyttää itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta. Jos yksilön ajatukset ja arviot eivät ole hänen omiaan, ei häntä voida pitää kriittisenä, huolimatta siitä, kuinka teräviä nämä hänen ajatuksensa ovat. Ilman kriittisiä ihmisiä, jotka kykenevät ajattelemaan itsenäisesti omilla aivoillaan, yhteiskunnan tieto- ja valtaeliitit voivat rajoituksetta ohjaila mielipiteenmuodostusta. (mts., 187.)

Viidenneksi kriittisyyteen kuuluu itsetuntemus ja itsekriittisyys. Henkilön, joka katsoo voivansa asettaa yhteiskunnalliset [tai seurakunnalliset] asiat arvojärjestykseen, pitäisi pystyä järjestämään myös omat arvonsa ja halunsa niin että hänen persoonastaan tulee ehyt. Kriittinen valmius arvioida toisten ajatuksia ja tekoja on vailla järjellistä ja moraalista perustaa ilman vastaavaa valmiutta itsearviointiin. Kriittinen ihminen pystyy arvioimaan omien motiivinsa ja asenteidensa vaikutusta ajatteluunsa. (mts., 187–221; ks. myös Mezirow 1991, 193.)

Myös J. S. Mill näkee kriittisyyteen ja omaehtoisuuteen kasvamisen tärkeänä ihmisarvon kannalta ja toteaa, että ”ihminen, joka antaa ’maailman’ valita hänelle osansa elämästä, ei tarvitse mitään muuta kykyä kuin apinan matkimistaidon” (Mill 1982, 64). Millin mukaan ihmisen kriittiset ja henkiset valmiudet harjaantuvat ja vahvistuvat vain niitä käytettäessä: valmiiden mielipiteiden omaksuminen heikentää yksilön järjettä, ja toimiminen muun kuin omien tunteidensa ja luonteensa mukaisesti (ellei kyseessä ole persoonallinen alttiuden teko tai muiden oikeudet), vain veltostaa sekä hänen tunteensa että luonteensa (mts., 64). Mill kritisoi toisinaan kristillisyydessä esiintynyttä ajatusta ihmisen oman tahdon täydellisestä pahuudesta. Tämän ajatuksen mukaan kaikki hyvä, johon ihmisluonto pystyy, on tottelevaisuudessa ja että ihminen ei tarvitse muuta lahjaa kuin kyvyn alistua Jumalan tahdon alle. Millin mukaan tämä kuvastaa ahdasta elämän käsitystä ja johtaa surkastuneisiin ihmisluonteisiin. Hänen mukaansa oikeampaa olisi uskoa, että ihmisen on luonut hyvä Jumala, joka on antanut ”ihmiselle kaikki hänen kykynsä, jotta niitä viljeltäisiin ja kehitettäisiin eikä kitkettäisi pois ja laiminlyötäisi ja että häntä ilahduttaa kaikkien niiden ymmärryksen, toimintaan ja nautintoihin liittyvien kykyjen kehittäminen, jotka vievät hänen luomansa lähemmäs hänen ihanteellisia tarkoituksiperiään.” (mts., 67–68.)

Puolimatka (1999b) näkee kriittisen ajattelun kehittämisen tärkeänä ehjän minuuden rakentumisen kannalta. Puolimatka lainaa Sokrateen tunnettua lausumaa, jonka mukaan ”elämisen arvoista on ainoastaan sellainen elämä, joka on perusteellisesti arvi-

oitu ja pohdittu", ja toteaa, että juuri luotettavan arvioimisen ja pohtimisen mahdollistumiseksi ihmisen on kehitettävä kriittistä ajattelua. Puolimatkan mukaan kriittistä ajattelua opetettaessa on kuitenkin pidettävä huolta, ettei se jää puolitiehen niin että yksilö oppii asenteen, joka saa hänet pinnallisesti kyseenalaistamaan kaikki hyvät ja arvokkaatkin näkemykset. Olennaista on kehittää sellaisia valmiuksia ja sellaista luonnetta, joka tinkimättömästi haluaa selvittää totuuden välittämättä siitä, onko se suosittua ja yleisesti hyväksyttyä vai ei. Kriittisen ajattelun tarkoituksena on johtaa ihminen perusteluun käsitykseen siitä, mikä on totta, hyvää ja oikeaa. (Puolimatka 1999b, 46–49.) Täten kriittisen ajattelun opettaminen ja kehittäminen on olennaisessa osassa oikean kasvusuunnan löytymisessä, eikä ole ristiriidassa kristillisen maailmankatsomuksen kanssa.

3 VOIMAANTUMINEN

Tässä luvussa tarkastelen voimaantumisen ilmiötä ja käsitettä osana ihmisen kasvua, käsitteen historiaa sekä tutkimusten pohjalta luotuja voimaantumisteorioita. Jäsennelty voimaantumisteoria antaa konkreettisen vertailukohdan tutkimukseni pastoreiden käsitysten analysoinnille. Lopuksi käsitelen voimaantuneen johtajan merkitystä, sekä voimaantumisen vaikutusta sitoutumiseen.

3.1 Voimaantuminen osana ihmisen kasvua

Ajallemme on tyypillistä korostaa valtaa ja voimaa, mutta ei niinkään kohdistuneena toisiin ihmisiin tai eläimiin, vaan lähinnä itseemme. Nykyisin vallasta ja voimasta puhuttaessa puhutaan usein ihmisen kasvupotentiaalista, siitä, miten hän eri tilanteissa voittaa itsensä, luo valtaa itsensä kehittämiseen ja voittamiseen. (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 341.) Nähdään myös, että ihminen voi kasvaa ihmisenä ja oppia uusia asioita tulematta silti voimaantuneeksi. Siitosen (1999) määritelmän mukaan voimaantunut ihminen on löytänyt omat voimavaransa. Hän on itse itseään määräävä ja ulkoisesta pakosta vapaa yksilö, joka kykenee osallistumaan yhteisöjen toimintaan, tekemään valintoja ja päätöksiä, toimimaan vastuullisesti, neuvottelemaan sekä tunnistamaan oman persoonallisen merkityksensä. Hän pystyy siten vaikuttamaan ympäristöönsä ja tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään. Hänen toimintansa on vakuuttavasti oma-aloitteista ja tunteiden ilmaiseminen monipuolista ja tarkoituksenmukaista. (Siitonen 1999, 93.) Robinsonin (1994) mukaan

”voimaantuminen on vapauttava tunne omasta vahvuudesta, pätevydestä, luovuudesta ja siksi toimimisen vapaudesta. Voimaantuneisuus on tunne, että voimaa virtaa muista ihmisistä itseen ja myös omasta sisimmästään, voimaa toimia ja kasvaa, voimaa muuttua Paolo Freiren termiin ’enemmän kokonaiseksi ihmiseksi’ (more fully human) (1970:42). Voimaantunut ihminen on sellainen, jonka itsetunto vahvistaa innostunutta vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa ja samalla vahvistuu tästä vuorovaikutuksesta – sellainen, jonka energia ja elämänilo on tarttuvaa, se virtaa ulos muihin ihmisiin ja heiltä takaisin, ja joka on sen vuoksi loppuun palavan ihmisen täydellinen vastakohta (Milstein 1990).” (Robinson, 1994, 38.)

Voimaantuneen ihmisen ominaisuuksista ei kuitenkaan voida laatia tarkkaa yksiselitteistä listaa, koska voimaantumisen ominaisuudet ilmenevät eri ihmisissä eri ominaisuuksina, käyttäytymisenä, taitona ja uskomuksina, ja voimaantumisen ominaisuudet

voivat myös vaihdella ympäristön ja ajankohdan mukaan. (Zimmerman 1995.) Voimaantumista pidetään tärkeänä osana ihmisen kasvua ja kehitystä. On toivottavaa, että ihminen pääsee kokemaan sisäistä voimaa ja vapautta toteuttaen itseään ja lahjojaan.

Voimaantuminen on suhteellisen nuori tutkimusaihe. Ihmisen voimaantumisen on esitetty viimeisen viidentoista vuoden aikana monia tutkimuksia, teorioita, kirjoituksia ja selvityksiä. Osa näistä on ollut perusteellisia tutkimuksia, osa lähinnä mielipidekirjoituksia. Useimmissa voimaantumista koskevissa tutkimuksissa korostuu pyrkimys auttaa ihmisiä löytämään omat voimavaransa ja ottamaan vastuu omasta kasvusta (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 347). Voimaantumistutkimuksia on tehty hyvin monella alalla ja eri kohderyhmien parissa: muun muassa opettajan ammatillisen pätevyyden kehittämisen (Siitonen 1999; Ruohotie 1996; Rosenholtz 1989), työssä uupumisen (Kalimo & Toppinen 1997), työttömien ja syrjäytymässä olevien (Eskonen 2000; Ritsilä 2005), vammaisten ja pitkäaikaissairaiden (Kynge 1995) ja vanhemmuuteen kasvamisen näkökulmista (Kuru 1999). Hiltunen (2005) on pro gradu-työssään tutkinut äitien voimaantumista lasten huostaanoton jälkeen. Voimaantumista on tutkittu erilaisissa organisaatioissa sekä yksilön että yhteisön kannalta (Foster–Fishman, Salem, Chibnall, Legler & Yapchai 1998). Voimaantumistutkimusta on tehty myös erilaisten vähemmistöryhmien yksilöllisen toimintakyvyn vahvistumiseksi (ks. Fetterman, Kaftarian & Wandersman 1996). Voimaantumista koskevat tutkimukset ovat olleet pääosin haastatteluihin, haastattelu- ja kyselytutkimuksia tai voimaantumista tukevia arviointiprojekteja.

Tutkijat ovat varovaisia antamaan yleispäteviä vastauksia kysymykseen, miten toisen voi voimaannuttaa. Tämä johtuu siitä, että voimaantumisen nähdään lähtevän ihmisestä itsestään – voimaa ei voi antaa toiselle. Toisaalta tutkimukset ovat osoittaneet, että hienovarainen toisen yksilön voimaantumisen tukeminen on mahdollista, sillä tietynlaiset ratkaisut ja toimintaympäristön olosuhteet tukevat voimaantumista, kun taas toisenlaiset estävät sitä. (Siitonen 1999; Zimmerman 1995; Rappaport 1987.)

3.2 Voimaantuminen käsitteenä ja ilmiönä

Termi voimaantuminen tulee englannin sanasta *empowerment*. Sanakirjamuotojen analyysi osoittaa *empowerment* -käsitteen merkityksen muuttuneen vuosisatojen aikana voimaannuttamisesta ihmisen omista lähtökohdista voimaantumiseen. Oxford English

Dictionary -teoksen mukaan sana empower esiintyi ensimmäisen kerran englannin kielessä vuonna 1645 merkityksessä 'to authorize or to license'. Tässä määritelmässä ajatellaan, että joku voi antaa valtaa/voimaa toiselle. Vuonna 1681 empower-käsitteen käyttöä laajennettiin merkitsemään 'to enable or to permit', missä voidaan nähdä yhteys ihmisestä itsestään lähtevään voimaantumiseen ja mahdollistavan ympäristön merkitystä painottavaan voimaantumisprosessiin. (Garman 1995, 30–31, ks. Siitonen 1999, 91–92.) Fettermanin (1996, 3-8) mukaan voimaantumisessa on kyse juuri siitä, että ihminen löytää omat voimansa itsensä auttamisessa.

Tässä tutkimuksessa käytetään suomennosta voimaantuminen. Sana ei ole kuitenkaan vielä vakiintunut suomen kieleen, sillä myös muita suomennoksia on löydettävissä. Osa tutkijoista käyttää suomennoksensa perustana *valta*-käsitettä ja osa *voima*-käsitettä. Kohonen (1997) käyttää termiä henkinen vahvistuminen, Eskonen (2000) puhuu voimavaraistamisesta, Antikainen (1996) valtautumisesta ja valtauttamisesta, Kuru (1999) täysivaltaistumisesta ja Heikkilä-Laakso ja Heikkilä (1997) voimistumisesta, itsensä voimistamisesta ja oman persoonallisen voimantunteen kehittämistä. Bandura (1977) painottaa voimaantumisessa minän vaikutusvoiman nostamista sellaiselle tasolle, että yksilö uskoo itseensä.

Myös *empowerment* -prosessin luonteesta on tutkijoiden välillä eroavia näkemyksiä. Heikkilä-Laakso ja Heikkilä (1997) pitävät sisäisen voimantunteen kokemista itsestä lähtevänä prosessina. Ruohotie (1998) taas näkee sen toisen ihmisen voimistamisena ja vallan antamisena toiselle. Antikainen (1996) puolestaan käyttää termiä valtautuminen ja määrittelee sen tarkoittavan muutosta yksilön itsemääräilyssä, minässä (yksilön toimintakyvyn vahvistuminen) ja osallistumisen kautta tapahtuvaa muutosta ympäristössä.

Voimaantuminen käsitteenä ja ilmiönä on viime aikoina ollut voimakkaasti esillä liike-elämän organisaatioissa, työyhteisöjen kehittämishankkeissa, kansalaisten oikeuksia ja aktiivisuutta sekä etnisten vähemmistöjen itsemääräämisoikeuden laajenemista ajavissa liikkeissä. Kaikissa korostuu pyrkimys jollakin tavalla edesauttaa ihmisen oman voiman kehittämistä ja vastuun ottamista omasta kasvuprosessista ja samalla oman työnsä ja elämänsä suunnittelusta. Tämä edellyttää rohkaistumista, aktivoitumista, osallistumista, omien kykyjen täysimääräistä käyttöönottoa sekä oman minän voiman kokemista. (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 347.) Edistyksellisissä työorganisaatioissa on alettu panostamaan voimaantumista edesauttavan toimintaympäristön luomiseen ja ylläpitämiseen, koska niissä uskotaan, että yksilön oma kehittyminen ja voimis-

tuminen ja hyvinvointi palvelevat myös organisaation yhteisiä tavoitteita. Näissä organisaatioissa nähdään johtamistavan ja toimintakulttuurin olevan merkittävässä roolissa, kun pyritään nostamaan organisaatio ja sen jäsenet mahdollisesta ´henkisestä lamasta´ kohti sisäistä kasvuprosessia ja vahvistumista. Voimaantumisessa tähdätään kaikkien kannalta myönteiseen lopputulokseen, jossa yksilöt tuntevat sosiaalisen vastuunsa ja kykenevät rakentamaan toinen toistaan kunnioittavaan yhteistyöhön yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Voimaantumisen prosessi on epäonnistunut, jos se tuottaa yksilöitä, jotka voimistuvat itsekeskeisiksi ja käyttävät voimaansa vain omien valtopyrkimystensä ajamiseen toisten kustannuksella. (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 348–349.)

Voimaantumiskäsitteen juuret löytyvät motivaatio-ajattelusta. 1950-luvulla motivaatiotutkimukset olivat keskeisiä työorganisaatioiden kehittämisen välineitä. Tutkimuksissa keskityttiin minän prosesseihin. Minän nähtiin toimivan yksin, eristäytyneenä, ja päätavoitteena toiminnan tehostamiseksi oli oman itsen ja muiden motivointi. Pikkuhiljaa alkoi kuulua kritiikkiä, ettei yhteisöissä oteta huomioon ihmisten yksilöllisyyttä. Saatettiin puhua omaleimaisen persoonallisuuden kehittamisestä, mutta käytännössä toimenpiteet viittasivat tasapäistävään toimintaan. Johtajat eivät kyenneet johtamaan sillä tavalla, että erilaiset ihmiset olisivat saaneet käyttää täysipainoisesti omia lahjojaan/kykyjään ja niiden pohjalta osallistua itse aktiivisesti yhteisönsä kehittämiseen. Eriytyisesti 1970-luvulta lähtien vaikuttaneet tekijät – kuten teknologinen kehitys – ovat lisänneet tarvetta ottaa huomioon ihmisten yksilölliset piirteet ja hyödyntää heidän potentiaalisia resurssejaan. Yhdessä työskentelyn tärkeyden ymmärtämisen myötä koko yksilön arvostus on kohonnut. 1980-luvulle tultaessa minä nähtiin ennemminkin prosessin lähtöpisteenä kuin sen keskiönä. Minän tuli toimia yhteistyössä toisten ja organisaation kanssa saavuttaakseen asetettuja päämääriä ja työskennelläkseen yhdessä toisten kanssa. Teknologian nopea kehitys, inhimillisten voimavarojen ja käytänteiden jalostuminen, johtamiseen liittyvän ajattelun kehittyminen ja uudenlaisten organisaatorakenteiden kokeilu ovat vähitellen johtaneet siihen, että 1990-luvulla on siirrytty motivaatioajattelusta voimaantumisajatteluun. Siinä missä ennen toivottiin ihmisten motivoimisen johtavan henkilökohtainen kasvuun ja siitä organisaatiolle koituvaa hyötyyn, ajatellaan nyt yksilön voimaantumisen johtavan hyvinvointiin sekä henkilökohtaisella että organisaation tasolla. (Vogt & Murrell 1990, ks. Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 342–344.)

Voimaantumisen ja motivaation tutkimuksen alkuperäiset teoreettiset käsitteet ovat lähellä toisiaan, mutta käytännön toimien tasolla ero kasvaa merkittäväksi. Motivaation ja motivoinnin kautta tavoitellaan myös ihmisen kehittymistä, persoonallista

kasvua ja sitä kautta mahdollista organisaation tuloksen paranemista. Ratkaiseva ero motivoinnin ja voimaantumisen välillä on kuitenkin siinä, että voimaantuminen nähdään ihmisestä itsestään kasvavana prosessina, kun taas motivointi kohdistuu ihmiseen ulkoapäin: käytännössä tämä on johtanut siihen, että motivoinnin kohde on pyritty saamaan innostumaan motivoijan määrittelemistä päämääristä. Toisen intresseistä lähtevässä motivoinnissa kontrolli on jollain toisella eikä motivoinnin kohde ole vapaa. (Siitonen 1999, 96–97.) Vaikka motivaatioteoriat, varsinkaan uusimmat (mm. Ford 1992), eivät tue toisen ihmisen kontrolloinnista lähtevää motivointia, on motivaation liitetty toisen motivointi kuitenkin johtanut kontrolloivan orientaation kehittymiseen, ja samalla ”motivointi” – traditioon. Siitosen mielestä johtajien voikin olla helpompaa alkaa operoida voimaantumisen käsitteen avulla, kuin uudistaa vinoutunutta motivointinäkemystään. Voimaantumisen käsitteellä on lisäksi etunaan ”dynaaminen imago”, johon liittyy energisoiva luonne, luovien ratkaisujen mahdollistaminen ja vapaaehtoinen omista lähtökohdista voimaantuminen. (mts., 97–99.)

3.3 Voimaantumisteoria

Tutkimusten pohjalta on kehitetty lukuisia teorioita ihmisen voimaantumisesta (ks. mm. Zimmerman 1995; Spreitzer 1995; Rappaport 1987). Siitonen (1999) on opettajaksi opiskelevien ammatillista identiteettiä koskevan laadullisen tutkimuksen empiiristen löydösten sekä teoreettisen integraation pohjalta pyrkinyt luomaan teorian ihmisen voimaantumista jäsentävistä osaprosesseista ja niiden välisistä merkityssuhteista (Siitonen 1999, 14). Siitonen näkee teoriansa soveltuvan työvälineeksi paitsi voimaantumisen tutkimukseen, myös ammatillisen kasvun, hyvinvoinnin, inhimillisten voimavarojen ja ihmisoikeuksien edistämisen hankkeiden suunnitteluun. Lisäksi siitä voisi hänen mukaansa olla hyötyä muun muassa päättäjille, opetuksen ja koulutuksen kanssa työskenteleville, johtajille sekä henkilöstöpäälliköille, yritysconsulteille ja -kouluttajille. (mts., 13.) Erityisesti johtavassa asemassa olevien tulisi hänen mukaansa tuntea voimaantumisen käsite ja ihmisen voimaantumiseen yhteydessä olevat osaprosessit, jotta he onnistuisivat omassa toimintaympäristössään hienovaraisesti helpottamaan ihmisoikeuksien lähtökohdista ihmisten hyvinvointia ja sitoutumista edistäviä voimavarojen vapautumista (mts., 190.) Mielestäni Siitosen teoria tarjosi sopivan kehikon ihmisen voimavarojen vapautumisen ja vapauttamisen pohtimiselle myös seurakunnallisessa kontekstissa. Pas-

torit seurakunnan johtajina ovat avainasemassa vaikuttamassa siihen, millainen voimaantumisympäristö heidän seurakuntansa on ja pyrkii olemaan.

Siitonen (1999, 117) lähtee liikkeelle siitä, että *voimaa ei voi antaa toiselle: voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi*. Muissa voimaantumista käsittelevissä tutkimuksissa esiintyy sama lähtöajatus. (ks. esim. Zimmerman 1995; Prilleltensky 1994). Vaikka toista ei voi voimaannuttaa eikä yksipuolisesti päättää toisen voimaantumisesta, voidaan voimaantumista yrittää tukea monilla mahdollistavilla hienovaraisilla ratkaisuilla (Siitonen 1999, 118). Arkikokemusten pohjalta tiedämme, miten vahvistava kokemus yksilölle on hyväksynnän, arvostuksen ja ehdottoman rakkauden kokeminen. Laiminlyödyt, aliarvioidut tai ankarasti kasvatetut yksilöt kasvavat harvoin vahvoiksi ja terveiksi vaikuttajiksi. Samat perustotuudet toimivat myös yhteisöjen kohdalla. Koska ihmisellä on syvä luontainen tarve tuntea itsensä arvokkaaksi (mm. Ojanen 1996), vähäiselläkin tämän tunteen lisäämisellä voi olla uudistava vaikutus niin yksilöihin kuin ryhmiinkin, ja se voi tuottaa suuria määriä energiaa oppimiseen ja kasvuun (Siitonen 1999, 117).

Siitosen (1999, 161–164) voimaantumisteoria koostuu viidestä premissistä, jotka yhdessä muodostavat teorian ihmisen voimaantumisesta:

- 1) voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi
- 2) voimaantumisprosessi koostuu sitä jäsentävistä osaprosesseista
- 3) voimaantuminen vaikuttaa sitoutumiseen
- 4) voimaantuminen vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin ja
- 5) voimaantuneisuus ei ole pysyvä tila.

Voimaantumisen henkilökohtaisella luonteella tarkoitetaan sitä, että prosessi lähtee ihmisestä itsestään, niin että toista ei voi ulkoapäin voimaannuttaa. Olennaista tässä on myös ajatus prosessista: onneen ei ole oikotietä – voimaantuminen on aina kasvuprosessi, jatkumo, jolle on vaikea löytää mitään alku- tai loppupistettä. Vaikka voimaantumisen osaprosesseja voidaan osoittaa, ei voimaa kuitenkaan voida antaa toiselle tietystä hetkestä alkaen tai tietyn toimenpiteen seurauksena. (Siitonen 1999, 15.) Toista premissiä eli *voimaantumista jäsentäviä osaprosesseja* tarkastelen yksityiskohtaisemmin seuraavassa (3.4) luvussa. Kolmas premissi eli *voimaantumisen yhteys sitoutumiseen* on erityisen mielenkiintoinen tämän tutkimuksen kannalta, joten sitäkin tarkastelen omassa (3.6) luvussaan.

Voimaantumiseorian neljäs premissi *voimaantumisen vaikutuksesta ihmisen hyvinvointiin* viittaa sekä yksilön että ryhmän hyvinvointiin (mts., 162). Hyvinvointi on Turusen (1997) mukaan erittäin monimerkityksellinen käsite, mutta viime kädessä se on kokemus tai kokemusarvo: ihminen joko kokee itsensä hyvinvoivaksi tai sitten ei. Ihminen ei voi suuremmalti pettää siinä itseään. Hyvinvoinnin tasojakin on useita: voidaan puhua fyysisestä, sosiaalisesta, henkisestä, ehkäpä hengellisestäkin hyvinvoinnista. Hyvinvointi on Turusen mukaan myös varsin arvoituksellista, sillä olosuhteet eivät välttämättä ratkaise sitä, voiko ihminen hyvin vai ei. Lisäksi jokaisella yksilöllä on oma käsitys niistä edellytyksistä, joissa hän voi hyvin. (Turunen 1997, 87–88.) Kristillisen maailmankatsomuksen omaavat uskovat, että ihminen voi hyvin eläessään Jumalan säätämien periaatteiden mukaan. Vapaissa yhteiskunnissa yksilöiden taas ajatellaan olevan vapaita tavoittelemaan sitä, mitä he uskovat hyvinvoinnilleen tarpeelliseksi. Nähdään, että ihmisiä ei voida vaatia voimaan hyvin jonkin tietyn näkemyksen mukaan. Turunen on sitä mieltä, että kenelläkään ei ”kuulu” olla ehdotonta käsitystä siitä, mitä toinen tarvitsee saavuttaakseen hyvinvointinsa tai onnellisuutensa tai minkä tahansa muun tavoitteen tai arvon. (Turunen 1997, 87–88.) Vaikka Turusen sanoissa on tietty totuus, äärimmilleen vietynä näkemys heijastaa nykyistä arvopluralismia, jonka mukaan ei ole olemassa sellaista totuutta, jota vasten ihmisten näkemyksiä voisi peilata ja arvioida.

Siitonen näkee voimaantumisprosessissa samoja periaatteita kuin hyvinvoinnin synnyssä: se rakentuu ihmisen omista lähtökohdista käsin. Siitosen tutkimuksen empiriset tulokset osoittivat, että monet ihmisen voimaantumisen osaprosessit ovat merkityksellisiä myös hyvinvoinnin kannalta. Siitonen nostaa näistä esille vapauden, itsenäisyyden, valinnanvapauden, vapaaehtoisuuden, toimintavapauden, halun, vastuullisuuden, arvostuksen, kunnioituksen, luottamuksen, minäkuvan, kollegiaalisuuden, sosiaalisuuden, keskustelukulttuurin, kulttuuriympäristön, joustavuuden, ilmapiirin, turvallisuuden, avoimuuden, mahdollistamisen, oman roolin löytämisen, kannustamisen, myönteisyyden, hyväksynnän, eettisyyden ja onnistumisen. Koska yksilön voimaantumisella on sosiaalinen ulottuvuus, tulee hyvinvoinnistakin yksilön ja yhteisön välinen vuorovaikutusprosessi. Siitonen totesi tutkimuksessaan, että voimaantunut yksilö kokee voivansa hyvin ja haluaa sen takia omalta osaltaan tukea hyvinvoinnin edistymistä ympäristössään. (Siitonen 1999, 162–164.)

Siitosen teorian viidennen premissin mukaan *voimaantuminen ei ole pysyvä tila*. Ihminen voi tietyssä kontekstissa kokea itsensä voimaantuneeksi ja toisessa voimaantumattomaksi. Voimaantumisen aste voi myös vaihdella. Sen syiksi Siitonen mainitsee

esimerkiksi ihmisen sisäisten tai ulkoisten olosuhteiden muutokset. Voimaantuneisuus ei välttämättä kestä, jos sitä ylläpitävissä osaprosesseissa tapahtuu muutoksia. (Siitonen 1999, 164.) Työuupumuksen tutkimukset osoittavat, että ihmisen voimavarat voivat huiveta ja hän voi uupua. Voimaantunutkin ihminen voi väsyä ja menettää toimintakykynsä ja työilonsa. Hän voi jopa kynnistyä ja kokea menettäneensä elämänhallinnan. Seurauksena voi olla itsetunnon romahtaminen ja masennus. Pitkälle edennyt työuupumus on vakava hyvinvoinnin häiriö. (Kalimo & Toppinen 1997, 12–13.) Koska voimaantuminen ei ole pysyvä tila, tulisi Siitosen (1999, 165) mukaan kaikissa organisaatioissa ja yhteisöissä jatkuvasti kiinnittää huomioita ihmisestä itsestään lähtevään voimaantumisen mahdollistamiseen.

3.4 Voimaantumisen osaprosessit

Ihmisen voimaantumisen prosessi jakaantuu Siitosen kehittämän teorian mukaan neljään ulottuvuuteen, jotka kaikki osaltaan vaikuttavat siihen, voimaantuuko ihminen vai ei. Nämä osa-alueet eli osaprosessit ovat ihmisen *päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot sekä näiden sisäiset suhteet* (Siitonen 1999, 162.) Koska voimaantuminen on henkilökohtainen ja kontekstisidonnainen prosessi, nämä osatekijät vaikuttavat eri tavalla erilaisiin ihmisiin erilaisissa tilanteissa (mts., 119). Voimaantumisen prosessin osatekijät ovat myös yhteydessä tai merkityssuhteessa toisiinsa. Siitä seuraa, että ratkaisevat puutteet yhdessäkin kategoriassa voivat heikentää tai jopa estää sisäisen voimaantumisen rakentumista tai ylläpitämistä. Ihanteellisessa tilanteessa kaikki sisäisen voimaantumisen kategoriat tukevat ihmisen voimavarojen kasvua. (mts., 61.)

3.4.1 Päämäärät

Kun ihminen toimii ympäristössään, pyrkii hän aina joihinkin päämääriin. Ihmismieli luo jatkuvasti päämääriä; ilman niitä elämä ei olisi edes mahdollista. (Turunen 1997, 11, 100.) *Henkilökohtaiset päämäärät* ovat ajatuksia toivotuista tai ei-toivotuista tiloista tai tilanteista, jotka ihminen haluaisi saavuttaa tai välttää. (Siitonen 1999, 119.) Voimaantunut yksilö asettaa itse omat päämääränsä ja kokee olevansa vapaa niin tekemään (mikä ei välttämättä tarkoita, että hän todellisuudessa olisi vapaa). Yksilöt asettavat päämääränsä pääasiassa, ehkä lopulta syvimmiltään yksinomaan, arvostusten perusteella (Turu-

nen 1997, 99). Kyky asettaa päämääriä on itseohjautuvuutta, mikä on olennainen osa voimaantumista. Siitonen luokittelee päämäärät-kategoriaan kolme voimaantumiseen vaikuttavia tekijää: toivotut tulevaisuuden tilat, vapaus ja arvot.

Toivotut tulevaisuuden tilat. Ihmisen voimaantumisen kannalta on erittäin olennaista, että hän voi vapaasti asettaa itselleen tulevaisuuden unelmia. Isojen unelmien saavuttaminen edellyttää yleensä monien välitavoitteiden saavuttamista. Itse asetettuun tulevaisuuden tilaan pyrkiminen toimii energianlähteenä välitavoitteisiin pyrkimisessä, ja välitavoitteiden saavuttaminen puolestaan vapauttaa voimavaroja seuraavien haasteisiin suuntaamisessa. (Siitonen 1999, 119.) Näin päämäärillä ja voimaantumisella on keskinäinen suhde (Zimmerman 1995, 589.) Mikäli ihminen kokee, että hänellä ei ole lupa unelmoida tai että hänen on etsittävä tai saatava elämän päämäärät ulkoapäin, estää se häntä luottamasta itseensä ja samalla estää voimaantumisen kokemuksen. Näin voisi esimerkiksi seurakunnallisessa kontekstissa käydä yksilölle, jolle on korostetusti painotettu oman elämän uhraamista Jumalalle, ja kehoitettu kaikessa etsimään Jumalan tahtoa – yksilö ei koe enää olevansa vapaa unelmoimaan ja asettamaan itse itselleen päämääriä. Siitosen (1999, 121) tutkimuksessa voimaantumisen kannalta oli oleellista, että opiskelijat saivat itse vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa toteuttamalla omia pyrkimyksiään omien toiveidensa ja oman halunsa mukaisesti.

Leithwood, Menzies ja Jantz (1994) näkevät päämääriin sitoutumisen ja toiminnan energisoimisen kannalta olevan ratkaisevan tärkeää, että yksilö kokee asetetut päämäärät selkeiksi ja konkreettisiksi, riittävän haastaviksi, mutta saavutettavissa oleviksi, tarpeeksi läheisiksi tai lyhytkestoisiksi, mutta kuitenkin pitemmällä aikavälillä merkittäviksi ja arvokkaiksi. Myös mahdollisuus osallistua yhteisön päämäärien asettamisen prosessiin lisää päämäärien sisäistämistä ja niihin sitoutumista. Tärkeiksi päämääriksi yksilön voimaantumisen kannalta osoittautuivat lisäksi halu ymmärtää toimintaympäristöänsä ja halu menestyä. (Siitonen, 1999, 119–124.)

Vapaus. Yksilön kokemalla vapaudella (valinnanvapaudella, vapaaehtoisuudella, itsemääräämisellä ja autonomisuudella) on erittäin tärkeä merkitys voimaantumisen rakentumisessa (Siitonen 1999, 124). Maslow (1968) luottaa ihmisen kykyyn ja haluun tehdä omaa kasvua tukevia valintoja, jos ihminen saa valita vapaasti turvallisessa, hyväksyvässä ja kunnioittavassa ilmapiirissä. Turvallisessa ympäristössä tehtyjä valintoja ja niistä saatuja kokemuksia ihmiset tavallisesti pitävät myönteisinä, ja myös toistavat näitä kokemuksia uskaltautuen pyrkimään yhä kompleksisempiin kokemuksiin – edellyttäen, että he edelleen tuntevat ilmapiirin turvallisuutta. Voimaantumisen kannalta on

siis olennaista yksilön kokema vapaus saada valita omien kokemustensa pohjalta. Jos valinnat joudutaan tekemään toisten ihmisten toiveiden pohjalta, vaikutus näkyy Maslowin mukaan minäkäsityksen heikkenemisenä. (Maslow 1968, 44–59.)

Arvot. Siitonen on määritellyt voimaantumiseen liittyvään kategoriajärjestelmään sisältyväksi monia arvoja muun muassa vapauden, valinnanvapauden, itsenäisyyden, turvallisuuden, vastuun, kunnioituksen ja arvostuksen. (Siitonen 1999, 128–129.) Myös Prilleltensky (1994) näkee, että arvoilla on tärkeä rooli yksilön voimaantumisen kannalta. Prilleltensky nostaa voimaantumisen eettiseksi perustaksi kolme arvoa: itsemääräämisoikeuden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisen resurssien ja taakan jakamisen yhteiskunnassa sekä kollaboratiivisen ja demokraattisen osallistumisen. (Prilleltensky 1994, 359–369.)

3.4.2 Kykyuskomukset

Kykyuskomukset ovat yksilön arvioita siitä, onko hänestä saavuttamaan asettamiensa päämääriä ja tavoitteita. Kykyuskomus on arvio tulevaisuudesta, menneisyydestä ja nykyisyydestä, omista odotuksista ja toisten ihmisten suhtautumisesta itseän ja omiin kykyihin. (Siitonen 1999, 129.) Sillä, mitä ihminen uskoo itsestään, on merkitystä hänen voimaantumisessaan. Siitonen jakaa kykyuskomukset neljään luokkaan: minäkäsitys, itseluottamus ja arvostus, tehokkuususkomukset ja itsesäätely sekä vastuu.

Minäkäsitys. Ihmisen itseään koskevat käsitykset vaikuttavat siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuuden suhteen, ja miten hän arvioi omat kykynsä ja mahdollisuutensa suhteessa näihin odotuksiin. Arvio omista mahdollisuuksista heijastuu yksilön toiminnassa. Ihmisen minäkäsitys on siten voimaantumisprosessin ytimessä. Minäkäsitys pitää sisällään minäkuvan, itsetunnon ja identiteetin. Ihminen rakentaa *minäkuvaansa* koko elämänsä ajan omien kokemustensa pohjalta. (Siitonen 1999, 130–132.) Ihminen, jolla on myönteinen minäkuva, suhtautuu optimistisesti tulevaisuuteensa ja asettaa itselleen realistisia päämääriä. Realististen päämäärien pohjalta onnistumisten kokemukset ovat todennäköisempiä. Onnistuminen taas vahvistaa itseluottamusta ja sitä kautta sisäisen voimantunnetta. (Korpinen 1998, 75.) *Itsetunto* muodostuu Borban ja Reasonerin (ks. Aho 1997, 22–23) mukaan viidestä ulottuvuudesta: turvallisuuden tunteista, itsensä tiedostamisesta, yhteenkuuluvuuden tunteista, tehtävä- ja tavoitetietoisuudesta sekä pätevydentunteista. Ahon (1997, 58) mukaan itsetunto on suoraan yhteydes-

sä voimaantumiseen: ”Kun ihmisen kaikki viisi itsetunnon ulottuvuutta ovat vahvoja, yksilö alkaa ikään kuin vallata takaisin kadotettua minäänsä. Näin hänestä tulee itseään vahventava yksilö, joka ei tarvitse ulkoista tukea motivoitumiseen, ottaa vastuun omasta käyttäytymisestään ja tietää, mitä elämältään haluaa.” Voimaantuminen luottamuksellisessa ympäristössä vahvistaa myös *identiteetin* löytymistä ja selkeytymistä (Antikainen 1996, 279).

Itseluottamus ja itsearvostus ovat voimaantumisen rakentumisessa keskeisiä. Niiden vähäisyys ilmenee usein masennuksena (mm. Ojanen 1996), minkä voisi nähdä myös voimaantumisen vastakohtana. Toimintaympäristöllä on keskeinen merkitys itseluottamuksen ja itsearvostuksen rakentumisessa. Siitosen mukaan voimaantumista voidaan edesauttaa rohkaisemalla yksilöä tekemään itsenäisiä valintoja tai kannustamalla heitä esimerkiksi analysoivan päiväkirjan pitämiseen tai omaelämäkertansa laatimiseen. Omatoimisuus ja itsensä tunteminen antavat perusteita itsearvostukselle. Epäonnistumisten yhteydessä on tärkeää selvittää kokonaistilanne, analysoida epäonnistumisen syyt ja keskittyä vahvuuksiin. (Siitonen 1999, 136–139.)

Tehokkuususkomukset ja itsesäätely. Ihmisen uskomukset omista kyvyistä vaikuttavat hänen tekemiinsä valintoihin, hänen pyrkimyksiinsä ja siihen, kuinka paljon hän ponnistelee asettamansa päämäärän saavuttamiseksi ja kuinka kauan hän jaksaa kohdatessaan vastoinkäymisiä (Zimmerman 1995, 589; Bandura 1977). Itsesäätely on yhteydessä tehokkuuteen ja on jaettavissa kolmeen osaan: 1) Itsetarkkailulla ihminen saa tietoa itsestään päämäärien asettamista varten. 2) Ihminen arvioi omaa suoritustaan vertaamalla sitä sekä muiden että omiin aiempiin suorituksiin. Ihminen on ylpeä suorituksestaan, jos saavutettu päämäärä on arvokas ja hän arvioi onnistumisen johtuvan omista kyvyistä ja ponnisteluista, ei ulkoisesta avusta. 3) Itsesäätely ja oman toiminnan arviointi suuntaavat yksilön käyttäytymistä ja luovat tämän toiminnalle kannustimia. (Bandura 1991, 249–257.) Yksilön tehokkuutta lisäävät Leithwood ym. (1994) mukaan menestymisen tunteet, kannustaminen ja tarkoituksenmukaiset mallit eli esikuvat, jotka ovat kyvyiltään samankaltaisia tai vain hiukan yksilöä parempia, jolloin ne tarjoavat sopivan haasteellisen vertailukohdan yksilön omille kyvyille (Siitosen 1999, 144 mukaan).

Vastuu. Henkilökohtaisen vastuun ottaminen liittyy läheisesti voimaantumiseen. Koska voimaantuminen on sekä henkilökohtainen että sosiaalinen prosessi, myös vastuu ulottuu molemmille tasoille. (Siitonen 1999, 141–142). Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997, 379) mukaan voimaantumiskulttuurissa painotetaan vastuun ottamista ja sitoutumista. Heidän mukaansa useimmat voimaantumisen tutkijat korostavat pyrkimystä

auttaa ihmisen oman voiman kehittämistä ja vastuun ottamista omasta kehityksestään ja oman työnsä suunnittelusta. Toisaalta voimaantumiseen liittyy myös vastuun ottaminen yhteisen hyvinvoinnin edistämisestä. (Siitonen 1999, 142.) Vastuullisuutta pidetään ihanteena, johon ihmisten toivotaan kypsyvän. Vastuu myös luo mielekkyyden tuntoa elämäämme. (Turunen 1997, 164–165.) Siitosen (1991, 141) mukaan vastuun ottamiseen ja vastuun kantamiseen sitoutumista voidaan edistää osoittamalla ihmiselle, että hän on todellisesti vapaa ja itsenäinen asettamaan päämääriä, joihin hän voi itse oman halunsa mukaisesti pyrkiä.

3.4.3 Kontekstiuskomukset

Siitonen käyttää sosiaalisesta toimintaympäristöstä termiä konteksti. Koska voimaantumisessa on henkilökohtaisen ulottuvuuden lisäksi sosiaalinen ulottuvuus, kontekstiuskomuksilla on olennainen rooli yksilön voimaantumisessa. Voimaantumisen kannalta merkityksellistä on se, millaiseksi ihminen itse kokee oman toimintaympäristönsä ja millaista kontekstia hän itse pitää omiin päämääriin pyrkimisen kannalta mahdollistavana, turvallisena, tukevana, arvostavana, luottamuksellisena ja ennakkoluulottomana. Mikäli konteksti ei ole voimaannuttava, ei voimaantumista tapahdu, vaikka yksilöllä olisi siihen muuten mahdollisuudet. (Siitonen 1999, 142–143.)

Hyväksyntä. Ihmisen keskeisimpiä tarpeita on kokea itsensä hyväksytyksi, ja siksi merkittävä osa ihmisen energiasta kuluu siihen, että hän varmistaa tulewansa hyväksytyksi eikä torjutuksi (Turunen 1997, 48). Itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi kokeminen on yhteydessä positiiviseen lataukseen ja voimavarojen vapautumiseen (Siitonen 1999, 144). Hyväksyvässä ilmapiirissä energia vapautuu luovuuteen ja toimintaan.

Arvostus, luottamus ja kunnioitus. Ihminen arvioi jatkuvasti ympäristöään ja sitä miten muut suhtautuvat häneen. Arvostuksen, luottamuksen ja kunnioituksen kokeminen on tärkeää yksilön voimaantumisen kannalta. (Siitonen 1999, 144.) Arvostuksen menettäminen johtaa helposti epätoivoon ja voimattomuuteen (Ojanen 1996, 213–214). Turusen (1997, 213) mukaan kunnioittamiseen liittyy toisen ihmisen oikeuksien, vapauksien, vakaumuksen, käsityksien, uskon, elämän ja ihmisarvon kunnioittaminen. Hänen mukaansa kunnioituksen oppiminen on vastavuoroista – kunnioituksen tunne kehittyy, kun yksilöä itseään kunnioitetaan.

Ilmapiiri. Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että ilmapiirin turvallisuus ja kannustavuus ovat avaintekijöitä yksilön voimaantumisen kannalta. Turvallisuuteen liittyy muun muassa tapahtumien ennakoitavuus. Yksilön voimaantuminen edellyttää, että hän voi päämääriä asettaessaan ennakoita tapahtumia ja luottaa selviytyvänsä tulevasta. (Siitonen 1999, 145–147.) Ruohotien (1996) mukaan kannustava, turvallinen ja kehitysmuuntoinen ilmapiiri ovat ratkaisevia tekijöitä pyrittäessä luomaan ja ylläpitämään kasvun ja innovatiivisuuden korkeaa tasoa. (Ruohotie 1996, 207–208). Grimmert (1996) pitää voimaantumisen kannalta tärkeänä, että yksilö voi tarkastella kriittisesti uskomuksiaan, päämääriään ja arvojaan oman kokemustaustansa pohjalta itsenäisesti, sekä myös kollegiaalisen arvioinnin ja reflektion kautta (ks. Siitonen 1999, 145). Avoin ja kannustava ilmapiiri mahdollistavat tällaisen keskustelun ja asioiden syvällisen reflektoinnin.

Toimintavapaus. Toimintavapaus vaikuttaa voimaantumiseen. Luovuuden ja voimavarojen vapautumisen kannalta on tärkeää, että ihminen voi itse vaikuttaa tulevaan toimintaansa. Ihmisten välisessä interaktiivisessa toiminnassa yksilöiden *oman kontrollin* tunne vaikuttaa vastuun ottamiseen, luottamuksen rakentumiseen, uskomuksiin omista kyvyistä selvitä mahdollisesti vaikeistakin tilanteista ja käsitykseen ympärillä olevien ihmisten tuesta asetettujen päämäärien saavuttamisessa. Voimaantuminen on usein mahdotonta, koska ihmisten valintoja ja toimintoja pyritään ohjaamaan tarpeettomasti. (Siitonen 1999, 148–149; Rosenholtz 1989, 424.)

Autenttisuus. Kokemusten aitous ja omakohtaisuus vahvistavat voimaantumista. Autenttisissa tilanteissa selviäminen edellyttää usein luovia omaperäisiä ratkaisuja, ja sen vuoksi autenttiset kokemukset antavat pätevyyttä itsensä arviointiin ja määrittelyyn. (Siitonen 1999, 149.) Se, että ihminen pääsee kokeilemaan siipiään aidoissa tosi elämäntilanteissa, luo mahdollisuuksia voimaantumisen kokemuksille – edellyttäen kuitenkin, että yksilö kokee itsensä turvalliseksi ja tilanteen omia kykyjä vastaavaksi.

Yhteistoiminta, kollegiaalisuus ja tasa-arvoisuus. Kollegiaalinen asema yhteisössä voimaannuttaa ja lisää toiminnan mahdollisuuksia. Yksilöllisyyden ylikorostuminen ja eristäytyneisyys ovat eri tutkimuksissa olleet yhteydessä voimattomuuden kokeamiseen, kun taas yhteistyöhön painottuva työskentelykulttuuri edistää yksilöllistä tehokkuuden tunnetta ja voimaantumista. (Ceron ja Garman 1994; Louis, Kuse & Bryck 1995, Siitosen 1999, 150 mukaan.) Toisaalta Kohonen (1997, 290) muistuttaa suhtautumaan ryhmässä toimimiseen myös vastuullisen kriittisesti: ”Ryhmä saattaa vaatia jäseniltään kritiikitöntä sopeutumista hallitsevaan ajatteluun. Toisaalta jotkut ryhmän jäsenet saattavat mielellään jättääkin ajattelun toisille ja tyytyä vain seurailijan rooliin.

Tällöin vaarana on laumasieluisuus, jossa joku vahvan ryhmän jäsen saattaa hallita ja alistaa toisia. Väkisin pakotettu, teennäinen kollegiaalisuus ei vie kehitystä eteenpäin; se ei salli erilaisten mielipiteiden esilletulo... Parhaimmillaan ryhmä tuo yhteenkuuluvuutta, mutta pahimmillaan se voi olla myös väline toisen nujertamiseen. ”

3.4.4 Emootiot

Emootiot ovat keskeisessä asemassa sekä päämäärien että kyky- ja kontekstiuskomusten alkuunpanossa ja muodostamisessa. Emootiot antavat johtolankoja, joiden avulla ihminen arvioi mahdollisuuksiaan asettaa ja saavuttaa päämääriä omista lähtökohdistaan käsin. Kun konteksti koetaan mahdollistavaksi, ihmisessä herää toiveikkuus ja positiivinen lataus, ja ihminen päättää uskaltaa nimetä päämääriä ja lähteä tavoittelemaan niitä. Siitonen käyttää Oakleyn (1993) määritelmää emootiosta: ”Emootio on yhdistelmä, joka sisältää dynaamisessa suhteessa kognition, halun ja affektiivisuuden elementit.” (Siitonen 1999, 151.)

Säätävä ja energisoiva toiminta. Emootiot luovat toimintavalmiuden tilan. Ne välittävät evaluatiivista tietoa ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksesta (miltä ilmapiiri tuntuu) ja siten suuntaavat yksilön toimintaa (regulatiivinen toiminta). Emootiot myös tukevat ja helpottavat toimia, jolla yksilö tavoittelee haluttuja päämääriä (energisoiva toiminta). (Siitonen 1999, 151.)

Positiivinen lataus. Positiivinen lataus on merkityksellinen voimaantumisprosessissa, koska sen syntyminen osoittaa, että ihminen on arvioinut kontekstinsa mahdollistavaksi, ja innostunut laittamaan itsensä likoon mielekkääksi näkemänsä asian puolesta. Siitonen näkee, että positiivinen lataus on parhaimmillaan lähellä Csikszentmihalyin *flow* (virtaus) käsitettä. (Siitonen 1999, 152.) Flow ilmiönä tarkoittaa positiivista optimaalista kokemusta, jossa toiminnan sujuvuus ylittää normaalin tason ja muuttuu tekemisen lumoksi tai huipentumaksi – yksilö kokee toiminnassaan poikkeuksellista sisäistä voimaa, luovuttaa, keskittymistä, sulavuutta ja nautintoa, niin että toiminta ei vaikuta kuluttavan ollenkaan energiaa (Csikszentmihalyi 1991). Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoiseksi vertauskohdaksi nousee erityisesti karismaattisessa kristillisyydessä käytetty *voitelun* käsite (ks. mm. Hinn 1996.) Siinä flow-ilmiötä vastaavan kokemuksen nähdään johtuvan Pyhän Hengen antamasta voimasta tiettyä tilannetta ja tarkoitusta varten. Käsitteen alkuperä juontuu Uuteen testamenttiin, jossa yksilön toimiessa ”täynnä

Pyhää Henkeä” seuraukset olivat tavanomaista menestyksellisemmät (esim. Apt. 4).

Voimaantumattomuus katsotaan usein voitelun puuttumiseksi.

Toiveikkaus. Toiveikkaus ja erityisesti toiveikkauden puute ovat merkityksellisiä ihmisen voimaantumisen rakentumisessa (Siitonen 1999, 153). Toiveikkaus ja usko tulevaan vapauttavat voimavaroja. Positiivisesti ajatteleva ihminen ei luovuta helposti eikä masennu vaikeiden haasteiden tai epäonnistumisen edessä. (Kemppinen & Kemppinen-Rouvinen 1998, 35.)

Onnistuminen ja epäonnistuminen. Onnistumisen kokemukset ovat voimaantumisen kannalta tärkeitä, koska ne vaikuttavat minäkuvan ja kykyuskomusten muodostumiseen. Turvallisessa ilmapiirissä myös epäonnistumisen kokemukset voivat tukea voimaantumista, sillä kokemusten rakentava reflektointi voi johtaa ahaa-elämysten kautta uuden oppimiseen. (Siitonen 1999, 154–156.)

Eettisyys. Siitosen tutkimuksen mukaan vastuullisuus ja eettisyys tukevat sisäisen voimantunteen rakentumista, ja toisaalta sisäisen voimantunteen saavuttaminen heijastuu vastuullisuutena ja eettisyytenä. (Siitonen 1999, 156.)

Voimaantumisen kannalta on siis olennaista, että ihminen kokee olevansa vapaa asettamaan itselleen arvojensa mukaisia päämääriä, että hän uskoo omiin mahdollisuuksiinsa saavuttaa nuo päämäärät (kykyuskomukset) ja että hän kokee toimintaympäristönsä mahdollistavaksi (kontekstiuskomukset). Emootiot toimivat tulkkeina välittäen evaluatiivista tietoa omasta itsestä suhteessa ympäristöön.

3.5 Voimaantuneen johtajan merkitys

Useissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että vain voimaantunut johtaja voi positiivisesti tukea voimaantumista yhteisönsä jäsenissä. Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997, 362) mukaan hyvä johtaja tuntee itse voiman tunnetta, ja kykenee sen takia myös inspiroidaan muita, luomaan ja vapauttamaan energiaa, palkitsemaan ja johtamaan. Hyvä johtaja myös tunnistaa yksilöiden voimaantumisen tai sen heikkouden. Heikkilä-Laakso ja Heikkilä tekevät eron perinteisten ja *empowerment*-johtajien välillä. Heidän mukaansa perinteiset johtajat ovat kiinnostuneita hyödyn maksimaalisesta kasvusta, kun taas *empowerment*-johtajat ovat perinteisiä johtajia kiinnostuneempia organisaation kehittämistä ja kohdistavat suuren osan voimavaroistaan ja toiminnastaan siihen. Heidän tavoitteensa on, että organisaation kehittäminen takaisi mahdollisimman korkean hyvinvoin-

nin jokaiselle organisaation jäsenelle ja tämä puolestaan koituisi myös organisaation hyvinvoinniksi. (mts., 362.) Myös Nikkasen (1998ab) tutkimuksissa on tullut ilmi, että yhteisöjen jäsenten voimaantumisprosessin kannalta on tärkeää, että johtaja koetaan yhteiseen oppimisprosessiin osallistujana, luovuuteen, omatoimisuuteen ja vastuunottoon kannustajana, ”ovien avaajana”, toimintaedellytysten luojana sekä toiminnan vapautta ja joustavuutta arvostavana. (Ks. Nikkanen 1998a, 33–35; 1998b, 41–42.)

Pirnes (2003) on tutkinut suomalaisia johtajia 15 vuoden ajan. Useiden tutkimusten perusteella on muodostunut kuva suomalaisten johtajien tiedostamistaan ja tiedostamattomuistaan vahvuuksista ja heikkouksista. Tutkimusten perusteella suomalaiset johtajat ovat itsevarmoja, luottamusta rakentavia, oikeudenmukaisia, luotettavia ja tavoitteisiin sitoutuvia. Nämä vahvuudet suomalaiset johtajat yleensä myös tiedostavat. Tiedostamattomia vahvuuksia ovat lähestyttävyyden, tehtävänannon, tavoitetietoisuuden ja esimerkillisyyden. Tiedostetut puutteet ovat piirteitä, jotka muut näkevät, ja jotka johtaja myös itse tiedostaa. Tällaisia on mm. ihmissuhdeongelmien ratkaisun, alaisten kehittämisen, innostavuuden, luovuuden sekä alaisten tukemisen ja palkitsemisen alueilla. Tiedostamattomilla puutteilla tarkoitetaan piirteitä, jotka muut näkevät, mutta joita johtaja itse ei näe. Hän luulee olevansa parempi kuin onkaan. Eniten tiedostamattomia puutteita esiintyy yhteisymmärryshakuisuudessa, muuttumiskyvyssä, yhteistoiminnan esteiden havaitsemisessa, ihmissuhdeongelmien ratkaisussa sekä alaisten tukemisessa ja palkitsemisessa. (Pirnes 2003, 30–31.) Merkittävää tässä on se, että puutteita esiintyy alaisten voimaantumisen kannalta tärkeissä piirteissä. Yleisesti ottaen johtajat aliarvioivat omaa menestymistään johtajana, mutta yliarvioivat omaa alaistensa arvostamista (mts., 32).

Vaikka tutkimukset osoittavat vain voimaantuneen johtajan kykenevän tukemaan toisten voimaantumista, käy Bennisin ja Nanusin (1985) huippujohtajia käsittelevästä tutkimuksesta ilmi, ettei taitava johtaja varsinaisesti pyri voimaannuttamaan toisia tai antamaan heille voimaa. Ennemmin hän *pyrkii mahdollistamaan sekä yksilöiden että yhteisön hyvinvoinnin rakentumisen, mitä kautta ihmiset helpommin löytävät voimavaransa*. Siitonen (1999, 96) vetää tästä sen johtopäätöksen, että voimaantunut johtaja ymmärtää, ettei toista voi voimaannuttaa. Bennisin ja Nanusin (1985, 47) mukaan johtajan myönteisellä itsetunnolla on keskeinen merkitys voimaantumisen mahdollistavan kulttuurin rakentumisessa ja ylläpitämisessä. Myönteinen itsetunto koostuu heidän mukaansa kolmesta päätekijästä: omien vahvojen puolien tuntemisesta, kyvystä hyödyntää ja kehittää näitä vahvuuksia sekä kyvystä oivaltaa omien vahvuuksien ja heikkouksien yhteensopivuus organisaation tarpeiden kanssa. Bennis ja Nanus huomasivat, et-

tä heidän tutkimansa 90 johtajan myönteinen itsetunto sai aikaan heidän alaisissa myönteisen *muiden kunnioittamisen*. Johtajien myönteinen itsetunto vaikutti myös olevan tarttuvaa ja luovan muissa luottamusta ja suuria odotuksia. Lisäksi myönteinen itsetunto oli yhteydessä emotionaaliseen viisauteen, ja se heijastui johtajien vastauksissa viitenä avaintaitona: 1) Kykynä hyväksyä ihmiset sellaisina kuin he ovat, ei sellaisina kuin itse haluaisi heidän olevan. 2) Kykynä lähestyä suhteita ja ongelmia pikemminkin nykyisyyden kuin menneisyyden näkökulmasta. 3) Kykynä olla läheisille yhtä kohteliaita kuin vieraille ja satunnaisille tuttaville. 4) Kykynä uskoa toisiin vaikka riski näyttäisi suurelta. 5) Kykynä tulla toimeen ilman muiden jatkuvaa hyväksyntää ja arvostusta. (Bennis & Nanus 1985, 47–50.)

Heikkilä-Laakso ja Heikkilä (1997, 362) korostavat, että voimaantumista tavoittelevan organisaation johtamiskäytäntöjen tulee perustua tietämykselle ihmisen perustarpeiden toiminnasta ja kontrollin vähittäisestä siirtämisestä työntekijälle itselleen. Ihmisten valintojen ja toimintojen liiallinen ohjaaminen estää voimaantumista. (Siitonen 1999, 149). Myös konfliktit ovat Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997, 363) mukaan oivia tilanteita voimaantumisen kannalta. Epävarmuutta luovissa muutostilanteissa organisaatiossa pinnan alla kytevät konfliktit alkavat nousta pintaan. Ihmiset uskaltavat olemaan sitä, mitä he oikeasti ovat. Konfliktit sisältävät paljon voimaa ja johtajan taidot nousevat esille erityisesti siinä, osaako hän muuntaa tämän voiman ja etsiä sille rakentavaa käyttöä. Jos hän kykenee siihen vaikka yhteisen (todellisen) vihollisen nimeämisellä, hän on kyennyt edistämään voimaantumista yhteisössään.

Heikkilä ja Heikkilä (2001) kannustavat johtajia myös avoimeen dialogiin voimaantumisen lisäämiseksi yhteisössään. Dialogilla tarkoitetaan yhdessä ajattelemisen prosessia, jossa pyritään luomaan mahdollisuuksia ja näkemään uusia vaihtoehtoja. Siinä missä keskustelun tarkoituksena on päätöksenteko, dialogin tarkoituksena on herättää oivalluksia, joiden pohjalta tietoja ja etenkin ihmisten ennakkokäsityksiä voi järjestää uuteen uskoon. (Isaacs 2001, 63.) Heikkilän ja Heikkilän (2001, 9) mukaan dialogi on osoittautunut tehokkaaksi kommunikaatiomuodoksi, jossa jokaiselle osallistujalle tarjoutuu mahdollisuus oppia tuntemaan itseään syvällisemmin ja myös muuttua ajattelemisen avulla yhdessä muiden kanssa. Vaikka johtaja voi tukea dialogia yhteisössään, Heikkilä ja Heikkilä korostavat että kehittyminen riippuu kuitenkin aina itsestä – omasta aktiivisesta uskalluksesta, koska aidossa dialogissa kukaan ei ajattele toisen puolesta. Avoimella dialogilla voidaan luoda organisaation psykologisesti turvallinen viitekehys, jossa jokainen yksilö ja koko ryhmä yhteisvoimin voivat tarkastella ja tutkia itseään

osana ympäröivää maailmaa sekä rauhassa pohtia mahdollisuuksiaan ymmärtää erilaisuutta ja hahmottaa kokonaisuuksia. Kun saa olla läpinäkyvä ja oppii tulkitsemaan omat perusrakenteensa, voi myös siirtyä vaiheeseen, jossa uskaltaa itse kehittää omaa uudistavaa voimaansa (empowerment). (Heikkilä & Heikkilä 2001, 10, 26.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka johtaja ei voi voimaannuttaa yhteisön jäseniä, hän on kuitenkin omalla persoonallaan ja toimintatavoillaan avainroolissa voimaantumisen kannalta. Hän voi olla toimillaan luomassa avointa, kannustaa ja turvallista ilmapiiriä, joka edistää alaisiansa etsimään, kokeilemaan ja löytämään omia lahjojaan ja sisäisiä voimavarojaan.

3.6 Sitoutuminen ja voimaantuminen

Voimakkaan individualistisen ajan keskellä seurakuntien haasteena on ihmisten vähenvä sitoutuminen seurakuntiin. Siten voimaantumisen yhteys sitoutumiseen on aiheellinen teema pohdittaessa ihmisen kasvun ja voimaantumisen ulottuvuuksia seurakunnallisessa kontekstissa.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että voimaantumisella on selkeä yhteys sitoutumiseen (Leithwood, Menzies & Janzi 1994, Kushman 1992, Siitosen 1999, 99–100 mukaan; Rozenholtz 1989). Sisäisen voimaantumisen saavuttaneella ihmisellä on halu yrittää parhaansa ja ottaa vastuu myös yhteisön toisten jäsenten hyvinvoinnista, käyttämällä rohkeasti ja luottavaisesti toimintavapauttansa (Siitonen, 1999, 61). Siitosen mukaan voimaantuminen vaikuttaa katalyytin tavoin sitoutumiseen: Sitoutumisen on sitä vahvempaa, mitä useampi voimaantumista jäsentävä osaprosessi toteutuu (mts., 160.)

Sitoutuminen -käsitteen esille ottaminen herättää luonnollisesti jatkokysymyksiä muun muassa siitä mihin sitoudutaan. Sitoutumista voidaan tarkastella monista eri perspektiiveistä, mm. sosiologisena tai psykologisena kysymyksenä. Seurakuntaan sitoutuminen voidaan nähdä paitsi Kristukseen sitoutumisena myös *organisatorisena sitoutumisena*. Ne, jotka tutkivat organisatorista sitoutumista, määrittelevät tällaisen sitoutumisen yleensä yksilön tiettyyn organisaation identifioitumisen ja osallistumisen voimakkuutena. Organisatorista sitoutumista luonnehtii samastumien organisaation tavoitteisiin ja arvoihin, halukkuus pyrkiä tekemään parhaansa ja halu pysyä organisaation jäsenenä. (Leithwood ym. 1994, Siitosen 1999, 100 mukaan.)

Tutkimusten perusteella erityisesti vapaus, hyväksyntä, turvalliseksi koettu oppimiskonteksti, kannustava ilmapiiri, kollegiaalisuus, tasa-arvoisuus, arvostus ja luottamus ovat yhteydessä sisäisen voimantunteen muodostumiseen, joka puolestaan vaikuttaa katalyytin tavoin sitoutumiseen (Siitonen 1999, 99). Samoin toimintavapauden kokemisella on selkeä yhteys sitoutumiseen. (Leithwood ym. 1994, 48, Siitosen, 1999, 149 mukaan.) Ruohotien (1996a) mukaan sitoutumisen kannalta on tärkeää, että yhteisössä korostetaan myös oppimistavoitteita, eikä pelkästään suoritustavoitteita. Tärkeää ei siis ole vain se, kuinka ihmiset hoitavat tehtävänsä, vaan myös se, mitä he osaavat ja miten he voivat käyttää hyväksi tietojaan ja taitojaan. Oppimistavoitteet suuntaavat ihmisten pyrkimyksiä lisätä omaa pätevyyttä ja siksi yhteisön jäseniä tulisi rohkaista uusien tietojen ja taitojen hankkimiseen. Uudet oppimistavoitteet kasvattavat sisäistä motivaatiota ja se taas johtaa entistä innovatiivisempaan työympäristöön. (Ruohotie 1996a, 212.) Rosenholtz (1989, 424) korostaa, että sitoutuakseen yksilön on myös koettava tehtävä työ merkityksellisenä ja tärkeänä omien arvojen ja uskomustensa pohjalta. Pelkkä toiminnanvapaus ja hyvä palaute omasta suorituksesta ei riitä sitoutumiseen.

Voimaantumista ja sitoutumista koskevat tutkimustulokset soveltuvat hyödynnettäviksi myös seurakunnallisessa kontekstissa, mutta kuitenkin muistaen seurakuntayhteisön olemuksen erityisyys. Kristillisen näkemyksen mukaan seurakunnan tulisi rakkaudellisena yhteisönä tarjota koti ja kasvualue nimenomaan heikoille ja voimaantumattomille. Mikäli se tässä onnistuu, voivat juuri voimaantumattomilta vaikuttavat olla hyvinkin sitoutuneita seurakunnassa *kävijöitä*. Toisaalta ihanteellisesti seurakuntayhteisö palvelee yksilön voimaantumista siten, että myös tämän sitoutumis- ja osallistumisaste kasvaa pelkästä mukanaolijasta aktiiviseksi osallistujaksi, joka antaa itsensä ja lahjansa toisten hyväksi. Voimaantumisen-sitoutumisyhtälön toimimiseksi on siten olennaista määrittää, mitä sitoutumisella seurakuntayhteisössä tarkoitetaan: säännöllistä mukanaoloa vai aktiivisempaa osallistumista.

4 SEURAKUNTA KASVUN JA VOIMAANTUMISEN YHTEISÖNÄ

Tämän luvun tarkoitus on selventää varsinaista tutkimuskohdettani. Aloitan tarkastelemalla pastoreiden edustaman kristillisen maailmankatsomuksen mukaista ihmiskäsitystä ja kasvutavoitteita. Seuraavaksi käsittelen seurakuntaa kasvu- ja voimaantumisympäristönä ja pastoreita kasvun ja voimaantumisen tukijoina. Lopuksi otan esille vertailupohjaksi joitakin tutkimustuloksia, mitä on saatu samansuuntaisessa tutkimuksessa luterilaisen kirkon piirissä.

4.1 Kristillinen ihmiskäsitys ja kasvutavoite

Kristillinen käsitys ihmisestä lähtee siitä, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, ja se erottaa hänet kaikista muista luoduista; ainoastaan ihminen kykenee tietoiseen henkilökohtaiseen suhteeseen Luojaansa kanssa. (Erickson 1994, 471.) Kristillinen ihmiskäsitys voidaan kuvata tiivistetysti seuraavin sanoin: Jumala on ääretön, kaikkivaltias, kaikkietävä, rakastava, täysin hyvä ja oikeudenmukainen persoona. Todellinen ihmisyyys koostuu Jumalan olemuksen heijastamisesta äärellisen olennon hahmossa. Ihmisen tulisi olla luomisen perusteella monipuolisesti tietävä, ajatteleva, itsetietoinen, rakastava, täysin hyvä ja oikeudenmukainen olento. Syntiinlankeemuksen vaikutuksesta Jumalan kuva on kuitenkin turmeltunut. (Launonen & Puolimatka 2000, 57.) Syntiinlankeaminen ja kapinointi Jumalaa vastaan tekee ihmisestä moraalisesti syntisen ja vastuullisen Jumalan edessä juuri raamatullisen ihmiskuvan takia, jonka mukaan ihmistä ei voi kokonaan selittää ennaltamäärättyinä, ehdollistettuna tai ohjelmoituna olentona: Ihmisellä on vapaa tahto. Syntiinlangenneena hän tarvitsee kuitenkin lunastusta ja sovitusta, ja hänen ainut toivonsa on Kristus, joka kuoli ristillä sijaisena ja sovitusuhrina pelastaakseen ihmiset heidän todellisesta syyllisyydestään. (Hirsijärvi 1985, 140.) Tämä sovitus ihmisen on uskon kautta otettava vastaan pelastuakseen iankaikkisesta kadotuksesta. Uskoessaan Kristukseen ihminen uudestisyntyy, katkennut yhteys Jumalaan palautuu, ja ihmisen syntinen olemus uudistuu, niin että tämä voi alkaa muuttua ja kasvaa paremmaksi ihmiseksi (pyhittyä). (Erickson 1994, 933–946.)

Olennaista kristillisessä ihmiskäsityksessä on ajatus ihmisen iankaikkisesta ulottuvuudesta. Koska ihminen on iankaikkisen Jumalan luoma, myös ihmisellä on iankaikkinen tulevaisuus. Tästä johtuen kun mietitään mikä on ihmiselle parhaaksi, ei voida keskittyä puhumaan vain väliaikaisesta, ajallisesta tai fyysisestä hyvinvoinnista. Myös ihmisen iankaikkiseen kohtaloon liittyvät seikat on otettava mukaan tarkasteluun. Toisaalta myöskään ihmisen fyysistä hyvinvointia ei sovi laimin lyödä: ihminen on kokonaisuus, jossa fyysinen, sielullinen, hengellinen ja sosiaalinen puoli vaikuttavat kaikki toisiinsa, ja Jumala on kiinnostanut koko ihmisen hyvinvoinnista. (Erickson 1994, 471.) Ihmisen iankaikkisuutta pohdittaessa kasvatuksen näkökulmasta tulee muistaa, että kristinuskon olemukseen kuuluu käsitys yksilöstä, jolla on vapaa tahto, ja joka voi tehdä itsestään joko äärimmäisen pahuudessa tai hyvydessä tai jotain siltä väliltä (Launonen & Puolimatka 2000, 58). Ketään ei voida pakottaa valitsemaan mitään tiettyä kasvusuuntaa tai ideologiaa. Ihminen on vapaa valitsemaan, muttei kuitenkaan ole vapaa valintojensa seurauksista. Vain valitsemalla taipua Jumalan tahtoon voi ihminen kristillisen näkemyksen mukaan viettää ikuisuutensa Jumalan yhteydessä.

Kristillisessä ihmiskuvassa yksilöllisyydellä on erityinen merkitys, koska jokaisen ihmisen ajatellaan yksilöllisyydessään heijastavan jotain ainutlaatuista Jumalasta. Siksi yksilöllisyyden kehittäminen on arvo itsessään. Kasvattajan tehtävä on auttaa ihmistä kehittymään Jumalalta saamiensa mahdollisuuksien toteuttamiseen. Launonen ja Puolimatka (2000) toteavatkin, että jos ihmisestä tulee epäitsenäinen, muista riippuvainen, helposti manipuloitavissa oleva, epäkriittinen, tietämätön, kapea-alainen, itsekeskeinen, pinnallinen, petollinen tai epäoikeudenmukainen, Jumalan kuva hänessä on turmeltunut ja kasvattaja epäonnistunut tehtävässään. (Launonen & Puolimatka 2000, 57–58.)

Kristillinen kasvatusnäkemys perustuu juutalaiseen viisaukirjallisuuteen ja sen näkemykseen viisaudesta ihmisen uskonnollista, moraalista ja älyllistä ulottuvuutta yhdistävänä kokonaisnäkemysenä. Vaikka viisaus syvimmässä merkityksessään on ihmisen tavoittamattomissa, voi ihminen kuitenkin päästä osalliseksi viisaudesta pyrkimällä tuntemaan olemassaolon perimmäistä tarkoitusta. "Pyhän tunteminen on ymmärryksen perusta" (Snl. 9:19). Viisauden arvo on suurempi kuin minkään muun elämässä, koska sen kautta ihmisen elämä voi ohjautua mielekkäällä tavalla. Siksi kristillisen näkemyksen mukaan ihmisen tulisi käyttää parhaat voimansa viisauden tavoitteluun. Vaikka viisautta voidaan myös opettaa, on kasvatus viisauteen enemmän elämänmittainen pro-

sessi, josta ihminen pääsee osalliseksi, kuin projekti, joka on hänen hallinnassaan ja hänen suunniteltavissaan alusta loppuun. (Puolimatka 1999a, 28–29.)

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen kasvun päämäärät ovat Jumalan edeltä antamia, ja löytyvät Raamatusta. Paavali kirjoittaa Efesolaiskirjeessään kristittyjen kasvupäämäärästä:

"...kunnes me kaikki saavutamme ykseyden uskossa ja Jumalan Pojan tuntemisessa, kypsän miehuuden, Kristuksen täyteen täysi-ikäisyyden mitan. Silloin emme enää ole alaikäisiä, jotka ajelehtivat ja ovat kaikkien opintuulten heiteltävinä ihmisten arpapeleissä ja eksytyksen kavalissa juonissa, vaan noudatamme totuutta rakkaudessa ja kaikin tavoin kasvamme Häneen, joka on pää, Kristus." (Ef. 4:13–15.)

Jatkuvan kasvun tarkoituksena ja päämääränä oleva *täysi miehuus* merkitsee täydellistä Kristuksen kaltaisuutta (Novum 4 1983, 105). Warrenin (2005, 58) mukaan Kristuksen kaltaisuus tarkoittaa tulemista Jeesuksen kaltaisiksi ajattelussamme, tunteissamme ja toiminnassamme, säilyttäen kuitenkin Jumalan luoman yksilöllisen persoonamme omakeimaisuuden. Lempeydessä, nöyryydessä ja oppimishalussa kristityn tulee olla lapsen kaltainen, mutta ymmärrykseltään ja vastustuskyvyltään hänen on oltava täysi-ikäinen (Novum 4 1983, 105). Terve kriittisyys ja arviointikyky ovat myös kristillisen kasvun tavoitteita. Paavali kehottaa profetoimiseen ja Sanan opettamiseen liittyen koettelemaan (arvioimaan) kaikki, ja pitämään vain sen, mikä on hyvää (1 Tess. 5:21).

Merkittävää kristillisessä kasvunäkemyksessä on se, että sen mukaan ihmistä ei ole jätetty yksinään huolehtimaan omasta kasvustaan. Näkemyksen mukaan ensimmäinen ihmisen kasvun ja uudistumisen tueksi annettu tekijä on Pyhä Henki, jumaluuden kolmas persoona, joka asuu ihmisen sisimmässä uudestisyntymästä lähtien. Pyhä Henki vaikuttaa kasvua ihmisessä, mikäli ihminen elää kuuliaisena Jumalan tahdolle. Pyhän Hengen tehtävä on myös antaa kristitylle *voimaa* elää menestyksellisesti Jumalan tahdossa. (Erickson 1994, 873, 875.) Paavali kuvaa niiden luonnetta, jotka Pyhä Henki on muuttanut (Gal. 5:22,23): "Hengen hedelmää taas ovat rakkaus, ilo, rauha, kärsivällisyys, ystävällisyys, hyvyys, uskollisuus, lempeys ja itsehillintä." Näiden piirteiden katsotaan siten olevan tavoiteltavia ihmisen kasvusuuntia. Kristillisen maailmankatsomuksen mukaan toinen ihmisen kasvun tueksi annettu tekijä on seurakunta.

4.2 Seurakunta kasvu- ja voimaantumisympäristönä

Seurakunta ilmiönä on merkittävä osa kristillistä uskoa. Seurakunta ei kristillisen näkemyksen mukaan ole vain samaa kristillistä ideologiaa kannattavien yhteinen organisaatio, vaan se on syvemmän olemuksensa puolesta ennemminkin elävä organismi. Kristityt näkevät seurakunnassa kaksi ulottuvuutta: toisaalta se on universaali ja näkymätön kaikki Kristuksen omat yhdistävä Kristuksen ruumis, jonka jäseniä kristityt ovat, ja jota Kristus itse vaalii ja kasvattaa Pyhän Henkensä kautta. Toisaalta seurakunta on myös näkyvä paikallinen kristittyjen yhteisö, jolla on selkeät Jeesuksen sille antamat tehtävät. (Erickson 1994, 1044–1048.) Paikallisseurakunnan tehtäviksi nähdään evankeliumin julistaminen, uskovien rakentuminen, Jumalan palvonta ja ihmisten auttaminen (mts., 1051–1058; Warren 1999, 96–100).

Kristillisen näkemyksen mukaan seurakunta palvelee yksilön kasvua ja rakentumista useilla eri tavoilla. Yksi näistä on yhteyden kokeminen hyväksyvässä, turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä. Paavali kirjoittaa tästä toinen toistensa kokemusten jakamisesta (1 Kor 12:26): "Jos yksi jäsen kärsii, kärsivät kaikki sen kanssa. Jos yksi jäsen saa kunniaa, iloitsevat kaikki jäsenet sen kanssa." (Erickson 1994, 1055.) Mahdollistava ilmapiiri oli myös Siitosen (1999) voimaantumisteorian mukaan edellytys yksilön voimaantumiseksi. Seurakunta tukee yksilön kasvua myös opetuksen ja opastamisen avulla. Tätä tarkoitusta varten nähdään Jumalan asettaneen seurakuntaan "paimenet ja opettajat" (Ef. 4:11,12), joista tässä tutkimuksessa käytetään yleisnimitystä *pastorit*. Näiden lisäksi myös muut (mm. pienryhmienvetäjät ja pyhäkouluopettajat) osallistuvat seurakunnassa annettavaan opetukseen. Kolmas tapa, jolla seurakunnan uskotaan edistävän yksilön kasvua, on sen jäsenten toimiminen yhteistyössä jokaisen palvellessa omilla Jumalalta saamallaan lahjoilla. Paavali neuvoo seurakuntalaisia (1 Kor. 14:12): "Koska siis tavoittelette innokkaasti henkilahjoja, pyrkikää saamaan niitä runsaasti seurakunnan rakentumiseksi." Myös kurinpito on yksi seurakunnan tapa tukea jäsentensä kasvua. Katsotaan, että seurakunnan tulee osoittaa rakkautta puuttumalla tilanteeseen, jossa yksilön elämä lähtee väärille urille (Matt. 18:15–17). (Erickson 1994, 1055–1056.)

Kristillisen käsityksen mukaan seurakunta on ensisijaisesti hengellinen organismi, "pyhien yhteisö", jota ei voida sen jumalallisen ulottuvuuden vuoksi kutistaa vain organisaatioksi organisaatioiden joukossa. Kuitenkin seurakunnalla on myös selkeä inhimillinen puolensa siinä, että se koostuu ihmisistä, jotka pyrkivät organisoimaan ja

suunnittelemaan seurakunnan käytännön toimintaa ja tavoitteita parhaan kykynsä ja ymmärryksensä mukaisesti. Samat lainalaisuudet kuin muihinkin organisaatioihin pitävät tiettyyn rajaan asti paikkansa myös suhteessa seurakuntaan yhteisönä. (Palmu 1990, 3, 15.) Tämän vuoksi seurakuntaan on sovellettavissa joitakin yleisiä organisaatioteorioita, joiden avulla voidaan tarkastella sitä, millainen ympäristö seurakuntayhteisö on voimaantumisen kannalta.

Sydänmaanlakka (2004) kirjoittaa älykkästä organisaatiosta. Älykkään organisaation tunnusmerkkejä ovat kyky uusiutua jatkuvasti, ennakoida muutoksia ja oppia nopeasti, mikä tekee siitä elävän organismin kaltaisen. (Sydänmaanlakka 2004, 222, 224.) Seurakunnat kuten muutkaan organisaatiot eivät aina täytä Sydänmaanlakan älykkään organisaation kriteerejä, mutta niiden tarkoitus on olla elinvoimaisia, oppivia ja kasvavia yhteisöjä. Sydänmaanlakan älykkään organisaation periaatteet voidaan ottaa vertailupohjaksi seurakunnalle, joka pyrkii olemaan kasvua ja voimaantumista tukeva yhteisö. Näitä ovat muun muassa seuraavat periaatteet: 1) Organisaatiolla tulee olla selkeä ja koko organisaatiota innoittava visio ja strategia: Tarvitaan visionaarista johtamista (mts., 224). Seurakunnalla on tärkeä missio. Sitä toteuttavan konkreettisemmän vision hahmottuminen seurakunnalle motivoi ihmisiä laittamaan itsensä likoon yhteisen päämäärän vuoksi. 2) Älykkään organisaation organisaatio tukee uusiutumista: sillä on yhteinen visio ja päämäärä, mutta kaikki muu on jatkuvassa muutoksessa (mts., 225). Seurakunnan tehtävät ja ydinsanoma eivät muutu, mutta muuten silläkin on haasteena uusiutua vastaamaan muuttuvan maailma sen eteen tuomia haasteita. 3) Älykäs organisaatio on arvojohdettu: Se on määritellyt arvot, jotka ohjaavat sen toimintaa, ja se pyrkii kehittämään kulttuuria, joka tukee sen päämäärän saavuttamista (mts., 226). Myös seurakunnassa on olennaista pyrkiä toteuttamaan sen sanoman mukaisia arvoja toimintakulttuurissaan. 4) Henkilöstö on yrityksen tärkein resurssi ja siksi sen johtamiseen kiinnitetään erityistä huomiota (mts., 227). Seurakunta on sen jäsenet, ja siksi sen yksilöiden hyvinvoinnin ja kasvun tukeminen palvelee koko yhteisöä. 5) Johtaminen on palvelufunktio: Älykkäässä organisaatiossa panostetaan tiimijohtamiseen, osallistuvaan johtamiseen, valmentavaan johtamiseen ja itsensä johtamiseen (mts., 228). Myös seurakunnissa voidaan olla avoimia johtajuusmallien suhteen. Johtaminen onkin nähty seurakunnissa aina palvelutehtävänä. (Mäkeläinen 1988, 143, Palmu 1990, 96.)

Tämän päivän ja huomisen tavoiteltavia kasvutendenssejä yksilön ja yhteisön suhteessa voidaan kuvata myös Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997) siteeraamien Argyisin (1955) kehityskriteerit avulla:

- passiivisuuden tilasta lisääntyvään itseohjautuvuuteen
- muista riippuvuudesta keskinäiseen riippuvuuteen ja yhteistyöhön
- kapeasta käyttäytymisestä kohti moni-ilmeistä ja monimuotoista käyttäytymistä
- vaihtuvista, pinnallisista sekä nopeasti sammuvista mielenkiinnon kohteista syviin ja laajoihin mielenkiinnon kohteisiin
- lyhytaikaisten perspektiivien vaihtumista laajempiin perspektiiveihin
- alisteisuudessa olemisesta tasa-arvoisempaan ja arvostetumpaan asemaan
- heikosta itsensä tiedostamisesta itsensä tiedostamiseen ja oman minänsä kontrolliin

Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997) näkevät, että samalla kun yksilöt organisaatiossa kokevat yksilöllisen kasvunsa myötä voimaantumiskehitystä, näkyy samalla myös organisaatiossa kehittymistä. (Heikkilä-Laakson ja Heikkilän 1997, 376.) Argysin määrittelemät kehityskriteerit soveltuvat myös yksilön voimaantumisen tarkasteluun seurakuntakontekstissa.

Yksilön voimaantumisen kannalta seurakunnalla on yksi merkittävä ero muihin yhteisöihin. Siellä uskonasiat ovat julkisia, kun ne muualla ovat yksityisiä. Vakuumuksellisissa kysymyksissä hyvinkin jyrkästi eri mieltä olevat voivat muualla olla läheisessä työyhteydessä, koska heidän uskonnolliset näkemyksensä eivät vaikuta itse työn suorittamiseen. Seurakunnassa uskolla on mitä suurin vaikutus. Toimintaa koskevat erimielisyydet saattavat siten seurakunnissa koskettaa ihmisen persoonallisuutta paljon syvemmin kuin muissa paikoissa. Seurakunnissa voidaan kokea syvempää yhteyttä kuin keskimäärin työpaikoissa, millä voi olla eheyttävä ja voimaannuttava vaikutus, mutta toisaalta myös paljon kipeämpiä ristiriitoja, jotka voivat viedä ihmisten voimavarat ja estää voimaantumisen kokemukset. (ks. Mäkeläinen 1988, 163.)

Seurakunnan ristiriidat eivät ole kasvun ja voimaantumisen kannalta kuitenkaan vain estävä asia. Mäkeläisen (1988) mukaan seurakunta on ollut alkuseurakunnasta lähtien paitsi Herraan uskovien syvää yhteyttä kokeva yhteisö, myös keskinäisiä näkemuseroja käsittelemään joutunut yhteisö. Hänen mukaansa erimielisyydet ovat väistämättömiä tämänkin ajan seurakunnissa paitsi teologisin (ihminen on rajoittunut ja itsekeskeinen) myös psykologisin ja sosiologisin perustein. Yksilön toiveiden ja yhteisön vaatimusten välille syntyy ristiriitaa, ja itse asiassa ryhmän toiminnassa on jotakin vialla, jos siinä ei synny lainkaan erimielisyyksiä. Mäkeläisen mukaan erimielisyydet eivät ole vain välttämättömiä, vaan niillä on myös myönteinen merkityksensä. Täydellinen samanmielisyys estää organisaation kehityksen. Siksi luovuus ilmenee myös ristiriitana.

Se pakottaa eri osapuolet tarkistamaan kantaansa ja menettelytapojaan. Jos seurakunnan sisäinen normisto estää erimielisyyksien ilmaisemisen, seurauksena on hankalammin hoidettavaa häiriökäyttäymistä (juoruja ja panettelua). Mäkeläisen mukaan avoimuus ja keskustelu vähentävät näitä käyttäytymispiirteitä paljon paremmin kuin yhdenmukaisuuden vaatimus. (Mäkeläinen 1988, 166–168.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perinteisiä vapaakristillisiä seurakuntia voimaantumiskonteksteina (ks. 6.2 Tutkimusaineiston hankinta ja kohdejoukko, s. 55). Nämä yhteisöt noudattavat kongregationalistista seurakuntamallia, mikä tarkoittaa, että jokainen paikallisseurakunta on itsenäinen, ja päättää itse omista rahoistaan ja valitsee itse itselleen johtajat/pastorin. Ylintä päätösvaltaa käyttää seurakunnan kokous, jossa jokaisella yksilöllä on oma ääni. (Erickson 1994, 1078–1079.) Lisäksi näissä seurakunnissa noudatetaan kollektiivisen johdon periaatetta: seurakuntaa johtaa seurakunnan määrääjäksi valitsema johtajisto, josta useimmiten käytetään nimitystä *vanhimmisto*. Yhteistä on myös sitoutuminen Apostoliseen uskontunnustukseen ja Raamatun pitäminen elämän ja opin ylimpänä auktoriteettina.

4.3 Pastori kasvun ja voimaantumisen tukijana

Tutkimusten mukaan johtajuudella on tärkeä merkitys yhteisön voimaantumisen kannalta (mm. Siitonen 1999, Nikkanen, 1998ab, Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997). Pastorit ovat paitsi hengellisiä, myös toiminnallisia johtajia, ja heillä on siten merkittävä rooli yhteisönsä jäsenten voimaantumisprosessissa. Vapaan kristillisyyden näkemys pastorin tehtävästä seurakuntalaisten kasvun ja voimaantumisen tukijana perustuu myös Uuden testamentin antamaan kuvaan seurakunnan kaitsijoiden tehtävistä (Erickson 1994, 1055). Paavali kirjoittaa Efesolaiskirjeessä pastorien tehtävästä seurakuntalaisten varustajana ja valmentajana:

Hän [Jumala] antoi toiset apostoleiksi, toiset profeetoiksi, toiset evankelistoiksi, toiset paimeniksi ja opettajiksi *tehdäkseen pyhät valmiiksi* palvelutyöhön, Kristuksen ruumiin rakentamiseen, kunnes me kaikki saavutamme ykseyden uskossa ja Jumalan Pojan tuntemisessa, kypsän mieluuden, Kristuksen täyteen täysi-ikäisyyden mitan. Silloin emme enää ole alaikäisiä, jotka ajelehtivat ja ovat kaikkien opintuulten heiteltävinä ihmisten arpapeleissä ja eksytyksen kavalissa juonissa, vaan noudatamme totuutta rakkaudessa ja kaikin tavoin kasvamme Häneen, joka on pää, Kristus. (Ef. 4:13–15.)

Tekstissä on nähtävissä kasvaneen ja voimaantuneen ihmisen piirteinä mm. valmius palvella, kyky kokea yhteenkuuluvuutta, ehjä minuus ja sisältäohjautuvuus sen sijaan,

että ajelehtisi voimattomana ulkoapäin tulevien voimien vietävänä. Paavalin seurakunnan johtajille antamien ohjeiden perusteella kasvun tukemisen tulee tapahtua opettamisen, esikuvallisuuden, rakastamisen ja ojentamisen kautta:

Herran palvelijan ei sovi riidellä, vaan hänen tulee olla lempeä kaikille, kyetä opettamaan ja kärsimään vääryyttä. Hänen tulee lempeästi ojentaa vastustelevia. (2 Tim. 2:24–25.) Saarnaa sanaa, astu esiin sopivalla ja sopimattomalla ajalla, nuhtele, varoita ja kehota, kaikin tavoin kärsivällisesti opettaen (2 Tim. 4:2). Älkää herroina hallitko niitä, jotka teille on uskottu, vaan olkaa laumalle esikuvana (1 Piet. 5:3).

Seurakunnan johtajan tehtäviksi on vapaakristillisissä seurakunnissa määritelty seuraavanlaisia tehtäviä: seurakunnan johtaminen, opetuksesta vastaaminen, hengellinen ohjaus ja sieluhuolto, seurakunnan ja yksilöiden henkisen ja hengellisen hyvinvoinnin valvominen, sairaiden puolesta rukoileminen, seurakunnan edustaminen ja yhteyden lujittaminen Kristuksen ruumiissa (mm. Salo 2000, 10). Vapaakristillisessä kentässä ilmenevää johtajuutta ei ole Suomessa toistaiseksi juurikaan tutkittu, joten joudun tässä tukeutumaan evankelisluterilaisen kirkon piirissä löytyviin pappeutta eri näkökulmista lähestyviin tutkimuksiin. Vaikka virkakäsityksessä on eroja, kutsumustehtävä on kuitenkin tarpeeksi samansuuntainen vertailupohjan löytymiseksi.

Johtajalla on merkittävä rooli voimaantumista edesauttavan ympäristön luomisessa (Siitonen 1999). Palmu (1990) tutki luterilaisten seurakuntien johtajien eli kirkkoherrojen johtamistyyliä. Tutkimuksessa tiedusteltiin kirkkoherrojen näkemystä siitä, missä määrin heidän mielestään työssä korostuu alaisten viihtyvyydestä huolehtiminen ja toisaalta taas työn tekeminen tulosten saavuttamiseksi. Tutkimuksen mukaan suurimmaksi ryhmäksi muodostui viihtymisestä huolehtivat johtajat (36 %), jotka painottivat johtamiskäyttäytymisessään hyvien ihmissuhteiden säilyttämistä. Nämä johtajat välttelevät ristiriitoja ja ajattelevat, että voivat parhaiten auttaa alaisiaan painottamalla heidän kykyjään ja vahvoja puoliaan. Itseensä kohdistuvat moitteet tai vihamieliset tunteet viihtymistä painottava johtaja kokee järkyttävinä ja jos tilanne sallii, hän haluaa pyytää anteeksi ja lupaa parantaa tapojaan, jos siitä vain on apua hyvien suhteiden palauttamiseksi. Vuorovaikutusjohtajia, mitä tyyliä voidaan pitää ihanteellisena voimaantumisteorian kannalta, edusti kirkkoherroista 18 %. Tässä tyyliässä viestintä johtajan ja alaisen välillä on vilpittömyys ja avointa. Alainen toimii paljon toimintansa itsesäätelyn pohjalta. Erehdyksiä ja virheitä tarkastellaan taustalla piilevien syiden perusteella. Vihamielisten tunteiden nähdään ilmaisevan työtilanteessa esiintyviä pulmia ja niitä käsitellään avoimesti. Johtaminen perustuu yhteistyöhön alaisten kanssa niin, että alaiset käsittelevät organisaation tavoitteet ja hyväksyvät ne. Muita johtamistyyliä olivat ihmis-

suhdejohtajat (28 %) ja perinteelle rakentajat (18 %), jotka löytyvät näiden edellä mainittujen johtamistyylien väliltä. Perinteelle rakentuva johtamistyyli nähdään turvallisena, koska ihmiset saadaan tekemään työtä, ei parhaalla mahdollisella tavalla, mutta kuitenkin riittävästi (Palmu 1990, 98–100.)

Mäkeläisen (1988) mielestä seurakunnan johtajilla on vaarana liian helposti nähdä itsensä ihmisjohtajina. Koska seurakunnissa työ keskittyy ihmisiin, ajatellaan helposti, että johtaminenkin keskittyy ensisijaisesti ihmisiin. Hänen mukaansa saattaa kuitenkin vallita yleinen vinouma, jossa seurakunnan johtaja on työssään kylläkin suuntautunut ihmisiin, mutta johtamisessaan enemmän tehtäviin. Eroa oman johtamistavan ja työsuoritusten välillä ei osata tehdä ja näin johtaja (esimerkiksi kirkkoherra) pitää itseään ihmiskeskeisenä johtajana, vaikkei hän todellisuudessa sellainen olisikaan. (Mäkeläinen 1988, 149.) Pystyäkseen tukemaan seurakuntalaisten kasvua ja voimaantumista, pastorin tulee siten tarkastella kriittisesti myös omaa johtamistyyliään. Huomioitavaa on se, että johtamistyyli on eri asia kuin johtamismalli. Johtamismallit vaihtelevat vapaakristillisissä kirkoissa demokraattisesta johtajuudesta apostoliseen johtajuusmalliin, ja eri mallien ”raamatullisuudesta” on käyty välillä kovaakin väantöä. Raamatusta ei kuitenkaan löydy yhtä ainoaa raamatullista johtamismallia. Erilaisissa historiallisissa tilanteissa muotoutui kulloinkin tarkoituksenmukaisin johtamisen muoto. Tämän historian viesti nykyajalle saattaisi olla muistutus avoimuudesta muutokselle. (Johtamiskoulu-tustyöryhmä 1988, 61.)

Seurakunnan ilmapiirillä on merkitystä kasvun ja voimaantumisen kannalta. Palmun (1986; 1990) tutkimusten mukaan näyttää siltä, että seurakunnan ovat ilmapiiriltään paljolti sitä, mitä niiden kirkkoherrat (tai pastorit) ovat. Kirkkoherralla on toisaalta vastuu työyhteisöstään, toisaalta häneen helposti projisoidaan kaikki organisaatiossa koetut epäkohdat. Kirkkoherran tai pastorin tehtävän haasteellisuutta lisää myös se, että hän on sekä johtaja että sielunhoitaja. (Palmu 1986, 53–54.) Häneen kohdistuu siten hyvin monensuuntaisia odotuksia ja toiveita. Salonen (1992) on tutkinut seurakuntapappeihin kohdistuvia oletuksia, ja toteaa, että seurakuntalaisten odotukset näyttävät olevan ongelma useille seurakuntapapeille. Kaikkia odotuksia papit eivät voi täyttää ja joitakin odotuksia heidän on vaikea hyväksyä. Salosen mukaan jotkut papit hakeutuvatkin suurten odotusten takia erityisvirkoihin tai pääkaupunkiseudulle, jossa heidän mukaansa pappiin kohdistuu vähemmän odotuksia. (Salonen 1992, 11.)

Olennaista seurakunnallisessa johtajuudessa on se, että se nähdään palvelutehtävänä. Jeesus sanoi: ”Joka teidän keskuudessanne on suurin, se olkoon niin kuin nuorin,

ja johtaja niin kuin se, joka palvelee” (Luuk. 22:26), ja ettei Ihmisen Poika ei tullut palveltavaksi vaan palvelemaan. (Mäkeläinen 1988, 143.) Lisäksi kristillisessä maailmankatsomuksessa johtaminen nähdään yhtenä armolahjana muiden joukossa, ei suurempana eikä vähäisempänä. Olennaista sille on toimintaa palveleva luonne. Johtajan tulee huolehtia, että seurakunnassa vallitsee järjestys ja että tehtävät tulevat tehdyksi. ”Joka on johtaja, johtakoon tarmokkaasti” (Rm. 12:8). (Johtamiskoulutustyöryhmä 1988, 62.) Toisaalta kaikki pastorit ja papit eivät näe itseään johtajina, vaan enemmän paimenina ja opettajina. Palmun (1990, 147) tutkimusten mukaan luterilaisten seurakuntien johtamistapojen ja työn tuloksellisuuden ongelmat johtuvat keskeiseksi osoittautuneesta hallittomuudesta toimia johtajana. Mäkeläisen (1988, 149) mukaan kirkkoherrat saattoivat pitää jopa myönteisenä asiana vetäytymistä vain oman kutsumustyönsä tekemiseen, sen sijaan, että ottaisivat aikaa organisaation johtamistehtäville. Joissakin vapaakristillisissä seurakunnissa pastori ja seurakunnan virallinen johtaja eivät välttämättä ole yksi ja sama henkilö. Tästä huolimatta pastori on johtavassa asemassa, jolloin hänellä on merkitystä seurakuntalaisten voimaantumiseen. Pastori ei tue ihmisten voimaantumista vain paimenen ja opettajan tehtäviä toimittaessaan, vaan myös sillä, miten hän johtaa seurakuntaorganisaatiota.

Mäkeläinen (1988) tuo esille, että seurakunnan pastorin työ on keskeisesti ihmis-työtä kahdella tavalla. Varsinaisessa seurakuntatyössä korostuvat henkilökohtainen sielunhoito ja ihmisten kohtaaminen. Toisaalta tässä työssä keskeinen työväline on työntekijän persoona. Työntekijän persoonan eheys on selvästi työtehoa lisäävä tekijä. (Mäkeläinen 1988, 156.) Tämän on samansuuntainen Siitosen (1999, 93–96) esille tuomien tutkimusten kanssa, jonka mukaan johtajan oma voimaantuneisuus luo mahdollisuuksia hänen alaistensa voimaantumiseen. Vain voimaantunut pastori voi edesauttaa seurakuntalaistensa voimaantumista, samoin kun toisen kasvua voi tukea vain siihen asti, mihin itse on kasvanut.

4.4 Aikuisen kasvu ja oppiminen kirkossa

Leppisaari (2000) on tutkimuksessaan selvittänyt Suomen evankelisluterilaisen kirkon käsityksiä aikuiskasvatuksesta, aikuisten oppimisesta ja opettamisesta sekä taustalla ilmeneviä ihmiskäsityksiä vuosina 1958–1990. Päälähteinä tutkimuksessaan hänellä oli kirkon kasvatustoiminnan kokonaisuohjelma-aineiston aikuisia koskevat dokumentit ja

Kristillinen kasvatus -lehden asiantuntijakeskustelu. (Leppisaari 2000, 7.) Leppisaaren tutkimushavainnot luterilaisen kirkon osalta soveltuvat hyväksi pohjaksi tarkastellessa niitä sivuavia ilmiöitä vapaan kristillisyyden kentässä.

Leppisaaren (2000) mukaan luterilaisessa asiantuntijakeskustelussa ilmeni kirkossa koettu aikuisten objektivoinen seurakunnissa. Aikuisia ei kyetä kohtaamaan tavertaisina eikä toiminta ole aikuismaista. Leppisaari näkee ulkoaohjautumisen korostumisessa behavioristisen ihmiskäsityksen piirteitä, ja toteaa, ettei kristillisestä ihmiskäsityksestä löydy perusteita tälle tavalla kohdata ihmisiä. Positiivisena tutkimustuloksena keskustelussa ilmeni kristillisen ihmiskäsityksen vahvuus sisäisen ihmisen puolustajana. Leppisaaren mukaan aikuisen kohtaaminen seurakunnassa antaa kirkossa aihetta uudelleenlaiseen asenteenmuodostukseen ja haastaa kirkon työntekijät kiinnittämään huomioita toimintansa taustalla tietoisesti tai tiedostamattomasti vaikuttavaan ihmiskäsitykseensä. Kristilliseen ihmiskäsitykseen sisältyy korostus ihmisen vastuusta ja mahdollisuuksista kehittää itseään, mikä toimii hedelmällisenä liittymäkohta humanistiseen ihmiskäsitykseen. (mts., 309.)

Myös kirkon oppimis- ja opetuskäsitykset heijastelivat Leppisaaren tutkimuksessa behaviorismia. Asiantuntijakeskustelussa ilmeni, että kirkossa nähtiin vallitsevan behavioristiseen perinteeseen luettava opettajajohtoisen yksisuuntaisen tiedonsiirtämisen malli, jossa yksi tietävämpi opettaa tietämättömiä. Jos aikuiskasvatus on aikuisen kasvun tukemista ja aikuisen oppiminen omaehtoista perustuen pitkälti vuorovaikutukseen, olisi kirkon Leppisaaren mukaan kyettävä työhön oppija- ja kuulijakeskeisesti sekä dialogiin. Aikuiset seurakunnassa eivät enää suostu objekteiksi, vaan ovat toiminnan subjekteja, joiden kokemus on tärkeä oppimateriaali esimerkiksi pienryhmätoiminnassa. Leppisaari rohkaiseekin hyödyntämään pienryhmien potentiaalin oppimisryhminä: ne mahdollistavat kokemusten jakamisen ja ongelmakeskeisen oppimisen. (mts., 311–315).

Yleisenä trendinä Leppisaari huomasi, että kirkon kasvatustoiminta on sidoksissa aikansa oppimiskäsityksiin. Tästä syystä tutkittavalla ajanjaksolla oli havaittavissa selkeä tarve uudistaa kirkon aikuisopetusmenetelmiä ja uudistuksen ohjautuminen melko voimakkaasti behaviorismin syrjäyttäneen humanistisen kasvatustieteen pohjalta. Aikuisopetusmenetelmien remontti merkitsee Leppisaaren mukaan työntekijäkeskeisyyden purkamista, tilan ja vastuun antamista aikuisille seurakunnassa. Erityisesti dialogia ja vuorovaikutuksellisuutta tulisi lisätä. Kasvatuksen ja koulutuksen tulee tähdätä koko persoonallisuuden, järjen, tunteen, sielun ja ruumiin, uskon ja elämän integraation. (mts., 312–313.)

Leppisaari pohdiskeli tutkimuksessaan myös teologian ja kasvatustieteen yhteyttä. Hän totesi, että teologia ja psykologia ovat löytäneen dialoginsa pastoraalipsykologiassa, mutta tarvetta olisi *pastoraalipedagogiikalle*. Leppisaaren mukaan teologia ei tule toimeen ilman kasvatustiedettä, mutta kirkon on kriittisesti ihmiskäsityksensä pohjalta arvioitava, minkälaista kasvatustiedettä se toiminnassaan hyödyntää. Uskoa ei voi pedagogisoida, eikä uskoon voi kasvattaa, mutta se ei tarkoita, etteikö olisi kasvatusta uskota käsin. Kasvatuksen ja evankeliumin suhteen Leppisaari näkee hedelmällisellä ja positiivisella tavalla pysyvän jännitteiseksi. Kirkon tehtävä on reflektoida pedagogisten ratkaisujen taustalla olevaa käsitystä oppijasta, tiedosta ja oppimisesta. (mts., 310, 314.)

Leppisaaren esille nostamat kehitystarpeet ovat yhtenevät Siitosen teorian mukaisten voimaantumista edistävien tekijöiden kanssa. Voimaantumista seurakuntakontekstissa käsittelevän tutkimukseni asettuu teologian ja kasvatustieteen väliseen jännitteeseen, ja toivon, että se osaltaan palvelee hedelmällistä teologian ja kasvatustieteen välistä dialogia vapaan kristillisyyden piirissä.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää perinteisten vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden käsityksiä yksilön kasvusta ja voimaantumista. Erityisesti sitä, mitä he ymmärtävät ihmisen kasvulla ja sen tavoiteltavina kasvupäämäärinä, ja millaisten asioiden he uskovat edistävän tai estävän ihmisten voimaantumista. Tähän liittyen kartoitetaan myös sitä, miten pastorit näkevät oman osuutensa ihmisen kasvun ja voimaantumisen prosesseissa. Koska pastorit ovat pääasiallisesti tekemisissä aikuisten kanssa, on tutkimuksen yhtenä lähtökohtana selvittää millaisia käsityksiä ja näkemyksiä pastoreilla on aikuisista oppijoina, ja miten heidän mielestään aikuisia parhaiten tuetaan heidän kasvussaan ja oppimisessaan. Toivon tutkimukseni tuovan näkyväksi pastoreiden kaiken toiminnan ja opetuksen taustalla vaikuttavia käsityksiä ihmisestä, heidän näkemyksiään yksilön toivottavasta kasvusuunnasta sekä siitä, miten heidän mukaansa yksilöitä voi seurakunnassa tukea kohti kasvua ja omien voimavarojensa ja oman paikkansa löytämistä. Aihevalinnan motiivina on ollut halu edistää seurakunnan kehittymistä entistä paremmaksi kasvu- ja voimaantumisympäristöksi.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Mitä ihmisen kasvu pastoreiden mielestä on?
2. Mitkä tekijät pastoreiden mielestä edesauttavat ihmisten voimaantumista seurakunnallisessa kontekstissa?
3. Minkä pastorit näkevät omaksi roolikseen yksilön kasvussa ja voimaantumisessa?
4. Millaisia näkemyksiä pastoreilla on aikuisista oppijoina? Millainen opettaminen on aikuisen kannalta parasta?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Fenomenografia – käsitysten tutkimista

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää pastoreiden kasvua koskevia käsityksiä, ja siksi fenomenografia soveltui hyvin tutkimusmenetelmäksi. Fenomenografia on laadullista ja kuvailevaa tutkimusta, jossa pyritään selvittämään ihmisten ajattelussa ilmeneviä maailmaa koskevia käsityksiä (Ahonen 1994, 113; Niikko 2003b, 46).

Fenomenografisen tutkimuksen katsotaan syntyneen 1980-luvulla Göteborgin yliopiston professori Ference Martonin johtaman INOM-ryhmän (INlärning och OMvärldsuppfattning: oppiminen ja käsitykset ympäröivästä maailmasta) oppimista koskevasta tutkimusprojektista. Tutkijoiden tavoitteena oli selvittää, mitä ja kuinka ihmiset oppivat maailmasta, ja millaisia erilaisia käsityksiä opiskelijoilla on oppimisesta. Tutkiessaan käsityksiä Marton kollegoineen totesivat tutkimiensa opiskelijoiden ymmärtävän saman tekstin eri tavoin; he muodostivat eri käsityksiä samasta tekstistä. Tutkijat vakuutuivat, että oppimista koskevissa tutkimuksissa tuli kiinnittää huomioita siihen, kuinka oppijat ymmärsivät opetettavat tekstisisällöt ja kuinka he kokivat oppimistilanteet. Heidän mukaansa voimme päästä selville siitä, kuinka ihmiset *käsittelevät* ongelmia, tilanteita ja maailmaa (eli kuinka he oppivat), vain jos ymmärrämme sitä tapaa, jolla he *kokevat* ongelmia, tilanteita ja maailmaa, johon he ovat suhteessa tai jossa he toimivat. Fenomenografinen tutkimusmenetelmä syntyi näistä tarpeista tutkia yksilöiden eriäviä käsityksiä ilmiöistä. Luodessaan menetelmää ja varsinkin sen tieteenfilosofista perustaa tutkijoiden lähtökohtana olivat erityisesti Piaget'n kehityspsykologiset tutkimukset, joissa hän kuvasi laadullisesti erilaisia tapoja, joilla lapset hahmottavat ympäröivää maailmaa, sekä hahmopsykologia, jossa muun muassa Barletin tutkimuksen kohteena oli ihmisen uuden tiedon omaksumisprosessi teksteistä. (Niikko 2003b, 8-9; Dall'Alba 1996, 7; Ahonen 1994, 115; Kroksmark 1989, 284.)

Fenomenografiassa ihminen nähdään rationaalisenä olentona, joka liittyy mieleensä oliot ja tapahtumat selittäviin yhteyksiin. Näin hän muodostaa koetuista ilmiöistä käsityksiä. (Ahonen 1994, 116.) Käsitysten muodostaminen on konstruktivistista toimintaa siinä mielessä, että uudet käsitykset muodostuvat aina entisten käsitysten ja kokemusten pohjalta (Niikko 2003b, 25). Arkikielessä käsitykset rinnastetaan usein mielipiteisiin, joihin liittyy arvolatauksia. Fenomenografiassa käsitys ymmärretään mielensisäl-

tönä, ja se saa arkikielen mielipidettä syvemmän ja laajemman merkityksen. (Hasselgren 1982.) Käsitteitä nimitetään *perustavaa laatua olevaksi suhteeksi yksilön ja häntä ympäröivän maailman välille* (Svensson 1984, 17; Uljens 1989, 10.) Käsitteet toimivat siten välittäjinä ihmisen ja ulkoisen maailman välillä. Fenomenografiassa käsitteiden nähdään muodostavan sen reflektoitamattoman pohjan, jolle ihmisen merkityksenanto-prosessi perustuu. Käsitteitä voidaan kuvata myös tulkintaskeemoiksi, koska ne ohjaavat ihmisen tapaa etsiä merkityksiä ympäröivän maailman ilmiöille. (Häkkinen 1996, 23–24.)

Yksilön käsitteet ovat muodostuneet hänen kokemistaan ilmiöistä, ja hän kantaa näitä kokemuksia aina mukanaan, vaikka hän ei olisikaan niistä tietoinen. Tarkastellessaan maailmaa oman käsitteentänsä kautta, ulkopuolinen maailma näyttyy ihmiselle aina itsestään selvästi todellisena ja oikeana. Yleensä yksilö olettaa myös muiden ihmisten käsittävän saman ilmiön samalla tavalla kuin hän itse, vaikka todellisuudessa eri ihmisten näkemykset ilmiöistä eroavat niin paljon, että heidän voidaan sanoa elävän erillisissä maailmoissa. (Marton 1984, 267.) Näin sanottaessa tarkoitetaan, että maailma näyttyy yksilöille niin erilaisena, että he ikään kuin elävät erilaisissa maailmoissa.

Käsitteitä ei aina pidetä tuloksena yksilön omien kokemusten reflektoinnista, vaan suurimman osan katsotaan olevan peräisin yhteisöstä, jossa yksilö elää. Käsitteiden nähdään muotoutuvan monenlaisen informaation, kasvatuksen, opetuksen ja sosialisointien myötä ja pitkän ajan kuluessa. (Niikko 2003a, 52.) Toisaalta käsitteet ovat Ahosen (1994, 117) mukaan dynaaminen ilmiö, sillä yksilö voi muuttaa käsitteitään useinkin kertaan lyhyessä ajassa. Vaikka käsitteiden voidaan katsoa heijastavan yksilön omaa ajattelua, heijastavat käsitteet myös laajemmin sen yhteisön ja yhteiskunnan ajattelua, jossa yksilö toimii (Niikko 2003a, 52).

Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämiseen eikä selittämiseen. Siksi fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena onkin kuvailla yksilöiden käsitteitä tietyistä ilmiöistä, ei yrittää selvittää, *miksi* heillä on sellaisia käsitteitä, tai laittaa käsitteitä paremmuus- tai kehittyneisyysjärjestykseen (Ahonen 1994, 119). Perusidea on kuvata yksilöiden käsitteitä ilmiöistä mahdollisimman totuudenmukaisesti (Sandberg 1996, 130). Tutkijan tehtävä on näyttää ilmiön sisäinen vaihtelu yksilöstä toiseen sen mukaan, miten tutkittavien käsitteet ja ymmärrykset ilmiöstä vaihtelevat (Niikko 2003b, 46). Yksilöiden ilmiöitä koskevien käsitteiden kuvaaminen totuudenmukaisesti edellyttää ilmaisujen kontekstuaalisen ja intersubjektiiivisen luonteen huomioimista. Ilmaisun merkitys

paljastuu usein vasta asia- ja tilanneyhteydessä. Siksi ilmaisuja on tutkimuksessani tarkasteltu näitä yhteyksiä vasten, mahdollisimman laajana kokonaisuutena sen sijaan, että ne olisi otettu sellaisenaan erillisinä aineiston paloina. Merkityksen *intersubjektiiivisuus* tarkoittaa sitä, että ilmaisun merkitys riippuu sekä ilmaisun tekijästä (tutkimushenkilöstä), että sen tulkitsijasta (tutkijasta), joka ymmärtää ilmaisun merkityksen oman asiantuntemuksensa ja henkilökohtaisen mielensisältönsä avulla. Tutkijan vahva teoreettinen perehtyneisyys ja oman viitetaustansa tiedostaminen edesauttavat tutkimushenkilön tarkoittaman merkityksen tavoittamista mahdollisimman objektiivisesti. (Ahonen 1994, 124.)

Fenomenografiaa hyödynnän tutkimuksessani vain metodin osalta yhtymättä menetelmän taustafilosofiaan. Fenomenografisessa tieteenfilosofiassa todellisuuden nähdään saavan merkityksensä vain yksilön tulkinnan kautta (Uljens 1996). Marton (1988) toteaa, että vaikka kokemus on aina kokemusta jostakin, ei fenomenografia silti oleta erillistä objektiivista todellisuutta, josta ihminen aistiensa avulla muodostaisi mielellisiä kuvauksia, representaatioita, ja kehittäisi niistä oman subjektiivisen maailmansa. Hänen mukaansa ilmiöitä tai ongelmia ei ole olemassa ilman ihmisen ajattelua. (Marton 1988, Ahonen 1994, 116.) Tästä eriävästi ajattelen, että suuri osa todellisuudesta on riippumatonta ihmisen käsityksistä. Oliot ovat reaalisia riippumatta siitä, onko kenelläkään niistä havaintoja tai käsityksiä. Voin kuitenkin hyödyntää fenomenografista menetelmää tutkimuksessani, sillä sen taustafilosofia ei vaikuta itse menetelmään. Fenomenografinen tieteenfilosofia luotiin vasta jälkeempään vastauksena heränneisiin tietoteoreettisiin kysymyksiin. Aluksi fenomenografiassa ei otettu kantaa todellisuuden luonteeseen. (Uljens 1996, 112; Marton 1988, 145–146.)

6.2 Tutkimusaineiston hankinta ja kohdejoukko

Fenomenografiassa tyypillisin aineiston hankintamenetelmä on yksilöllinen, avoin haastattelu, ja myös tässä tutkimuksessa aineisto hankittiin haastattelemalla. Haastattelun dialogisuus ja reflektiivisyys luovat mahdollisuuden päästä syvällä tavalla käsiksi tutkittavien ilmiötä koskeviin käsityksiin, erityisesti, jos tutkijalta löytyy herkkyyttä ja taitoa viedä kysymyksiä ja vastauksia spiraalinomaisesti kulloisenkin teeman ääri- ja syvyysalueille (Niikko 2003b, 31; Ahonen 1994, 137.) Haastatteluissa käytin teemahaastattelun mukaisesti edeltä määrättyjä avoimia kysymyksiä. Teemahaastattelussa kysymysten

ei tule olla liian tarkkarajaisia, jotta ne antavat haastateltavalle mahdollisuuden valinta ne kysymysten ulottuvuudet, joihin hän haluaa vastata (Marton 1996a; 1988, 154.)

Tutkimukseni kohdejoukko koostui perinteisten vapaakristillisten seurakuntien pastoreista. Vapaalla kristillisyydellä tarkoitan tässä tutkimuksessa kansankirkkomme rinnalla toimivia kristillisiä kirkkokuntia. Yhtenäisyyden vuoksi rajasin tutkimukseni perinteisiin vapaakristillisiin kirkkokuntiin, entisiin ja nykyisiin Suomen vapaakristillisen neuvoston (SVKN) jäsenyhteisöihin. Edustettuina tutkimuksessani ovat Helluntaiherätys (3), Vapaakirkko (3), Baptistikirkko (2), Adventtikirkko (1) ja Pelastusarmeija (1). Metodistikirkko ei ole edustettuna tutkimuksessani huolimatta SVKN:n jäsenyydestä. Baptistikirkko taas kuului SVKN:n perustajajäseniin, mutta ei tällä hetkellä ole jäsenenä. Haastateltavia pastoreita oli kymmenen, mikä on riittävä määrä laadullista tutkimusta varten. Pyrin jossakin määrin huomioimaan kirkkokunnan kokoa haastateltavia valitessani. Haastatellut pastorit toimivat Itä- ja Länsi-Suomen läänien alueella. Valitsin heidät täysin summittaisesti. Ainoastaan yhden pastoreista tunsin etukäteen. Kohdejoukon ikä vaihteli 27 ja 58 vuoden välillä, haastateltujen keski-ikä oli 47,9 vuotta. Aineistonäytteissä on taustatietona ikä ja sukupuoli (esim. M57). Kaikki haastatellut toimivat seurakunnissaan pastorin tehtävissä; heidän työnkuvaansa kuului sekä seurakunnan johtaminen että opettaminen. Hengellisen työn kokemus vaihteli 4 ja 38 vuoden välillä.

Haastateltavien löytäminen sujui melko vaivattomasti. Etsin internetin välityksellä seurakuntien yhteystietoja, ja lähetin asianomaisille sähköpostitse tiedustelun heidän halukkuudestaan osallistua tutkimukseen (Liite 1). Myöhemmin otin kiinnostuneisiin puhelimitse yhteyttä ja sovin haastatteluajan ja -paikan. Muutama pastori kieltäytyi haastattelusta elämäntilanteeseen (kiire) vedoten. Haastattelut tein asianomaisten omien seurakuntien tiloissa, yleensä pastorin työhuoneessa. Paikalla ei ollut muita, paitsi keran haastateltavan vaimo kuunteli mukana, mutta ei osallistunut haastattelun antamiseen lukuun ottamatta muutamaa miehelleen suunnattua kuiskausta. Käytetystä kielestä johtuen en ymmärtänyt kommenttien sisältöä, mutta en usko niiden vaikuttaneen haastattelun sisältöön muuttavasti. Kaikki haastattelut sujuivat häiriöittä ja rennossa ilmapiirissä. Tein haastattelut toukokuussa 2005 viikkojen 19–20 ja 22 aikana. Haastattelut kestivät noin tunnin ja ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroitua ja analysoitavaa aineistoa kertyi tasan sata sivua. Koin haastattelut antoisiksi ja onnistuneiksi.

6.3 Aineiston analyysimenetelmä

Niikon (2003b) mukaan fenomenografiselle analyysille ei ole löydettävissä mitään tiettyä selkeästi määriteltyä menettelytapaa, vaan se noudattaa tyypillistä kvalitatiivisen tutkimuksen analyysin piirteitä. Aineiston analyysi on reflektiivinen prosessi, jossa aineisto jaetaan merkityksellisiin osiin kadottamatta kokonaisuuden ideaa. (Niikko 2003b, 32–33.)

Fenomenografinen analyysi jakaantuu neljään vaiheeseen: Ensimmäisessä vaiheessa litteroitu aineisto luetaan huolella läpi monta kertaa, niin että sieltä löydetään ongelmanasettelun kannalta tärkeitä ilmauksia ja tutkittavien kokonaiskäsitys suhteessa tutkimusongelmaan hahmottuu. Analyysin toisessa vaiheessa aletaan tutkimusongelmien mukaisessa suunnassa etsiä, lajitella ja ryhmitellä merkityksellisiä ilmauksia ryhmitä tai teemoiksi. Kolmannessa vaiheessa keskitytään kategorioiden ja kategoriarajojen määrittämiseen vertailemalla mikrokontekstista irrotettuja merkityksyksiköjä koko aineiston merkitysten joukkoon. Neljännessä analyysivaiheessa muodostettuja alakategorioita pyritään yhdistämään teoreettisista lähtökohdista käsin edelleen laajalaisemmiksi ylemmän tason kategorioiksi eli kuvauskategorioiksi, jotka yhdessä muodostavat ns. ylitason kategorijoukon. Tutkimuksen tulokset kuvataan näiden kuvauskategorioiden avulla. (Niikko 2003b, 33–37, Marton 1988, 154–155.) Tutkimuksessani etenin aineiston analyysissa näiden vaiheiden mukaisesti.

Aloitin aineiston analyysi lukemalla aineiston useaan kertaan läpi ja tekemällä kommentteja tekstin laitaan tutkimuksen kannalta merkityksellisistä seikoista. Seuraavaksi kävin aineiston läpi kunkin tutkimuskysymyksen kannalta, poimien ylös erilliseen tiedostoon kaikki tutkimuskysymyksen liittyvät maininnat ja vastaukset. Jokaisen kommentin perään liitin merkinnän sen antajasta (esim. N38). Yhdeltä haastateltavalta saattoi tulla samaan kysymykseen useita eri näkökulmia haastattelun kuluessa. Esimerkiksi kasvua koskevia käsityksiä aineistosta löytyi yhteensä 107 mainintaa. (Voimaantumiskysymykseen liittyi 81 mainintaa, pastorin rooliin 53 mainintaa ja aikuisen oppimiseen 63 mainintaa). Sama asia saattoi toistua useampien pastoreiden haastattelussa, mutta laskin jokaisen maininnan erikseen, jotta saisin selville, mitkä asiat painottuvat eniten tutkimusaineistossa. Mikäli sama pastori toisti saman asian samassa yhteydessä, laskin sen vain yhdeksi maininnaksi. Neljän tutkimuskysymyksen lisäksi listasin aineistosta myös kasvua tukevat ja estävät seikat, sekä pastoreiden käsitykset sitoutumista li-

säävistä tekijöistä. Ne eivät kuitenkaan tuoneet lisävaloa tutkimukseen, enkä ottanut niitä esille tutkimuksessa.

Kun käsitykset oli listattu, ryhmittelin ne siten, että kaikki samat tai samaan teemaan viittaavat kommentit tulivat yhteen. Tätä kutsutaan laadullisessa tutkimuksessa myös teemoitteluksi (Hirsijärvi & Hurme 2000, 173). Näin sain jokaiseen neljään tutkimuskysymykseen joukon (10–14 kpl) teemoja vastaukseksi. Jokaisen teemaryhmän kohdalla laskin, kuinka monta mainintaa siihen oli tullut, ja kuinka monen pastorin haastattelussa tämä teema oli noussut esille. Kun koko aineisto oli teemoiteltu, siirryin analyysissä kunkin kysymyksen kohdalla luokittelemaan näitä teemoja ylempiin kategorioihin. Tällöin esimerkiksi neljä teemaa saattoi muodostaa yhden yläkategorian löytyneen yhteisen nimittäjän avulla. Yhteisiä nimittäjiä ja kategorialuokkia muodostaessani peilasin aineistoa ja löytyneitä teemoja teoriaosaan, mikä auttoi jäsennyksessä. Laskin myös jokaisen kategorian vahvuuden, eli kuinka monta mainintaa ja kuinka monta pastoria se sisälsi. Tulososiossa toin tulokset esille useimmuusjärjestyksessä siten, että kategorian, joka oli ollut eniten esillä, esittelin ensimmäisenä.

Aineiston analyysi oli reflektiivinen prosessi, sillä palasin lukemaan aineistoa yhä uudelleen eri yhteyksissä, jotta aineistokappaleiden keskeinen merkitys tulisi oikein esille. Myös haastattelunauhojen osittainen uudelleen kuunteleminen ja haastattelujen jälkeen tehdyt muistiinpanot auttoivat muodostamaan kokonaiskuvaa aineistosta. Syntynyt jaottelu oli prosessin tulos, sillä vaikka teemojen löytäminen oli helppoa, niiden jaottelu ylempiin kategorioihin vaatii aineiston syvällistä sisäistämistä, jotta syntyneet kategoriat välittäisivät mahdollisimman totuuden mukaista kuvaa aineiston sisällöstä. Ensimmäiset versiot hylkäsinkin epätyytyttävänä ja aineiston ytimen hukkaavina malleina. Aineiston analyysissä auttoi suuresti sekä omakohtainen perehtyneisyyteni pastoreiden maailmankuvaan ja käytetyn hengellisen kielen ymmärtäminen, että aineiston jatkuva peilaaminen teorian näkökulmasta. Koin ratkaisevaksi analyysin onnistumisen ja syvällisyyden kannalta sen, että olin kirjoittanut teoriaosuuden hiontaa vaille valmiiksi ennen analyysiin ryhtymistä.

7 PASTOREIDEN KÄSITYKSIÄ KASVUSTA

Tutkimukseni yksi lähtökohta oli selvittää pastoreiden käsityksiä yksilön kasvusta; mitä he kasvulla ymmärtävät. Haastattelussa pastorit toivat esille kaksitoista erilaista ulottuvuutta sille, mitä ihmisen kasvu heidän mielestään pitää sisällään. Kaksitoista haastattelussa toistunutta teemaa jakaantuu viiteen pääkategoriaan, jotka käsittelen tässä luvussa useimmuusjärjestyksessä (alaluvut 7.2–7.6). Ensiksi mainittu kategoria on ollut haastattelussa voimakkaimmin esillä, viimeisenä käsitelty kategoria taas saanut vähiten mainintoja. Ennen näitä kategorioita tuon ensimmäisessä alaluvussa esille pastoreiden näkemyksiä itse kasvutapahtumasta. Vaikka analysoin tarkasti myös pastoreiden käsitykset kasvua tukevista ja estävistä tekijöistä, en tuo niitä tässä yhteydessä tarkemmin esille. Ensinnäkin se veisi tilaa, ja toiseksi vastaukset sivuavat tietyssä määrin voimaantumista tukevia tekijöitä, joita käsittelen tarkasti. Lisäksi vastauksissa ei ollut mitään sellaista normaalista poikkeavaa, joka toisi lisänäkökulmaa tutkimuksen tuloksiin.

7.1 Elämänmittainen prosessi

Itse kasvutapahtumasta pastoreiden näkemykset olivat hyvin samansuuntaiset kuin Comeniuksella (1928, 73), jonka mukaan kasvu on pyrkimystä jatkuvien valintojen kautta kohti täydellisyyttä, jota ei kuitenkaan saavuteta. Pastoreiden mukaan kasvu on paitsi elämän kestävä kokonaisvaltainen prosessi, myös tietoinen valinta, jopa ihmisille annettu tehtävä. Todettiin, että vaikka elämä aina jotain opettaa, niin kasvua ei tapahdu automaattisesti, vaan se on jotakin, minkä eteen pitää tehdä työtä.

Ja ajattelen, että koskaan ei ole liian myöhäistä kasvaa ihmisenä ja kehittyä ja oppia tunteen itseänsä ja ympäröivää todellisuutta ja kaikkea tälle... hyvin kokonaisvaltainen prosessi. Tärkeä asia... että kaikki ihmiset ei tiedosta sitä... niin kuin että meidän tulis joutenkin kasvaa tai tässä niin kuin ois joku suunta meidän elämälle mut uskon kuitenkin, että meillä on joku tarkoitus elämälle ja näin myös ihmisinä kasvamisen suhteen. M37

Ja sitten vielä meillä on kova vaatimus, ”kova” lainausmerkeissä, mut Jeesus itse on antanut sen vaatimuksen, että pysykää minussa ja joka pysyy minussa kantaa hedelmää, se oksa, joka ei kannata hedelmää, se karsastaa pois. Että kyllä meille, uskovalle on annettu, tämä vaatimus tai kasvuntehtävä. M58.

Pastorit korostivat Comeniuksen (1928, 70–71) tavoin, että kasvun perusta on yhteys Jumalaan, pysyminen Kristuksessa. Siten kasvu edellyttää aktiivisuutta ja kestävyyttä.

Nuorin haastatelluista liitti kasvun kiinteästi pyhittymiseen ja totesi, että kasvu on myös jotakin, minkä voi menettää:

Mä en usko sellaseen, että jos, me voitaisiin niinku jäädä jollekin tasolle, vaan jos me ei aktiivisesti tehdä asioille jotakin, niin me liusutaan passiivisesti pois... Mä luulen, että kaikki kasvu liittyy jollain lailla pyhitykseen ja siitä pyhityksestä pitäis puhua enemmän. M27.

Vaikka kasvu ymmärrettiin olevan hyvin pitkälle ihmisen tietoisien valinnan seurausta, kysyttäessä kasvua edesauttavia tai estäviä tekijöitä, olivat lähes kaikki mainitut asiat yksilöstä itsestä riippumattomia tekijöitä. Vastauksista oli pääteltävissä, että pastorit ajattelivat, että yksilön on ensin saatava ulkoapäin tietty määrä positiivisia kasvua edesauttavia tekijöitä - esimerkiksi myönteinen ilmapiiri ja yhteys toisiin ihmisiin - voidakseen tehdä valinnan, jossa hän sitoutuu kasvuprosessiin.

7.2 Omaksi itseksi tulemista

Kaikista vahvimmin tutkimusaineistossa tuli esille ajatus, jota myös Värri (2002), Ahlman (1992) ja Haavio (1967) korostavat: kasvu on omaksi itseksi tulemista. Pastoreiden vastauksissa tähän sisältyi kolme ulottuvuutta: oman itsensä ja oman tarkoituksensa löytäminen ja hyväksyminen, oman uskon todentuminen ja todeksi eläminen sekä sisäinen eheytyminen.

Oman itsensä ja tarkoituksensa löytäminen ja hyväksyminen. Tämä teema mainittiin useammin kuin mikään muu yksittäinen teema, 19 kertaa. Lähes kaikki pastorit (8) näkivät kasvun liittyvän oman identiteetin ja minuuden löytämiseen. Siihen liittyi omien heikkouksien ja vahvuuksien löytäminen sekä Comeniuksen (1928) korostaman itsetuntemuksen (*autognosia*) lisääntyminen sekä sitä kautta omien rajojen ja oman tarkoituksensa löytäminen. Tärkeänä pidettiin sitä, että ihminen hyväksyy itsensä sellaisena kuin on, ja uskaltaa olla rohkeasti sitä mitä on, ja nauttia aidosti omana itsenä olemisesta. Pastorit toivat esille Millin (1982, 67–68) tavoin omien lahjojen käyttämisen ja niistä nauttimisen tärkeyden osana persoonan ja luonteen kasvua.

Kypsä ihminen ymmärtää rajansa, ymmärtää heikkoutensa, ymmärtää myöskin vahvuutensa. Kypsä ihminen osaa katsoa itseänsä kohtuullisen rehellisesti... ja nähdä heikkoutensa, mutta ei jäädä niiden tuota, vangiksi. Myöskin iloita vahvuuksistaan ja kasvaa heikkouksissaan ja käyttää vahvuuksiaan, semmonen niinku terve, terve tuota... se on mun mielestä kypsyyttä. N38.

Mutta ehkä niin ku kasvun päämääriä, et se ydin on löytää ittensä ja olla vapaa siinä, et tietää, et mä oon just tällanen näine heikkouksineen ja näine luonteenpiirteineen ja lahjoineen. M45.

Kyllä varmaan siihen kypsyyteen nimenomaan kuuluu se, että hyväksyy ittensä ja tulee toimeen ittensä kanssa ja lähimmäisten kanssa. M52.

Oman uskon todentumista ja todeksi elämistä. Kuusi pastoria mainitsi kasvun liittyvän vahvasti myös uskon ulottuvuudessa kasvamiseen. Tähän liittyviä mainintoja esiintyi kymmenen kertaa. Yhdistin tämän teeman omaksi itseksi tulemisen kategoriaan sen takia, että pastoreiden näkemyksissä uskon löytyminen oli sidoksissa oman identiteetin ja paikan löytymiseen. Ajatus, että ihminen ei voi löytää itseään ilman hengellistä ulottuvuutta, löytyy vahvana Comeniuksenkin (1928) kirjoituksista. Pastorit näkivät kasvun sen, että usko kyetään elämään arjessa todeksi juuri oman persoonan kautta, omana itsenä. Myös Haavio (1967, 45) näkee tämän tärkeänä, koska uskoo Jumalalla olevan jokaiselle tämän persoonan mukainen yksilöllinen elämänsuunnitelma.

Ennen kaikkea minä näkisin sen [kasvun] päämäärän seurakunnan sisällä ja tasolla, että ihminen löytää ensinnäkin paikkansa Kristuksessa ja löytää sen armon ja vanhurskautuksen, lahjavanhurskauden, mikä on sen kaiken perusta, sen kasvun perusta. Kun ihminen sen löytää, niin silloin jo on, sanotaan, että ihminen on jo kasvanut aika pitkälle. M57b.

Et kun kaikella on oma aikansa, et ihmisenä kasvaminen, niin tuota, varmaan se on liitettävä ensinnäkin siihen elämän tilanteeseen, että joku joka on tietyn ikäinen mies ja hänellä on lapsia, niin hän kasvaa eri tavalla sitten kun ihmisenä kun hän on isä, toinen joka, jolla ei oo lapsia, mut joka kuitenkin yhtä lailla tulee aikuistua ja oppia niin kun enemmän mitä se mitä se, sanotaanko nyt, Kristuksen tunteminen siihen arkipäivään sovelletuna sinä luonteen, sinä persoonallisuutena, mitä ihminen on, niin ku elää sitä todeks. M45.

Sisäinen eheytyminen. Puolet haastatelluista mainitsi kasvun liittyvän sisäiseen eheytymiseen, joka on myös enemmän omaksi itseksi tulemista. Lapsuudessa tulleiden haavojen ja traumojen kohtaaminen ja niistä parantuminen ja vapautuminen nähtiin tärkeänä osana yksilön kasvua. Ericksonin (1994) mukaan kristinuskoon kuuluu ajatus ihmisen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, mikä sisältää myös sielun eheytyksen. Kristinuskon mukaan sisäinen eheytyminen on syvimmiltään mahdollista Kristuksen sovitustyön takia. (Erickson 1994, 471, 933–946.)

Ja tuota, ihmisen kasvu ihmisenä on, se nyt on aika paljon itse asiassa sitä, että ne lapsuuden traumat kohdataan ja niistä päästään yli. Se on yks tärkeä elementti, ne tulee eteen joka tapauksessa jossain vaiheessa. N38.

Pastorit mainitsivat omaksi itseksi tulemisen yhtenä tunnusmerkkinä kokemuksia, joista välittyi ajatus ulkoohjautuvuuden muuttumisesta sisältäohjautumiseksi. Sama ajatus löytyy yleisesti humanismista, jossa kypsän ihmisen nähdään ohjautuvan sisältäpäin.

Pastoreiden näkemyksessä kasvusta oman itsensä löytämisenä ja omaksi itsekse tulemisena on siis paljon yhtenevyyttä monien kasvatustilafilosofien nimeämien kasvun päämäärien kanssa. Eroavuutta löytyy kuitenkin niissä ehdoissa, joiden kautta oman itseyyden nähdään löytyvän. Luonnollisesti kristillinen maailmankatsomus heijastuu pastoreiden vastauksista siinä, että oman itseyyden ja identiteetin uskotaan löytyvän nimenomaan Kristuksen yhteydessä.

7.3 Palvelemaan kypsymistä

Seuraavaksi suurin kasvukategoria piti sisällään käsitykset kasvusta valmiutena palvella toisia ja kykynä ottaa ja kantaa vastuuta. Myös Värri (2002, 87) tuo kasvun päämäärän yhteydessä esille vastuun idean. Palveleminen sisältynee vastuun ideaan siten, että vastuullinen ihminen ei ajattele vain itseään vaan myös toisten parasta.

Valmius palvella toisia. Pastorit näkivät kasvun suuntauksena pois itsekkyydestä ja minäkeskeisyydestä kohti toisten rakastamista ja palvelemista. Yksittäisistä kasvu-teemoista tämä mainittiin toiseksi eniten, yhteensä 17 kertaa kasvunmerkkinä. Palveleminen kasvun päämääränä nousee suoraan apostoli Paavalin kirjeestä Efesolaisille (4:13–15), jossa hän nimeää pastoreiden tehtäväksi saattaa uskovat valmiiksi palvelutyöhön Kristuksen ruumiin rakentamiseen. Pastoreiden mukaan kasvanut ihminen ei enää elä vain itselleen, vaan pyrkii ajattelemaan lähimmäistensä parasta ja haluaa vapaaehtoisesti sitoutua palvelemaan sekä lähimpiään, yhteisöään että Jumalaa. Palveleminen kasvun päämäärän heijastaa myös kristillistä *Imago Dei* -oppia, jossa kasvuprosessin päämäärä on ihmisen uudistuminen Jumalan kuvana (Puolimatka 2004, 318): Jos Jumala tuli Kristuksessa ”palvelemaan, ei palveltavaksi”, myös Hänen seuraajiensa tulisi kasvaa palvelijoiksi.

Kasvun päämäärähän on mitä Efesolaiskirjeessä sanotaan, että me kaikki yhdessä palvellaan Jumalaa, että kasvun päämäärä seurakunnassa on Jumalan palveleminen, et me kaikki palvellaan yhdessä... Vapaaehtoisesti valitsee miellyttää Jumalaa ja palvella Jumalaa ja valitsee vapaaehtoisesti sen. M57a.

Kyllä kai se käskyn päämäärä on tuota, tai tää kasvun päämäärä niin on tietenkin tämä rakkaus elikkä tuota rakasta lähimmäistä niin ku itseesi ja Jumalaa yli kaiken... M52

Että olis se lähimmäisen parhaan ajattelu ja tietysti se silloin tarkoittaa myöskin niin kun poisoppimista jostakin tai jos ei kokonaan pois oppimista, niin taistelemista, niin ku itsekkyyttä vastaan, sellasta minäkeskeisyyttä tai sitten myös monia näitä muita asioita, jotka on kasvun esteitä: katkeruutta tai muuta, jotka voi pysäyttää siihen, että jääkin siihen niin ku vangiks. M45.

Vastuun kantamiseen kykeneminen. Puolet haastatelluista mainitsi kasvun liittyvän kykyyn kantaa vastuuta. Mainituissa yhteyksissä vastuun kantaminen liittyi vastuutehtävien hoitamiseen seurakunnassa tai aikuismaiseen vastuullisen käyttäytymiseen. Ihminen osoittautuu luotettavaksi ja kykeneväksi kantamaan oman kortensa yhteiseen kekkoon, ja sitä kautta hänellä on valmius palvella toisia. Värrin (2002, 87) mukaan ihminen voi tulla omaksi itsekseen vain silloin, kun tuntee vastuunsa muita kohtaan. Vastuun tunteminen on edellytys vastuun kantamiselle. Kyky kantaa vastuuta ilmentää siten myös voimaantuneen ihmisen piirteitä, sillä voimaantumaton ihminen näkee itsensä objektina, jolle tapahtuu asioita, ei subjektina, joka vaikuttaisi asioihin.

No, onhan siinä se siis se luonnollinen perspektiivi, tämä lapsesta aikuiseksi perspektiivi, nuoresta vastuunkantajaksi kasvu, jokahan on kaikkialla, tapahtuu muuallakin kuin seurakunnassa, semmosta ihmisenä kasvamista. Seurakunnassa tietysti on siinä kasvussa mukana tämmöinen hengellinen näkökulma, kasvattaa sitä ihmistä, nuorta hengelliseen vastuuseen... M57b.

Mehän sanotaan kaanaan kielellä, että ”Herra on puhunut minulle” tämmösestä työmuodosta, et ehkä se on niinkin, ja se täytyy hyväksyä, ihmisen motiivi...Se on hirveän hyvä motiivi. Jos pystyy sitten pitämään kaikkien vaikeuksienkin jälkeenkin vielä sen, että tämä oli Herran puhetta. Jos porukka sanoo, että ei ainakaan niin tehdä. Niin, että hän huolehtii, että asia tulee vietyä loppuun niin ku Herra on hänelle puhunu, niin se on jo pitkälle päässyttä kasvua. N57.

Pastorit mainitsivat kasvun tunnusmerkkinä kyvyn kantaa vastuuta, mutta keskusteluissa ei tullut ilmi tarkemmin muita vastuualueita kuin vastuunkantaminen omassa seurakunnassa osallistumalla eri palvelutehtäviin. Esimerkiksi kysymys yhteiskunnallisen vastuun kantamisesta mahdollisena aikuisuuden ja kasvun merkkinä jäi avoimeksi. Sekä palvelemisen että vastuun käsitteitä tuotiin esille hyvin paikallisseurakuntakeskeisesti. Suuri ero onkin siinä, ymmärretäänkö Paavalin sanat Kristuksen ruumiin rakentamisesta tarkoittavan palvelutyötä oman seurakunnan hyväksi, vai ehkä jotakin paljon laajempaa, jolloin kristillinen vastuunkanto ei rajoitu vain seurakunnallisen toiminnan piiriin.

7.4 Luonteen ja arvojen kypsymistä ja hioutumista

Kolmanneksi kasvukategoriaksi määrittyi mainintojen määrän perusteella yksilön luonteessa ja arvomaailmassa näkyvä hioutuminen ja syveneminen. Tämä kasvupäämäärä heijastaa Puolimatkan (2004, 319) kuvaamaa arvotietoisien ihmisen sivistysihannetta.

Luonteen hioutuminen ja kypsyminen. Seitsemän pastoria mainitsi kasvun olevan jotakin, mikä näkyy yksilön luonteessa tiettyjen ominaisuuksien kehittymisenä tai esiintymisenä. Nöyryys, kärsivällisyys, joustavuus ja itsehillintä nähtiin tällaisina kasvun tunnusmerkkeinä. Erityisesti kasvu nähtiin kykynä säilyttää tyyneys ja itsehillintä ristiriitatilanteissa tai vastoinkäymisten keskellä. Näkemys on yhtenevä Vahervan (1981, 31) määritelmän kanssa: kypsä ihminen hallitsee tunne-elämäänsä ja pystyy kontrolloimaan toimintaansa. Pastorit viittasivat toivottaviin luonteen ominaisuuksiin usein myös raamatullisella ilmauksella *Hengen hedelmän* näkymisestä ihmisessä. Joskus luonteen hioutumista kuvattiin Kristuksen kaltaisuudessa kasvamisena. Molemmat kuvastavat arvotietoisien ihmisen sivistysihanteen järjellisyden, eettisyyden, esteettisyyden ja pyhyiden arvoja (Puolimatka (2004, 320). Yksittäisenä teimana tämä sai kolmanneksi eniten mainintoja aineistossa (13 kertaa).

Tutkija: Mitkä sen henkisen kasvun tunnusmerkkejä ois?

Haastateltava: Kypsyys, no, nämä Hengen hedelmät, että ne toteutuis parhaalla mahdollisella tavalla. Ja jos meillä on jo joku niistä hedelmistä, esimerkiksi kärsivällisyys, niin sitten niitä muita pitää sitten, niitten kanssa pitää tehdä töitä. M27.

Että joskus tuntuu, että just sitten kun ihminen on valmis olemaan täälläkin sillä lailla sopivasti, sopivasti toisia auttamassa, on hioutunut tämä luonne ynnä muut niin, sitten nukkuvat pois. [...] Kyllä mä uskosin näin, että henkilö sopeutuu erilaisten, kohtaamaan niinku erilaisia ihmisiä, erilaisia tilanteita, sairaus tai joku tämmönen, että niin, ottaa niin kun tynesti sen vastaan. Jotenkin tätä mä niin ku ymmärrän. Ja konfliktitilanteissa ei oo heti sarvet pystyssä, että on tämmönen sopeutuvainen luonne. M51.

Ja itse on käynyt, joutunut käydä moniakkin taisteluja lävitse, niitten omien taistelujen kypsyttämänä oppii näkemään, että kasvu ei ole kiinni siinä heti ulospäin näkyvässä voimassa, vaan se on kiinni siinä tai se näkyy niissä kypsyeissä teoissa ja ehkä mielipiteissä, jotka ovat voineet ihan hiljaisuudesta. Eikä dominoivasta suuresta henkisestä asenteesta tai ulkoisesta asemasta. M58.

Arvojen ja elämäkatsomuksen syvenemistä. Kasvu nähtiin myös kykynä nähdä ja katsoa elämää pintaa syvemältä. Puolimatka nimeää sisäisyyden arvostamisen yhdeksi arvotietoisien ihmisen sivistysihanteen keskeiseksi osatekijäksi: ihmisen yksilöllisyys ja se, mitä hän on sielujensa syvyyksissä, on ihanteessa ulkoista oleellisempaa (Puolimatka 2004, 325–327). Tähän viittaavia mainintoja tutkimusaineistosta löytyi kahdeksan kertaa. Useat pastorit mainitsivat omalla kohdallaan kasvunmerkkinä sen, että ulkoiset asiat eivät enää ole niin tärkeitä kuin nuorempana, ja että syvemmät, kestävämmät arvot ovat nousseet elämässä tärkeimmiksi. Esimerkkinä tästä saatettiin mainita se, että ulkoisia saavutuksia tärkeämmäksi oli noussut se, millainen ihminen on sisimmältään.

No itekin kun kasvaa tässä, niin voi käsitykset muuttua, tulee pelkistetyimmiksi nämä asiat. Nuorena niinku ajatteli just näitä ulkoisia asioita vaan, mut elämän koulussa ja tässä

on huomannu, että se ulkoinen asia ei ole kaikkein tärkein kuitenkaan, mitä me ollaan ulospäin... M57b.

Ja tietysti siihen liittyy, nyt kun ollaan tästä kasvatuksesta puhuttu, että miten on ymmärtänyt sen, mitä se elämän päämäärä on, että elää sellasille päämäärille, että jotka on niin ku kestäviä. M45.

Sekä luonteen kypsymiseen että arvojen ja elämäkatsomuksen syvenemiseen liittyen monet pastorit nostivat esille yhtenä kasvun kriteerinä ihmisen suhteen kärsimykseen: miten ihminen reagoi kärsimykseen. Kyky hyväksyä kärsimys osana elämää ilman katkeroitumista nähtiin kasvuna. Kärsimys itsessään nähtiin tärkeänä ihmistä kasvattavana tekijänä. Molemmat ajatukset nousevat Raamatusta: Apostoli Paavali luotti tulevaan kirkkauteen, eikä antanut kärsimysten masentaa itseään (Room. 8:18). Hebrealaiskirjeen kirjoittaja puolestaan toteaa kärsimyksen olevan Jumalan sallimaa kasvatusta (Heb. 12:7).

No ehkä yks hirmu tärkeä asia, joka niin ku ei tavallaan oo kasvun päämäärä, mutta joka niin ku eittämättä liittyy ihmisen elämään on ihmisen suhde kärsimykseen. Että joka niin ku on yks niitä tekijöitä, jotka niin kun, joissa niin kun, et ihminen viiään välillä niin tiukoille asian tai toisen suhteen, et jossa myöskin sitten tietyllä alueella sellasta kasvamista ja kypsymistä on mahdollista tapahtua. Niin kun vielä eri tavalla, kun vaan jos se elämä olis semmosta myötä tuulta. Mutta tuota kärsimykset itsessään, eihän ne ei oo päämäärä ja sit on kärsimyksiä, joille, tai asioita jotka on pahoja; omaisen menettäminen tai muu, mutta että miten reagoi siihen ja mitä se sitten vaikuttaa ihmiselämässä tulevina päivinä. M45.

Puolimatkan (1999b) mukaan omaksuttu merkitysnäkökenttä vaikuttaa kasvun päämääriin. Jos lähdetään liikkeelle kristillisestä käsityksestä, jonka mukaan ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, niin silloin kasvutavoitteiksi nousevat Jumalasta löytyvien ominaisuuksien kehittäminen ihmisessä. (Puolimatka 1999b, 194–195.) Kristillistä maailmankuvaa kannattavat pastorit myötäilevät tätä ajatusta. Heille kasvu on osaltaan kristillisestä Jumalasta löytyvien piirteiden ja arvojen omaksumista.

7.5 Ihmisten ja ihmisyyden arvostamista

Pastoreiden näkemyksissä kasvu liittyi myös siihen, kuinka ihminen suhtautuu kansaisihmiinsä. Toisten ihmisten tasa-arvoinen kohtaaminen ja kunnioittaminen tuli esille haastatteluissa 11 kertaa kasvun tunnusmerkkinä. Myös siihen liittyvä ihmisyyden ja tavallisuuden arvostaminen sekä tasapainon saavuttaminen itsensä ja toisten välillä nähtiin tärkeinä.

Toisten ihmisten tasa-arvoinen kohtaaminen ja kunnioittaminen. Aineistossa neljänneksi useimmin toistuneeksi kasvun tunnusmerkiksi nousi se, että ihminen ymmärtää ja hyväksyy erilaisuutta ja kykenee kohtaamaan toiset ihmiset tasa-arvoisina itsensä kanssa. Toisten tasaveroinen kohtaaminen on erityisesti Buberin (1995) keskeisiä teemoja; hän piti toisen suoraa ja välitöntä kohtaamista tärkeämpänä kuin mitään teoriaa, tietoa, uskomusta tai maailmankatsomusta. Buberin mukaan tulee kasvaa sellaiseen dialogisuuteen, jossa aito kohtaaminen ja yhteys mahdollistuvat. Pastoreiden mukaan kasvanut ihminen ei suhtaudu kehenkään väheksyen, eikä toisaalta nosta ketään liian korkealle jalustalle, vaan kykenee näkemään kaikki ihmiset arvokkaina sellaisina kuin he ovat. Kasvua on myös kyky antaa tilaa toisille ihmisille.

Tutkija: Mitä se kypsyy on?

Haastateltava: Se on ymmärrystä niin ku erilaisia ihmisiä kohtaan, esimerkiks sitä, että ihmiset eivät ole aina samanlaisia. Me ollaan hyvin erilaisia, me ymmärretään asiat eri tavalla, mutta semmonen kypsä ihminen ymmärtää tämän eron ja hän huomaa sen, että tämä ihminen ei välttämättä ole, kulje samalla tasolla, millä minä kuljen, eli minun pitää kärsiä hänen heikkouksiaan ja vajavaisuuksiaan. Tällänen on yksinkertaisesti mun mielestä kypsyyttä. M27.

Ja yhteys tarkoittaa sitä, että ei väheksytä ketään, mutta ei yliarvostetakaan ketään. Että meidän yhteiskunnassa pyritään niin kun yliarvostamaan määrättyä asiaa ja aliarvioimaan toisia. Näin ei saa olla seurakunnassa, tähän me pyritään, tää on sitä kasvua. Että tähän meidän pitää mennä, kunnes me ollaan kasvattu sen Kristuksen mukaisesti, ollaan se kasvu saavutettu. M57a.

Ihmisyyden ja tavallisuuden arvostamista. Toisten ihmisten kunnioittamiseen liittyi myös ihmisyyden arvostaminen hengellisyyden rinnalla. Tavallisuus viittaa arkiseen ihmilliseen elämään. Puolimatkan (2004, 320) mukaan tavallisen arkisen elämän arvostaminen on osa arvotietoisien ihmisen sivistysihannetta: taustalla on kristinuskon opetus ylevän Jumalan inkarnoitumisesta ihmiseksi tavallisten ihmisten arjen keskelle. Pastorit näkivät kasvuna myös sen, että ymmärrettiin arvostaa ihmistä kokonaisuutena - fyysistä, henkistä ja hengellistä puolta, nostamatta yhtä ylitse muiden.

Eliikkä se että ne seurakunnan jäsenet kasvais ihmisinä, koska ei voi olla olemassa, tuota niin, pitää kasvaa hengellisesti ja ihmisenä, ne on käsi kädessä elikkä elikkä niitä ei voi erottaa toisistaan. Käytännössä on nähny sen tuolla seurakuntaelämässä, että siellä on paljon semmosia ihmisiä, jotka puhuvat siitä hengellisesti kasvusta, mutta ihmisinä ne ovat täysin niin ku kypsymättömiä niin ku siihen semmoseen elämään, minkä Raamattu on, niinku Uus testamentti antaa. M52.

Että monesti me tehhään liian hengellisiä näistä asioista, mitkä on aivan arkisia asioita. Että se, että kokonainen ihminen, fyyninen, henkinen, hengellinen, että se voi hyvin, niin sillon on hyvä. M51.

Tasapainon saavuttaminen. Neljä pastoria mainitsi, että kasvu on nimenomaan tasapainon löytämistä ja saavuttamista – kykyä tulla toimeen itsensä kanssa, lähimmäistensä kanssa ja Jumalankin kanssa. Siten tasapaino liittyy osaltaan toisten ihmisten hyväksymiseen ja kykyyn kohdata heitä, sekä tulemista sinuiksi ihmisyyden ja tavallisuuden kanssa. Myös Vaherva (1981, 31) viittaa kasvaneeseen ihmiseen yksilönä, jonka suhteet ovat kunnossa sekä itseän että ulospäin - toisin sanoen yksilöön, joka elää tasapainossa itsensä ja lähimmäistensä kanssa.

Tutkija: Minkälaisia asioita sä pidät niinku kasvun päämääränä tai tavoitteena?

Haastateltava: No oppia tuntemaan itensä, elää tasapainossa itensä kanssa, myös lähimmäisen kanssa, suhteessa siis lähimpiin ihmisiin tai lähimmäisiin ylipäätään. Ja oppia tuntemaan itsensä tarkoituksellisenä yksilönä ja Jumalan luomana ja näin siis tämmöisessä kolmiossa... elää tasapainossa... Jumala, toiset ihmiset ja oma itsensä kanssa. Ehkä se siinä on. M37.

Pastoreiden näkemykset kasvusta ihmisten ja ihmisyyden arvostamisena ja tasapainon saavuttamisena voidaan nähdä myös etiikan näkökulmasta. Törmän (1996, 10–11) mukaan kasvu on eettiseksi tulemista ja hyvän elämän saavuttamista. Ihmisen suhtautuminen arvostavasti toisiin ihmisiin edellyttää eettistä toimintaa ja vastuuta niistä valinnoista ja ratkaisuista, joita hän tekee suhteessa lähimpiinsä. Hyvän elämän saavuttaminen edellyttää ihmisyyden arvostamista ja toisten kunnioittamista.

7.6 Itsestä vastuulliseksi tulemista

Viimeiseksi ja selkeästi pienimmäksi kasvukategoriaksi aineiston pohjalta muodostui käsitys kasvusta itsestä vastuulliseksi tulemisena. Tähän kategoriaan kuuluu ajatus itseohjautuvuudesta ja vastuun ottamisesta omasta elämästä sekä kriittiseksi ajattelijaksi kasvamisesta.

Vastuun ottaminen omasta elämästä. Kaksi vanhinta pastoria näki kasvun olevan itseohjautuvaksi kasvamista, sitä, että ihminen kykenee ja uskaltaa tehdä omia valintoja ja ottaa vastuun omasta elämästään. He pitivät tärkeänä, ettei ihmisiä yritetty lii-
kaa ohjailta, jotta heidän omalle kasvulleen jäisi tilaa.

No kypsyyden tiettenkin antaa ihmiselle kykyä tehdä omia valintoja ja jos puhutaan tästä seurakuntayhteydessä ja omia valintoja Jumalan Sanan perusteella, mutta että siihen liittyy se, että ihminen kokee vapautta, ihan tämmöstä vapautta, että se ei oo jotakin pakonomaista. [...] Niin sitten se, että kasvaa siihen omaan vastuuseen, jokaisella meillä on oma vastuu sitoutua Jumalaa, sitoutua seurakuntaan, sitoutua yhteisöön. Nää on myöskin semmosia kypsyyden asteita. [...] Hehän tekee siitä omat valinnat, heitä pitää kasvaa siihen, että he uskaltaa tehdä näitä valintoja... M57a.

Toisin sanoen, ihmisten täytyy niin kuin itse kasvaa siihen, mitenkä a) pukeudutaan, mitenkä käyttäytytään, että se [ohjaaminen] ei saa mennä näin pieniin yksityiskohtiin saakka. Tätä vois olla esimerkki siitä, että ihmisen pitää antaa kasvaa, ja ihminen joka kasvaa, niin se ei kasva tekemättä virheitä taikka vähän möhlimällä ja niin edelleen. M58.

Tuomiston (1996, 8) mukaan itseohjautuvuus ja kyky ottaa vastuuta omasta elämästä on ollut kautta aikojen ja erityisesti valistuksen ajoista lähtien yksi täysi-ikäisyyden ja sitä kautta ihanneihmisen ominaisuus. Itseohjautuvuuteen liittyy myös vapaus, mikä on keskeinen teema kristinuskossa (”Vapauteen Kristus meidät vapautti” Gal. 5:1). Itseohjautuvuus lienee yksi nykykielinen termi sille vapaudelle, missä kristitty on kutsuttu elämään. Tässä aineistossa itseohjautuvuus ja vastuun ottaminen omasta elämästä tuli heikosti esille verrattuna muihin kasvun tunnusmerkkeihin.

Omaehtoinen ajattelu. Aineistossa mainittiin kerran kasvutavoitteena omilla aivoilla ajattelemaan oppiminen. Ihmisen ei tule vain heijastella toisten ajatuksia, vaan kyetä arvioimaan kuulemaansa ja valikoimaan, mitä siitä ottaa vastaan. Tätä myös Mill (1982, 64) painottaa.

..Ihmiset tulee opettaa ajattelemaan omilla aivoillaan. Ja myöskin lasten koulutuksessa niin kun ja opetuksessa on niin ku nähty se, että että ei vaan olla toisten ihmisten ajatusten heijastajia, vaan ajatellaan itse. No, tää nyt tietysti ei oo aina kauheen täydellisesti toteutunut, ja niin kun yhtälailla kun muutkin langetaan helposti siihen, että näin pitää ajatellaan ja näin, mutta että se on olemassa meidän niin ku tuota perinteessä jo se ajatus, että niin ku omilla aivoilla ajatellaan, eikä vaan otetaan vastaan ja se on haaste, miten sitten sitä oikeesti voidaan tehdä. N38.

Omaehtoinen ajattelu on yhteydessä kriittisen ajatteluun. Puolimatka (1999b) näkee terveen kriittisen ajattelun kehittymisen elintärkeänä yksilön kasvun kannalta. Tällöin kriittisyys on asioiden arvioimista ja hyvän tavoittelemista, ei yhteishenkeä murtavaa arvostelua. Itsenäinen ja positiivinen kriittinen ajattelu esiintyi aineistossa kasvunmäärinä harvoin. Kriittisyys mainittiin useaan otteeseen, mutta ongelmalähtökohdasta, joko kasvua mahdollisesti estävänä tekijänä (”[Aikuisilla] On tapa ajatella asioita monelta eri kantilta ja arvioida niitä, ehkä se voi olla sellainen rajoittava tekijä.” M37) tai työtä vaikeuttavana arvosteluna: (”Mutta taas aikuisilla on se ongelma, että tuota monesti sitä kritiikkiä on liikaakin, elikkä monet aikuiset ovat niin kriittisiä, että ne ovat eräänlaisina kriitikkoina paikalla aina.” M52.) Ensimmäinen esimerkki viittaa positiiviseen kriittisyyteen, jälkimmäinen viittaa negatiiviseen kriittisyyteen, jolloin kyseessä on arvioivan palautteen esilletuonnin ongelma seurakunnassa. Sanaa kriittinen ei haastatteluissa mainittu kertaakaan positiivisessa yhteydessä.

8 PASTOREIDEN KÄSITYKSIÄ VOIMAANTUMISTA EDISTÄVISTÄ TEKIJÖISTÄ

Tutkimuksessa kartoitettiin pastoreiden käsityksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat yksilön voimaantumiseen myönteisellä tavalla. Tarkoituksena oli selvittää nimenomaan seurakunnallisessa kontekstissa tapahtuvaa voimaantumista lisääviä tekijöitä. Voimaantuminen oli monelle pastorille uusi termi, mutta ilmiö itsessään oli tuttu. Pastorit toivat haastatteluissa esille neljätoista eri tekijää, jotka heidän mielestään synnyttävät voimaantumista. Nämä tekijät jakaantuvat kuuteen kategoriaan, jotka käsitellään tässä luvussa useimmuusjärjestyksessä. Selkeästi tärkeimpänä yksittäisenä voimaannuttavana tekijänä pastorit näkivät mahdollisuuden palvella, ja suurin osa voimaannuttavista tekijöistä liittyikin tavalla tai toisella palvelemisen mahdollistamiseen.

8.1 Avoin ja positiivinen ilmapiiri

Voimaantumisen lähtökohdaksi pastorit näkivät voimaantumistutkimusten mukaisesti myönteisen ilmapiirin. Voimaannuttavaa ilmapiiriä pastorit kuvasivat neljällä tekijällä:

Rakkaudellinen ilmapiiri: Hyväksyvän ja arvostuksen kokeminen. Lähes kaikki pastorit näkivät voimaantumisen kannalta tärkeänä sen, että ihminen kokee olevansa tervetullut, hyväksyty ja arvostettu juuri sellaisena kuin on. Hyväksynnän, arvostuksen, luottamuksen ja kunnioituksen kokeminen tulivat myös Siitosen (1999, 144) tutkimuksessa esille tärkeinä voimaannuttavina tekijöinä. Lisäksi pastorit mainitsivat armollisuuden, anteeksiannon ja yhteisöllisyyden voimaantumista lisäävinä tekijöinä. Armollisuutta ja anteeksiantoa ei varsinaisesti nimetä aiemmissa tutkimuksissa, mutta ne sisältyvät Siitosen teoriassa turvallisen ilmapiirin osatekijöiksi: turvallisuutta lisää se, että ei vaadita liikaa ja saa epäonnistua. Yhteisöllisyys tuli esille aiemmissa tutkimuksissa siinä, että yksilöllisyyden ylikorostuminen ja eristäytyminen vähensi ja yhteistoiminta lisäsi voimaantumista. (Siitonen 1999, 145, 150.)

Tutkija: Minkälaiset asiat sitten vois estää sitä, että ihmiset voimaantuu?

Haastateltava: No ihan varmaan, jos palataan niihin aikasempiin vastauksiin, että jos ei oo rakkautta ja hyväksyntää eikä oo rohkasua. Toisaalta jos ei sitten myöskään mahdollisuutta, että annetaan palvella, ja tuota... [...] Tätä voimaantuminenkin on niin laaja juttu, että jos aatellaan, että ihminen voi voimaantua vaan jos on itse ensin saanu. M45.

Avoimuus ja avarakatseisuus. Neljä pastoria piti voimaantumisen kannalta tärkeänä, että yhteisössä ollaan avoimia uudelle ja annetaan tilaa erilaiselle ajattelulle ja hyvin monenlaisten lahjojen hyödyntämiselle. Vanhoillisuuden nähtiin estävän voimaantumista. Ilmapiiirin avoimuus ja ennakkoluulottomuus tulivat esille myös Siitosen (1999, 145) tutkimuksessa voimaannuttavina tekijöinä.

Ehkä kaikista, kaikkein eniten me autetaan sillä, olemalla avoimia niille ihmisille, ja niille tilanteille, jotka nää ihmiset tuo mukanaan. Mehän ei koskaan tiedetä, että mitä kenestäänkin tulee. Ja ehkä suurimmat johtajat on löytynyt, mä puhun johtajista kun satun oleen sellainen, niin suurimmat johtajat on löytynyt jonkun kautta, joku on löytänyt heidät, nostanut Daavidin kaltaisen ihmisen jostain, kukaan ei ois uskonu, että jostain paimentolaispojasta joku kuningas eli olla avoimia niille tilanteille, siis ihmisille ja tilanteille, jotka ne nuo mukanaan. Ja tietysti kun ihminen kokee, tullessaan tänne, että häneen uskotaan, häneen luotetaan, ollaan avoimia hänelle, niin sillon, ehkä hän haluaa sitoutua. M27.

No ehkä se, että annetaan seurakunnassakin tilaa sille erilaiselle ajattelulle, ja uuelle, et ei olla niin sillä tavalla urauduttu. Että uskaltaa rohkeesti antaa ihmisille mahdollisuuden yrittää. Eihän tässä mitään menetä, jos ei se onnistu. Ehkä päinvastoin, ehkä se tässä onkin se kasvunprosessi, tämmösessä pienessä porukassa. Että ollaan aina totuttu menemään sitä samaa rataa, ja jos nyt joku kokee jottain, että mä haluaisin yrittää semmosta ja mä oon ajatellu näin ja voisko sitä kokeilla... sitten tulee tämmöisiä törmäyksiä siinä, että ”ennenki on tehty näin” ja... N57.

Avoim ja ristiriitoja pelkäämätön keskustelu. Kolme pastoria näki yhteisössä käytävän keskustelun voimaantumista lisäävänä tekijänä, mikäli ristiriitoja ei pyritä välttämään vaan niistä kyetään keskustelemaan avoimesti. Myös Robinson (1994, 157–161) totesi avoimen dialogin ja vuorovaikutuksen sekä molemminpuolisen puhumisen ja kuuntelemisen olevan tärkeitä voimaantumisen kannalta.

Tutkija: Minkälaiset asiat sun mielestä estää ihmisiä voimaantumasta?

Haastateltava: [...]Kriisien välttäminen; kriisit on usein loistava, tuota kohta, inhottava ja vaikea ja karmea, mutta kasvulle otollisia. Ja siinä sitten jos ajatellaan tämmönen yhteisön kannalta, et se jos yhteisö antaa mallin, et kriisejä vältellään ja niistä ei puhuta ja on vaan kun mitään ei olisi ja niin se tietysti kyllä sitten jatkuu helposti yksilöelämässä, että siinä niin ku seurakunta voi antaa sellasta niin ku mallia, että ei se mitään että ollaan eri mieltä, et siitä selvittää. Et se rakkaus on kuitenkin se pohja siinä ja asioista voidaan puhua ja tuota, entäs sitten jos joku joskus suuttuu, se voi... ei se mitään, se oli sen tunteet ja niin kun, että sillein yhteisö voi sitä sitten tukea tai estää. N38.

Tutkija: Miten seurakunta voi tukea ihmisten voimaantumisessa?

Haastateltava: No tässä taas kun tää meidän työtapa, me pyritään siis olemaan lähellä ihmisiä, me pyritään tiedostamaan heille keskustelun ja kanssakäymisen kautta, niin sellasia kuluttavia tekijöitä ja asioita, heidän elämässään ja tässä yhteisöllisyydessä, ja että jokainen omalta kohdaltaan eliminoi niitä kuluttavia tekijöitä ja asioita pois. Tavallaan määrättyjä vääriä ajatusmalleja, et ne on semmosia niin ku linnoituksia siellä, jotka saattaa tulla hyvin kaukaa, jopa menneistä sukupolvista, että aina näin on tehty. M57a.

Lupa olla epätäydellinen. Voimaantumisen kannalta tärkeänä pidettiin sitä, että ihmisillä on lupa olla epätäydellisiä ja tehdä virheitä. Epäonnistumisten nähtiin voivan turvalli-

sessä ilmapiirissä aiheuttaa voimaantumista, sillä ne motivoivat oppimaan uutta. Myös Siitonen (1999, 146, 154) totesi kannustavan suhtautumisen ihmisten epäonnistumiseen voivan muodostua koko yhteisölle voimaannuttavaksi oppimiskokemukseksi, kun taas pelko epäonnistumisesta, syyttämisestä ja tuomitsemisesta ehkäisevät tehokkaasti innovaatioita ja voimaantumista.

Se on ihan yks niitä avaimia... osoittaa luottamusta, vaikka ne ei ihan vielä oo aina kypsiä jotakin tekemään, että antaa virheetkin anteeksi ja eikä odota, että ne ois kaikki kypsiä. M57b.

Pastoreiden mainitsevat neljä myönteistä ilmapiiriä kuvaavaa tekijää mainittiin Siitosen (1999) voimaantumista koskevassa tutkimuksessa konteksti-uskomusten kohdalla. Itse asiassa kaikki Siitosen konteksti-uskomukset kategoriaan sijoittuvat voimaantumisen osaprosessit mainittiin ainakin kerran jossakin muodossa haastatteluissa. Kollegiaalisuus ja tasa-arvoisuus jäivät vähimmälle huomiolle pastoreiden haastatteluissa. (ks. Siitonen 1999, 150.)

8.2 Mahdollisuus palvella

Yksilön voimaantumisen kannalta pastorit näkivät ehdottoman tärkeänä, että ihmisille annetaan seurakunnissa mahdollisuus palvella ja käyttää omia lahjojaan. Tähän liittyen mainittiin myös mahdollistavat rakenteet ja se, että ihmisiä kohdellaan vastuullisina.

Mahdollisuus palvella ja osallistua omien lahjojensa mukaan. Kaikkein vahvimpana voimaannuttavana tekijänä pastorit tuntuivat haastattelujen perusteella näkevän sen, että ihmisillä on mahdollisuus osallistua seurakunnan toimintaan palvelemalla. Siitosen mukaan puolestaan tärkeää ei ole se, että pääsee osallistumaan ja tekemään, vaan että voi itse vaikuttaa tulevaan toimintaansa ja kokea oman kontrollin tunnetta. (Siitonen 1999, 148–149.) Tämän pari pastoria mainitsikin: He pitivät tärkeänä, että ihmisillä on vapaus toimia ja he pääsevät itse synnyttämään asioita ja vaikuttamaan asioihin oman kiinnostustensa ja lahjojensa mukaisesti.

Nämä, tämän kasaaminen ja miettiminen ja pohtiminen ja tieksä mitä tehdään ja oiskos näin ja oiskos näin, niin ku, se on kyllä innostanut ihmisiä ottamaan vastuuta, et on niin ku itse päässy luomaan sitä, ettei oo vaan silleen, että näin on aina ollut tuota niin jo kahdeksankymmentä vuotta vanha seurakunta, että näin on aina tehty ja näin pitää tehdä, että... N38.

Tutkija: Miten näät, että seurakunta voi auttaa ihmisiä tämmösessä voimaantumisessa?

Haastateltava: No tuota sillä lailla tietenkin, että niin ku seurakunnan pastorin ja yleisen toiminnanjohtajan pitää olla sellanen, et se delegoi näitä tehtäviä, elikkä antaa niin ko vastuuta, vastuuta niin ku ihmisille ja mulla oli esim semmonen pyrkimys, ja yleensä toimin niin, että oli paljon tilanteita, joissa mä istuin yleisön joukossa puhumatta mitään koko iltana...Että pyrkiä niin ku eräällä lailla tekemään ittensä tarpeettomaksi, että vaiuttamaan siellä taka-alalla mahollisimman paljon. M52.

Toisaalta kuitenkin useista vastauksista oli luettavissa, että palvelumahdollisuuden antaminen ei ollut johtanut toivottuun lopputulokseen ja voimaantumiseen:

Mutta joka tapauksessa, että täähän tietyllä tavalla on jotenkin, liittyy tähän kysymyseen, että että ei ole, näitten vastausten perusteella, ei olla pystytty niin ku nostamaan ihmisiä sillä tavalla tuota, että ne kokisivat mielellään tekevänsä, taikka niin edelleen, tätä hommaa. Tää on kauheen vaikea toteuttaa, mä en tähän oikein osaa vastata. M58.

Ihmisten uupuminen oli saanut pastoreita muuttamaan toimintatapoja. Voimaantumisen liukenemista pyrittiin estämään vähentämällä työmäärää.

Että on velvollisuudentunnosta ja niin ku niin sitoutuneita ihmisiä ollu, että ne on tehneet vaikka ja ollu tehtävissäkin, jotka ei oo ollu oma tehtäviä ja tehneet liikaa. Antaneet enemmän kun kuitenkaan sisimmästään ovat halunneet. Se on semmosen kierteen katkaiseminen, että tuota, et jos on, et jos johonki tehtävään tai asiaan meillä ei löydy lahjoja, niin me ei tehdä sitä. N38.

Toimivat rakenteet. Kolme pastoria toi esille, että seurakunnan rakenteiden tulisi olla sellaiset, että ne mahdollistavat palvelemisen ja sitä kautta ihmisten voimaantumisen. Rakenteet vaikuttavat toiminnanvapauteen. Mäenpään (1997, 90) mukaan ylemmän johdon sekä työnjohdon haluttomuus jakaa valtaa ja kontrollointia työryhmille on lukuisten tutkimusten mukaan suurin syy tiimityöskentelyn epäonnistumiseen.

Ja sit myös luoda mahdollisuuksia sille, et se ei oo vaan puhetta vaan se on myös sellainen järjestelmä, et se mahdollistaa sen tekemisen. M37.

Ihmisiä kohdellaan vastuullisina aikuisina. Kaksi pastoria toi esille, että yksilön voimaantumisen kannalta on tärkeää, että hän saa kokea, että häneen luotetaan ja uskotaan.

Ja tietysti kun ihminen kokee, tullessaan tänne, että häneen uskotaan, häneen luotetaan, ollaan avoimia hänelle, niin sillon, ehkä hän haluaa sitoutua. M27.

Luottamuksen ja oikean vastuun saaminen tulivat esille Siitosen (1999, 141, 144) tutkimuksessa välttämättöminä voimaantumisen kannalta. Huomionarvoista on, että ainoastaan kaksi pastoria viittasi tähän voimaantumista edistävänä tekijänä. Lisäksi joissakin haastattelussa tuli vahvemmin esille näkökulma, jossa pastori suhtautui seurakuntaansa kuin paimen laumaansa, eikä kuten tasaveroisiin aikuisiin. Tämä ilmiö tuli esille myös

Leppisaaren (2000) tutkimuksessa; luterilaisessa asiantuntijakeskustelussa näkyi viitteitä siitä, että kirkossa ei kyetä kohtaamaan aikuisia tasaveroisina aikuisina.

No, tehtävä on tietysti ruokkia laumaa, antaa heille ruokaa ja jos aatellaan näin niin ku paimen ja lammas –näkökulmaa, niin sen tehtävänä on huolehtia, että lammas voi hyvin kokonaisvaltaisesti, se saa ruokaa, ja se saa elää sellaista turvallista, turvattua elämää... M57b.

Pastorit korostivat mahdollisuutta palvella voimaannuttavana tekijänä, Siitosen voimaantumista koskeva tutkimus puolestaan korostaa toimintavapautta voimaantumisen kannalta tärkeänä tekijänä. Palvelemisen ja toiminnan käsitteissä on eroa. Palvelu pitää sisällään ajatuksen itsensä uhraamisesta, mahdollisuus toimia taas viittaa enemmän mahdollisuuteen toteuttaa itseään. Se, kumpaa pastorit tarkoittivat *mahdollisuudella palvella*, ei ole kaikissa kohdin selvää. Itsensä uhraaminen ja itsensä toteuttaminen eivät yleensä tapahdu samanaikaisesti, vaikka itsensä toteuttaminen voi myös palvella toisia. Seurakunnissa lienee perinteisesti korostettu palvelua enemmän itsensä uhraamisena kuin itsensä toteuttamisena. Voimaantumistutkimusten valossa voisi todeta, että palveleminen itsensä uhraamismielessä ei voimaannuta ihmistä, mutta mahdollisuus palvella itsensä toteuttamisen mielessä voimaannuttaa. Voimaantunut ihminen voi puolestaan valita palvella itsensä uhraamisen mielessä. Tällainen palvelu kuitenkin pitkittyneenä vie voimaantumisen pois, jos siihen ei sisälly toiminnanvapautta ja itsensä toteuttamisen ulottuvuutta.

8.3 Tuen, ohjauksen ja rohkaisun saaminen

Lähes yhtä suureksi kategoriaksi edellisen kanssa muodostui pastoreiden haastatteluissa tuen, ohjauksen ja rohkaisun saaminen voimaantumista auttavina tekijöinä. Kaikki nämä tuotiin esille nimenomaan seurakunnan palvelutehtäviin liittyvinä asioina.

Rohkaisu ja positiivinen palaute. Seitsemän pastoria näki ratkaisevana sen, että ihmisiä rohkaistaan palvelemaan ja menemään eteenpäin ja että he saavat myönteistä palautetta ja kiitosta seurakunnassa palvelemisestaan. Rohkaisun merkitys on tullut esille myös voimaantumistutkimuksissa (Siitonen 1999, 145; Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 1998, 33).

Että perinteisesti tämmönen ajatus oo kovin yleistä ollut ainakaan täälläpäin ylipäätään että rohkaistaan siihen että kaikilla ihmisillä on tämmöstä lahjoja ja kykyjä tehdä asioita ja voidaan niinku kaikki olla mukana Jumalan valtakunnan työssä tavalla toisella. Ehkä

on enemmän on ollut sellaista pastorikeskeistä kulttuuria, että on vaan muutamia joilla on niitä lahjoja ja kykyä ja ne niin ku tekee sit kaikki asiat. Tämmöstä uuden ajattelun luomista se on myös. M37.

No ehkä se olis se, että kun ihmiset tekevät asioita, niin he saisivat siitä jonkinlaista palautetta, siis semmoista palautetta, joka kannustaa, se palaute kannustaa.[...] Eihän mikään on niin suloista ku kiitos, josta näkee, että se on ihan oikeesti annettu. M58.

Henkilökohtainen tuki ja ohjaus. Seurakunnan johdon taholta tuleva tuki ja ohjaus omien lahjojen ja oman paikan löytämiseksi nähtiin tärkeänä voimaantumisen kannalta. Palvelutehtävää varten annettu valmennus tai asioiden opettelu toisten kokeneempien kanssa tuli esille ihanteellisena tavoitteena. Useat pastorit kuitenkin sanoivat, ettei tämä ollut toistaiseksi tapahtunut heidän seurakunnassaan heidän toivomallaan tavalla. Siitonen (1999, 145, 149) tuo tukemisen tärkeyden esille voimaannuttavan ilmapiirin yhteydessä, mutta henkilökohtaista ohjaamista teoria ei mainitse muutoin kuin että liiallisena se estää voimaantumista.

Ja että sit niin ku rohkastaan, että joo, mee vaan siihen suuntaan, että tee vaan sitä, mille se oma sydän sykkii. Ja tuntuu, että niitä lahjoja on, että myöskin sitten niin ku tällänen ymmärrys ja ohjaaminen siihen, se on niin ku tärkeitä. Just tässä havahduin siihen, että itse asiassa niin ei sekään ihan riitä, että sen tekee yleisellä tasolla, että puhuu ihmisille vaikka nyt lahjoista, vaan että se pitää niin ku ihan henkilökohtasesti jutella ihmisten kanssa, jos heillä ei oo niin ku selkeitä tietosuutta, että mitä se vois olla se oma paikka, että se meiltä, ainakin minun mielestä, on jäänyt puuttumaan. M45.

Rohkaisu ja positiivinen palaute ovat tärkeitä ihmisen minäkäsityksen ja itsetunnon rakentumisen kannalta. Myönteinen minäkäsitys ja hyvä itsetunto ovat Ahon (1997, 58) mukaan yhteydessä ihmisen voimaantumiseen. Myös oikeanlainen henkilökohtainen tuki ja ohjaus voivat lisätä ihmisen itseluottamusta ja sitä kautta voimaantumista.

8.4 Jumalan kohtaaminen

Tutkimuksen kohdejoukolla oli kristillinen maailmankatsomus, minkä takia pastorit nostivat esille yliluonnollisen elementin yhtenä tärkeänä voimaannuttavana tekijänä.

Jumalan läsnäolo ja oma jumalasuhte. Puolet haastatelluista toi esille, että Jumalalla on merkittävä osuus yksilön voimaantumisessa. Kokemus Jumalan läsnäolosta tai puheesta omaan elämään, rukous sekä se, että kokee kohtaavansa Jumalan elävällä tavalla, nähtiin vaikuttavan voimaantumista yksilön elämässä. Jumala liittyy keskeisesti pastoreiden näkemykseen voimaantumisesta sen takia, että kristinuskon mukaan uskossa vaikuttaa Pyhä Henki, jonka yksi tehtävä on antaa kristitylle *voimaa* toteuttaa Ju-

malalta saatua kutsumusta (Erickson 1994, 873, 875). Apostoli Paavali totesi, että ”kaikki minä voin hänessä, joka minua vahvistaa” (Fil. 4:13) ja Jeesus puolestaan opetti, että ilman hänessä pysymistä uskova ei kykene kantamaan hedelmää (Joh. 15:1-6). Nämä lähtökohdat heijastuvat vahvoina pastoreiden vastauksissa: jumalayhteys on kristityn voimaantumisen lähtökohta.

Jumalaa ei pidä unohtaa, täähän on seurakunta, niin tuota, että kyllä se myöskin tulee sitten omasta jumalayhteydestä. Ja tuota niin ku se motivoi...[...] Vaan että se on se henkilökohtainen, että kokee, että mä koen, että kohtaan Jumalan, niin se motivoi kyllä kummasti henkilökohtaseen kasvuun ja myöskin yhteisössä tuota niin itsensä likoon laittamiseen. N38.

Avaintekijä on Jumalan kohtaaminen ja Jumalan läsnäolossa eläminen. Siis opetus ja kaikki tää on hyvää, mutta se ei korvaa sitä Jumalan läsnäolossa elämistä. Elikkä Jumalan jatkuva kokeminen ja se, että mä tiedän, et mä voin Isälle puhua kaikki asiiani. Ja hän on se, joka vaikuttaa lopuks... niin ku mä oon monille sanonu, että mä en oo koskaan ketään pystynyt pelastamaan, mä en oo ketään pystynyt parantamaan, mä en oo ketään pystynyt eheyttämään, mä oon ollu välikappaleena kaikessa tässä, mutta loppujen lopuks se on Jumala, se on Jumalan Henki, se on Jumalan läsnäolo. M57a.

Ihmisten kokemukset Jumalan kohtaamisesta voidaan nähdä toivoa ja positiivista latausta synnyttävänä tekijänä, ja näitä Siitonen pitää tärkeinä voimaantumisen kannalta (Siitonen 1999, 152–153). Toisaalta pastorit näkivät, että kyseessä on enemmänkin kun vain toivoa ja innostuneisuutta synnyttävä kokemus – että Jumala aidosti vaikuttaa voimaantumista ihmisessä kun olosuhteet ovat otolliset. Jumalan nähtiin toimivan pitkälti ihmisten kautta.

Mutta kuinka se vaikka ois miten jumalayhteys hyvä, jos ihmiset vaan koko aika tappaa kaikkee, kaikkee, niin niin et kyllä Jumala sitten toimii meidän ihmisten kautta. N38.

8.5 Oikean tiedon saaminen

Pastorit näkivät hyvän tietoa lisäävän opetuksen ja erilaisten itsetuntemusta lisäävien kurssien olevan tarpeellisia voimaantumisen kannalta.

Opetus. Puolet pastoreista näki, että seurakunnassa tapahtuva Jumalan Sanan opetus tukee voimaantumista, koska se heidän mukaan rohkaisee ja auttaa tiedostamaan vääriä ajattelumalleja. Siitosen teoria ei mainitse opetusta tai oikean tiedon saamista voimaannuttavien tekijöiden joukossa. Toisaalta opetuksen kautta lienee mahdollista välittää joitakin sellaisia asioita, mitkä Siitosen mukaan tukevat voimaantumista; esimerkiksi opetuksen kautta voi tarjota peilin, jota vasten ihminen voi peilata minäkäsitystään. Siitosen (1999, 130–136) mukaan minäkuva, identiteetti ja itsearvostus ovat mer-

kityksellisiä voimaantumisessa. Mikäli opetus myös aidosti rohkaisee, tukee se voimaantumista, koska rohkaisun saaminen edistää voimaantumista (Siitonen 1999, 145).

Ja että Jumalan Sanan valossahan monta kertaa niin nää paljastuu tämmösissä läheisissä opetuslapsuudessa niitten... meillä on Raamattu avoimena, jaetaan sitä, luetaan yhdessä, ja Jumalan sit näyttää näitä tämmösiä kuluttavia tekijöitä, mitä me ollaan omakuttu, mitä me niin ku laitetaan käytäntöön ja siinä sit ihmiset tekee valintojaan ja pyytää Jumalalta taas niin kun mahdollisuutta käydä johonkin uuteen. M57a.

Tavallaan, mitä niin ku täytyy saada, niin kun, ois ehkä suht tasapainosesti kaikkea sitä Jumalan Sanan opetusta tai sitä Jumalan niitä... niitä asioita, mistä nyt apostolitkin puhui opetuslapsille, että laajasti. Että sitten ei ois niin ku ohuesti voimaantunu, vaan niin ku, et kaikkea sitä, et se on niin ku se lähtökohta. M45.

Armolahjakurssit ja –testit. Neljä pastoria nosti esille erilaiset kurssit ja testit, joiden avulla seurakuntalaisia voidaan auttaa löytämään omia armolahjojaan. Omien lahjojen löytämisen ja itsetuntemuksen lisääntymisen nähtiin siten toimivan voimaannuttavana tekijänä ihmisen elämässä. Armolahjat liittyvät kristinuskoon, eikä Siitosen teoriassa kykyjen ja lahjojen etsimistä nosteta esille. Tosin Siitosen mukaan ihmisen uskomukset omista kyvyistä vaikuttavat hänen voimaantumiseensa, sillä ne vaikuttavat hänen valintoihinsa, pyrkimyksiinsä ja toimintaansa (Siitonen 1999, 139–140).

Eli jonkun pitää tuntea nää uudet ihmiset ja ihmiset yleensäkin. Tai jonkun ryhmän tulee tietää heidät, mitä... ihan konkreettisesti, joku armolahjatesti tai jotain muita keinoja. .... Mä oon aina yrittänyt täällä niin ku oppia tuntemaan ihmiset, et mitä lahjoja heillä esimerkiks on, minkälaisia toiveita niillä on, yleensäkin omasta elämästään, mitä ne haluaa. Miettiny mahdollisuuksia, mitä ne voi tehdä. M27.

Pastoreiden tavoitteena oli eri keinoin löytää ihmisten lahjat. Useat tosin harmittelivat, että liian vähän jää aikaa ihmisten lahjojen etsimiseen, koska seurakunnan ohjelman pyörittäminen vie ajan ja voimavarat. Pastoreiden näkemykset hyvästä opetuksesta ja omien lahjojen löytämisestä voimaannuttavina tekijöinä voidaan nähdä yksilön identiteettiä selkeyttävänä ja vahvistavana tekijöinä. Identiteetin löytyminen ja selkeytyminen on yhteydessä voimaantumiseen (Antikainen 1996, 279).

8.6 Taitava ja visionäärinen johtajuus

Viimeiseksi voimaantumiskategoriaksi pastoreiden haastatteluissa nousi esille johtajien vaikutus yksilöiden voimaantumiseen. Johtajat ovat tärkeässä asemassa edellä mainituissakin kategorioissa, joten pastorit eivät väheksy johtajan vaikutusta yhteisönsä voi-

maantumiseen. Puolet pastoreista halusi kuitenkin erityisesti korostaa johtajan merkitystä voimaantumisessa.

Voimaannuttava johtaja. Kolme pastoria näky yhteisön voimaantumisen kannalta tärkeänä, että sillä on esimerkilliset johtajat, jotka kykenevät jakamaan vastuuta ja tukemaan ihmisiä. Myös voimaantumistutkimuksissa on johtajien merkitys korostunut. Nikkasen (1998ab) tutkimusten mukaan voimaantumista edistää johtaja, joka koetaan yhteiseen oppimisprosessiin osallistujana, luovuuteen, omatoimisuuteen ja vastuunottoon kannustajana, ”ovien avaajana”, toimintaedellytysten luoja ja toiminnan vapautta ja joustavuutta arvostavana (Nikkanen 1998a, 33–35; 1998b, 41–42).

Ennen kaikkea tää on hengellisen johtajuuden yks perusasioista, mihin meillä on vastuu Jumalan edessä, hengellisinä johtajina. Ja me ollaan tietosia tästä vastuudesta, me halutaan johtaa ihmisiä oman esimerkkimme kautta. Et se johtajuus ei oo sitä, että sanotaan muille, tee näin, ole näin, tätä sä tarteet, vaan ite mennään edellä ja kun on tää luottamus suhde ihmisiin, kyllä ne kulkee perässä ja kuuntelee sitten opetusta eri tavalla ja et se tulee hyvin paljon meistä johtajista. M57a.

Innoittava näky. Yhteisössä tapahtuvan voimaantumisen kannalta kaksi pastoria toi esille tärkeänä, että johtajilla on selkeä ja innoittava näky, ja he ovat itse innostuneita ja suhtautuvat myönteisesti tulevaisuuteen. Myös Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997, 362) mukaan voimaantumista edistää johtaja, joka itse tuntee voiman tunnetta, ja kykenee sen takia inspiroimaan muita, luomaan ja vapauttamaan energiaa, palkitsemaan ja johtamaan. Sydänmaanlakka (2004, 224) puolestaan korostaa innoittavan vision merkitystä organisaatiolle.

Et ihmiset kuitenkin, et meillä on kuitenkin yhteinen näky ja tarkoitus tästä niinku selvillä. Silti jokainen voi omalla tavallaan ja omilla lahjoillaan ja kyvyillään niinku olla toteuttamassa sitä näkyä. Myös sillein, että se ei oo joku abstrakti juttu vaan konkreettinen asia, jokaisen kohdalla. Jokainen voi tavallaan toteuttaa sitä omaa näkyään sen seurakunnan yhteisen näyn puitteissa, ja kokee sitä. M37.

Kyllä mä uskosin näin, että usko vahvistaa uskoa. Että jos seurakunnassa on uskon henki, semmonen, että Jumala voi ja Jumalan teot ovat totta ja Jumala on ilmestynyt vuosisatojen aikana ja Jumala ilmestyy tänä päivänä, että tällänen uskonhenkinen julistus luo uskoa ja jos me niin ku epäuskoa kylvetään ja sanotaan, että ei onnistu ja ei tuu mitään, niin kyllä se vaikuttaa myös myös seurakuntakenttää. M51.

Pastorit näkivät samansuuntaisesti aiempien tutkimusten kanssa, että johtajalla on tärkeä merkitys yhteisön jäsenten voimaantumisprosesseissa. Se, miten pastorit kuvasivat voimaannuttavaa johtajaa, on osittain samansuuntainen aiempien tutkimusten kanssa, mutta myös eroavuuksia löytyi. Nämä eroavuudet tulevat esille seuraavien tutkimuskysymysten kohdalla.

9 PASTOREIDEN NÄKEMYKSIÄ OMASTA ROOLISTAAN

Tutkimuksessa haluttiin selvittää myös sitä, minkä pastorit näkevät omaksi roolikseen yksilöiden kasvussa ja voimaantumisessa. Luonnollisesti vastaukset tähän kysymykseen sivuavat pastoreiden näkemyksiä voimaantumista edistävästä tekijöistä. Tarkoituksena oli kuitenkin tutkia, minkä kasvua ja voimaantumista edistävien tekijöiden tuottamisen tai synnyttämisen pastorit näkevät tärkeimmäksi omassa toimenkuvassaan. Pastorit nimesivät useita keinoja, joilla he katsovat voivansa tukea ihmisten kasvua ja voimaantumista. Vahvimmin keinoista nousi esille opettaminen. Myös tässä luvussa vastausluokat on esitelty useimmuusjärjestyksessä.

9.1 Opettaa ja ohjata

Kysyttäessä minkä pastorit näkevät omaksi roolikseen yksilöiden kasvussa ja voimaantumisessa, lähes kaikki pastorit (9) näkivät, että heidän tehtävänä on tukea ihmisiä opettamalla ja ohjaamalla heitä näille sopiville paikoille seurakunnassa.

Varustaminen opetuksen kautta. Kahdeksan pastoria näki Raamatun opettamisen tärkeänä keinona tukea ihmisten voimaantumista. Tämä mainittiin useimmiten kuin mikään muu keinona tukea kasvua ja voimaantumista, vaikkakin vain kaksi pastoria mainitsi sen ensimmäisenä. Opettamisen nähtiin antavan ihmisille niitä virikkeitä ja eväitä, jota nämä tarvitsevat kasvussaan.

...suoraan mun rooli on sitten tietysti niin ku saarnaamisessa ja tämmösessä opettamisessa ja muussa niin tuoda esiin asioita, antaa niin kun virikkeitä, antaa sitä sitten niin kun eväitä. N38.

Opetus ja neuvominen Sanan mukaisesti. Et tämmönen tien näyttäminen, et elikkä vaihtoehtojen antaminen ihmisille. M57a.

Varmaan näin, julistus ja Raamatusta niin kun etsitään yhdessä niitä, mitä armolahjoja ja armoituksia Sanasta löytyy. Palvella ja olla laupeuden harjoittajana ja sitte nämä luontaiset lahjat ja myös sitten nämä mitkä sitten ovat armolahjoja, mitkä ovat meidän luonteesta riippumattomia, että Jumala näkkee ne lahjat, että näitä niin kun tiedos... tiedotetaan seurakuntalaisille, että tämmösiä on varattu. M51.

Siitonen (1999) ei viittaa opettamiseen voimaantumisteoriassaan. Sen sijaan Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997, 362) mukaan voimaannuttava johtaja kykenee inspiroidaan muita. Inspiroida voi myös hyvän opettamisen kautta. Toisaalta Nikkasen mukaan

voimaantumista tukeva johtaja ei vain opeta toisia, vaan osallistuu yhteiseen oppimisprosessiin (Nikkanen 1998a, 33–35; 1998b, 41–42).

Ohjata ihmisiä näiden lahjojen mukaisille paikoille. Neljä pastoria näki opettamisen rinnalla tärkeäksi tehtäväksi myös yrittää aktiivisesti toimia sen eteen, että seurakuntalaiset löytäisivät omat lahjansa ja heille sopivan palvelupaikan seurakunnassa.

No, ehkä sitä vois sillä tavalla ajatella just, et sanotaan, et jääkiekkovalmentajan rooli, joka on niin... jotakin sen tyyppistä, joku tuommoinen valmentaja, joka sitten valmentaa taikka siis kattoo ketä tarvitaan milloinkin kentälle, minkä tyyppisiä pelaajia taikka jokin sen tapasta... tapanen rooli siihen vois myös tulla tähän paimenen roolin rinnalle, semmoinen valmentaja, joka varustaa, valmentaa niitä siis sen, ja sitten palvelemaan ja siinä tehtävässä sitten antaa sitä vastuuta sopivasti kaikille. M57b.

Nikkasen mukaan voimaannuttava johtaja toimii toimintaedellytysten luojana, mutta kannustaa ihmisiä omatoimisuuteen (ks. Nikkanen 1998a, 33–35; 1998b, 41–42). Hyvä johtaja tunnistaa kyvykkyydet ja osaa ohjata ihmisiä eteenpäin, mutta ei kuitenkaan tee valintoja ohjattaviensa puolesta. Holhoava asenne estää voimaantumisen (Siitonen 1999, 148–149).

9.2 Olla aito ja esimerkillinen

Suurin osa pastoreista näki omaksi roolikseen myös pyrkiä olemaan aito ja läsnä oleva ihminen, joka omalla esimerkillään näyttää tietä toisille.

Esimerkin näyttäminen. Kuusi pastoria mainitsi esimerkkinä elämisen ja toimimisen yhtenä omista keinoistaan tukea ihmisten kasvua ja voimaantumista seurakunnassa. Pastorit näkivät olevansa edellä kulkijoita, ja kaksi heistä mainitsikin omaksi tehtäväkseen olla itse kasvamassa, niin että voi olla sen jälkeen kasvattaa toisia. Esimerkillisyys oli myös yksi Pirnesin (2003, 30–31) hyvän johtajan kriteereitä.

Mä luulen, että mä oon juuri sellanen joka näyttää omalla esimerkillään, että mitä, miten eletään. Seurakunnat kaipaavat mun mielestä sellasia johtohahmoja, joihin voidaan samaistua, ja jossa voidaan nähdä, kuinka elää kristittyinä. Siis Paavali sanoo näin, että etä katsokaa minua, että minä elän näin, tehkää te samoin ja se on, osottaa häneltä aika paljon, ja tuota, mä ainakin toivoisin, että seurakunnan johtajat vois tehdä aivan samoin. M27.

Mää ymmärtäisin näin, että esimerkki aika pitkälle. Niin kun Raamatussa sanotaan, että olkaa esikuvana laumalle, niin monesti aatellaan, että lauman edelläkävijä on niin kun esimerkki onnistumisesta. Mutta mä ymmärrän näin, että että myös epäonnistumisessa, pettymyksessä, kaikissa näissä ollaan esimerkkinä. M51.

Olla aito ihminen. Neljä haastatelluista toi esille tärkeänä sen, että pastori pyrkii olemaan aito ja teeskentelemätön ihminen. Rehellisyyden ja asioista oikeilla nimillä puhuminen nähtiin mahdollistavan ihmisten kasvun seurakunnassa, ja sen takia pastorin tuli olla esimerkkinä aitoudessa ja rehellisyydessä. Aitous sisältyy implisiittisesti monien tutkijoiden nimeämiin voimaannuttavan johtajan ominaisuuksiin, esimerkiksi lähestyttävyyteen (Pirnes 2003) tai kykyyn inspiroida muita (Heikkilä-Laakso & Heikkilä 1997, 362).

Mä nimenomaan ainakin mä pyrin niinko olemaan siis sillai rehellinen, että mä en saarnannu ylisanoja, että mä uskalsin myöskin kertua tuota niinko omia heikkouksiaan ja että mulla ei mee aina hyvin ja mä oon, pitänyt pyytää anteeksi ihmisiltä ja perheiltä. Ja niin ku kertoa tällasia myöskin niin kun saarnassani ja julkisesti ihan että, ja tuota niin, jos sitten just tämmönen armorikkaus ja tällanen ja sitten määrätynlainen oman elämäniin vetäminen esimerkiksi moniin tilanteisiin, että ei se aina on niin kaikki hohdokasta miltä näyttää. M52.

Olla läsnä. Myös se, että pastori on läsnä ja tavoitettavissa, tuotiin muutamissa haastateluissa esille keinona, jolla pastori voi tukea seurakuntalaistensa voimaantumista. Läsnä olemisen nähtiin luovan mahdollisuuksia kohtaamiselle ja tuovan turvallisuutta, ja sitä kautta vahvistavan ihmisten sisäistä voimantunnetta. Olla läsnä ja tavoitettavissa sivuaa Pirnesin (2003, 30–31) hyvän johtajan ominaisuuksista *lähestyttävyyden* piirrettä.

No, minä henkilökohtaisesti oon pyrkiny olemaan aina läsnä kaikissa tilaisuuksissa, esim mukana, että minä en sillä tavalla oo lähteny... siis jos vastuuta annan muille että en ote paikkalla, vaan mä oon aina paikalla, silloinkin kun muut on vastuussa. Niin, ne kokee, että kuitenkin on pastori paikalla, että mä en sillä tavalla jätä toisten armoille siten... Ja sitten tietysti oon aina tavoitettavissa ihmisten taholta. M57b.

9.3 Luoda kannustavaa ilmapiiriä

Lähes tasavahvana kahden edellisen kategorian rinnalla aineistosta nousi myönteisen ja rohkaisevan ilmapiirin luominen. Pastorit katsoivat tehtäväkseen olla synnyttämässä ja ylläpitämässä kasvua ja voimaantumista tukevaa ilmapiiriä.

Rohkaista ja kannustaa eteenpäin. Neljä pastoria mainitsi tehtäväkseen rohkaista ja haastaa ihmisiä eteenpäin. Tämä tapahtui sekä positiivista palautetta antamalla että houkuttelemalla ihmisiä ottamaan uusia haasteita vastaan. Rohkaiseminen ja positiivinen palaute tukevat voimaantumista (Siitonen 1999, 145).

Mun rooli on tökkiä vähän, työntää, mun rooli on sitten paijata ja halata kun tuota myös niin kun, et silleen mun rooli on haastaa eteenpäin. Et siihen, että me ei tyydytä yhteisönä siihen mitä me nyt ollaan, vaan meillä on niin ku, me mennään eteenpäin, tai muuten me

mennään taaksepäin. Eikä tyytyä myöskään ihmisenä niin ku yksilöinä siihen, että nyt tässä on kaikki, nyt minä kyllä Jumalan tunnen ja Raamatun ja tässä on kaikki. N38.

Luoda myönteistä ilmapiiriä. Puolet haastatelluista näki omaksi roolikseen huolehtia, että seurakunnassa olisi positiivinen ja turvallinen ilmapiiri. Osa näki pastorin tärkeänä tehtävänä ristiriitoja esille ja puheeksi nostamisen ja pelkojen poistamisen myönteisen ilmapiirin luomiseksi. Toiset mainitsivat rakkauden ja välittämisen kommunikoimisen ihmisille. Palmun (1986; 1990) tutkimusten mukaan seurakunnan ovat ilmapiiriltään paljolti sitä, mitä niiden johtajat ovat: pastorit ovat siten avain asemassa vaikuttamassa kasvulle ja voimaantumiselle suotuisan ilmapiirin kehittymiseen.

Ja tuota poistaa pelkoja, jos kykenen. Niitä aina ihmisten välisissä suhteissa on, mun tehtävä on ottaa esille, kun mä huomaan, että on jotakin niin kun, vaikka nyt täällä on ollut, tässä seurakunnassa, mä oon kokenu, että täällä on ollu ihmisten välillä pelkoa. [...] Et jos mä koen, että on esteitä, niin pastorina mun tehtävänä on ottaa ne esille ja tuota käsitellä niitä. Ja sitten viedä ne heti, heti kun se tulee puhuttua, niin se vähän pienenee... N38.

...mutta niin, koen kuitenkin, että lauma tarvii tietyn keulahahmon, johonka ne luottaa, joka luo semmoista turvallisuutta ja se on tietysti yks semmonen pastorin tärkeä tehtävä, että luo sitä semmoista turvallisuuden jatkuvuutta ja turvaa siihen. M57b.

Keskustelun synnyttäminen. Kolme pastoria näki roolikseen avoimen keskustelun ylläpitämisen seurakunnassa. Erityisesti ihmisten voimia vievien ristiriitojen selvittely nähtiin pastorin tehtäväksi. Samoin pastorin tehtävänä oli uskaltautua laittaa itsensä peliin, olla avoin ja sitä kautta synnyttää kasvua tukevaa keskustelua. Sekä Heikkilä ja Heikkilä (2001, 10, 26) että Mäkeläinen (1988, 166–168) näkevät keskustelun ja dialogin tärkeänä yhteisön voimaantumista rakentavana tekijänä ja kannustavat johtajia olemaan aloitteellisia keskustelunavaajia.

Kyllä niin ku seurakunnan pastorilla on keskeinen rooli, hyvin keskeinen, keskeisin rooli seurakunnassa siinä. Tuota niin, mä yritin hoitaa niitä asioita ja ongelmia mitä tuli sitten että, kun tuli tälläisiä, niin mä pyrin pitämään palavereita, joissa asioista keskusteltiin. Ja jos oli tämmösiä henkilöitten välisiä juttuja, jos oli tämmösiä julkisia juttuja, jotka vello seurakunnan keskellä ni mä järjestin sitten tämmösiä palavereja, jossa asianomaset oli paikalla ja vanhemmiston jäseniä, niistä asioista keskusteltiin, ja pyrittiin keskustelemaan mahdollisimman niin ku asiallisesti ja suoraan ja kiihottomasti. Ja tekemään niin ko työtä sen etteen, että näitä ristiriitoja voitais poistaa. M52.

Mut kyllä mä ajattelen, että ainakin tämmöinen pieni yhteisö, missä niin kun aika paljon kokoonnutaan sillä tavalla, että tämmösiin opetustilaisuuksiin ja tämmösiin pienimuotoiseen, missä ollaan niin ku ihmisinä keskenään, että kyllä se varmaan semmonen yhdessä oleminen ja asioista oikeilla nimillä puhuminen, ja niin kun antamalla ittestään, niin ku levittämällä vähän sitä...mun mies joskus sano mulle, että sää puhut vähän liian avoimesti noista omista asioistas. Koska mulle ne on niin luonnollisia, ja musta ne on niin ku semmosia valtavan suuria löytöjä, semmoset asiat... N57.

9.4 Antaa sielunhoitoa ja rukoustukea

Myös sielunhoito ja rukoustuki mainittiin pastorin tehtäviksi ihmisten kasvussa ja voimaantumisessa. Tämä kategoria jäi kuitenkin selvästi kolmea edellistä pienemmäksi.

Sielunhoito. Neljä pastoria näki omaan rooliinsa kuuluvan joko sielunhoidon antamisen tai sen järjestämisen tai ihmisten ohjaamisen tarvittaessa eteenpäin ammattiauttajille. Myös sielunhoitokoulutuksen järjestäminen oli yksi tapa, jolla pastori katsoi voivansa tukea ihmisten kasvua ja voimaantumista. Sielunhoitoa ei sen luonteesta johtuen mainittu voimaannuttamisteorioissa. Luonnollisesti vähänkään suuremman organisaation johtaja ei voi itse keskittyä terapeuttisiin kysymyksiin, vaan kannustaa alaisiaan tämän alan asiantuntijoiden luokse.

Mun rooli on myöskin ehkä sitten ohjata eteenpäin semmosille ihmisille, jotka pystyy auttamaan, tuota, sielunhoitoihmisten puoleen, mä aika paljon kyllä rohkasen ihmisiä menemään mielenterveystoimistoon tai psykologeille tai perheneuvontaan niin ku tämmösiin asioihin, ja jos ne sanoo --, että mä aina ilahdun siitä ja sanon, että hyvä. Että tuota niin, pyrin tukemaan sitten ja jos on ihmisillä niin kun psykologisia, siis ongelmia, siis mielen-terveydellisiä ongelmia niin, pyrin tukemaan aina sitä hoitoa, että tuota ja käytä vaan niitä lääkkeitä, että kyllä se Jumala haluaa, että niistä ois nyt niin ku apua asioihin. N38.

Rukous. Kaksi haastatelluista sanoi rukouksen olevan yksi keino, jolla he voivat tukea ihmisten kasvua ja voimaantumista. Rukouksen uskottiin lisäävän Jumalan yliluonnollista voimaannuttavaa vaikutusta yksilön elämässä. Rukous on kristillisessä maailmankatsomuksessa keskeinen johtajan tehtävä; esimerkiksi apostoli Paavali kirjoitti rukoilevansa lakkaamatta seurakuntiansa puolesta (Ef. 1:15).

Tietenkin yks tehtävä mulla on tämä rukoileminen heidän puolestaan, et mä hengellisesti vaikutan myöskin rukouksen kautta. M57a.

Haastatteluissa mainittiin lisäksi yksittäisiä tehtäviä, joiden nähtiin kuuluvan pastorin rooliin ihmisten kasvun ja voimaantumisen tukemisessa: Yksi pastori toi esille tärkeänä tehtävänä suunnan ja näyn jakaminen seurakunnalle, sekä ihmisten kasvattaminen siihen, että he uskaltavat tehdä omia itsenäisiä valintoja. Toinen korosti pastorin tarvetta huolehtia omasta kasvustaan, niin että kykenisi olemaan tiennäyttäjänä toisille.

9.5 Yhteenveto pastorin roolista

Haastatelluilla pastoreilla oli hyvin perinteiset käsitykset omasta tehtävästään ja roolistaan ihmisten kasvussa ja voimaantumisessa: Opettaminen, esikuvana toimiminen, rohkaiseminen ja myönteisen ilmapiirin luominen, pyrkimys auttaa ihmisiä löytämään lahjojensa mukaiset paikat sekä sielunhoito ja rukoileminen. Sekä itse vastausten että haastattelutilanteiden perusteella syntyi vaikutelma, että pastorit pyrkivät vahvasti saamaan aikaan voimaantumista seurakuntalaisissaan. Ihmisten voimaannuttaminen nimettiin jopa pastorin tärkeimmäksi tehtäväksi. ”...vaan se, että se todellakin niin kuin muiden varustaminen, voimaannuttaminen, vois käyttää tätäkin sanaa, on tärkein tehtävä.” N38. Vaikka jotkut vaikuttivat luottavaiselta tehtävässään, monet ilmaisivat myös jonkin asteista turhautumista tehtävän edessä, koska eivät olleet kyenneet panostamaan haluamalla tavalla ihmisten ohjaamiseen ja heidän lahjojensa löytämiseen.

Mut liian vähän siihen panostetaan ylipäättään, et löydetään ihmisten lahjoja ja kykyjä ja tuota et se ois jotenkin sellasta systemaattista. Kärsin itekin siitä, että siihen jää niin vähän aikaa. M37.

Eliikkä kyllä tämmösen yhdessä tekemisen kautta ihmiset oppii, jos sä menet jonkun vanhemman kanssa, oot rinnalla, kuljet ja näät miten se tekee, niin siinä sen opit sitten. [...] No, valitettavasti meillä ei sillä tavalla oo se toteutunut niin ku oisin halunnut, voisin tehdä sitä semmosta, silleen, että ois mahdollisuutta ottaa nuoria mukaan kasvamaan. M57b.

Huomionarvoista on tässä yhteydessä Bennisin ja Nanusin (1985) huippujohtavia käsittelevä tutkimus, josta kävi ilmi, etteivät taitavat johtajat pyri voimaannuttamaan toisia. Tutkimuksen mukaan he keskittyvät mahdollistamaan sekä yksilöiden että yhteisönsä hyvinvoinnin rakentumisen, mitä kautta ihmiset helpommin itse löytävät omat voimavaransa. Taitavat johtajat eivät siten suostuneet ottamaan liian suurta vastuuta alaistensa voimaantumisesta, eivätkä pyrkineet ohjailemaan näitä liikaa. Bennisin ja Nanusin tutkimuksen mukaan taitaville johtajille oli ominaista myönteinen itsetunto, joka heijastui kykynä hyväksyä ihmiset sellaisena kuin he ovat, ja kykynä osoittaa luottamusta ihmisille, vaikka riski näyttäisi suurelta. (Bennis & Nanus 1985, 47–50.)

10 PASTOREIDEN NÄKEMYKSIÄ AIKUISTEN KASVUSTA JA OPPIMISESTA

Neljäs tutkimuskysymys keskittyi valottamaan pastoreiden näkemyksiä aikuisten kasvusta ja oppimisesta. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, millaisina oppijoina pastorit näkevät aikuiset ja miten heidän mielestään aikuisten oppimista tuetaan parhaiten seurakunnallisessa kontekstissa. Haastattelujen perusteella kävi ilmi, että pastorit kokivat aikuisten kasvun ja oppimisen tukemisen haasteellisena. Suurin osa toi esille tarpeen jollakin tapaa kehittää aikuisten opettamista, mutta näkemykset siitä, mikä olisi paras tapa tukea aikuisten kasvua ja oppimista, erosivat toisistaan osin selkeästi. Tämän tutkimuskysymyksen kohdalla oli havaittavissa eniten epävarmuutta vastausten suhteen.

10.1 Aikuiset ovat kriittisiä oppijoita

Pastorit kuvailivat aikuisia kriittisiksi oppijoiksi, joiden oppimisessa he näkivät neljä ominaispiirrettä. Ensinnäkään aikuiset eivät opi helposti opi uusia asioita. He tarkastelevat asioita kriittisesti, mikä estää oppimista. Oppiminen on kuitenkin mahdollista, mikäli aikuisella on oikea asenne. Lisäksi aikuiset ovat avoimempia ottamaan vastaan, mikäli heille tarjotaan perusteltua tietoa.

Aikuiset eivät opi helposti. Seitsemän pastoria totesi, että aikuiset ovat huonoja oppimaan. Heidät nähtiin helposti jämähtävinä, hitaasti oppivina tapauksina, jotka tarvitsevat herättelyä ja rohkaisua uuden oppimiseen. Tuotiin myös esille, että aikuisilla on valmis viitekehys, johon he sijoittavat oppimaansa, ja joka toisaalta voi helpottaa, mutta toisaalta vaikeuttaa uuden oppimista. Malisen (2002) mukaan aikuiset oppivat, mutta fiksaantuneen uskomusjärjestelmänsä takia aikuisten oppiminen tapahtuu eri tavalla kuin lasten, ja siksi aikuisten oppimisen tukeminen edellyttää erityisiä aikuispedagogisia taitoja.

Hyvä kysymys... aikuiset oppii vaikeemmin...No sekin riippuu kyllä yksilöstä, että on niin kun seitsemän-, kaheksan-, yheksänkymppisiä ihmisiä, jotka kasvaa ja haluaa oppia uutta, ja on niin ku. Ja sitten on parikolmekymppisiä, jotka voi olla ihan jämähtäneitä, niin ku et ”enmä ittelleni mitään voi”. N38.

Kyllä ne huonommin oppii. Paljon huonommin oppii. Kuitenkin on ne omat mielipiteet aika voimakkaita, myöskin tämmösessä seurakuntayhteisössä. Hyvä on, että on, eihän si-

inä mitään, se ei oo mikään niin ku huono asia, päinvastoin. Että ihmisillä on... mitä vanhempi uskova, ehkä se sen hitaammin haluaa niin ku kasvaa. Jotenkin on jääny semmonen olo itelle. Et ei mene ihan noin että tosta noin vaan lonkalta. [...] No, ehkä pitäis sanoa niin ku yks tuota puhuja sano meille, kun kauheen innostuneesti puhu jostain omasta löydöstään, ja omasta kasvamisestaan ja mitä Herra hänelle itelle on puhunu tämän asian kautta, kaikki istu niin ku vaan näin... [apaattisena] ja se karjaisi tuolta kesken saarnansa: "Graniittipatsailleko minä puhun!?" Niin jotenkin niin ku ihan täräyttää ne välillä hereille. N57.

Aikuiset ovat kriittisiä oppijoita. Muutama haastatelluista toi esille aikuisten tavan arvioida asioita monelta kantilta. Aikuisilta nähtiin puuttuvan sitä ennakkoluulottomuutta, mitä lapsilla on. Heidän saatettiin nähdä olevan taipuvaisia myös liialliseen kriittisyyteen. Puolimatka (1999ab) pitää kriittiseksi kasvamista tärkeänä päämääränä, mutta korostaa, että kriittisyyttä ei saa jättää puolitiehen, niin että ihminen kyseenalaistaa ja hylkää kaikki uudet ajatukset. Terveellä tavalla kriittinen oppija arvioi kaiken kuulemansa, ja pitää sen, minkä arvioi hyväksi ja arvokkaaksi.

...aikuinenhan on helposti niin ku rajoittunu siinä oppimisessa ja kasvamisessa, elikkä siinä se järki lyö vastaan ja tietyssä mielessä sellainen ennakkoluulottomuus ja avoimuus niinku puuttuu. On tapa ajatella asioita monelta eri kantilta ja arvioida niitä, ehkä se voi olla sellainen rajoittava tekijä. Lapsihan on sellainen ennakkoluuloton ja tota, se näkee tuota vaan niitä mahdollisuuksia niissä asioissa ja se ei niinkun sillä tavalla pohdi niitä asioita, että mitä tästä seuraa tai jotakin muuta. M37.

Niinku lapset ja nuoret on todella niin ku hyvä maaperä, ja ne tuota niin, jos ne näkee aidon aikuisen, joka uskoo asiaansa, niin se vaikuttaa niihin todella voimakkaasti ja syvästi ja ne ottavat esikuvakseen. Mutta taas aikuisilla on se ongelma, että tuota monesti sitä kritiikkiä on liikaakin, elikkä monet aikuiset ovat niin kriittisiä, että ne ovat eräänlaisina kriitikkoina paikalla aina. Ja se on huomattavasti kovempi panssari nii ko sitten niin ku vaikka työntekijä ois kuinka aito. M52.

Oikea asenne edellytys oppimiselle. Aikuisten oppimista ei nähty edellisistä piirteistä huolimatta toivottomana. Kolme pastoria toi esille, että aikuisen oppiminen on asenteesta kiinni, ja että aikuinen oppii, mikäli hän on motivoitunut kasvamaan. Halukkuus jatkuvaan oppimiseen on osin kasvatuksella kylvetty asenne (ks. Harva 1963, 108).

Tota, aikuiset oppii todella hitaasti, sen mä oon huomannu. Lapsille se on jotenkin vaan helpompaa, ja jotenkin ne vaan janoaa sitä uutta tietoa ja aikuinenkin oppii, et jos hän on kiinnostunut siitä. M27.

...aikuisen tuota ohjaus, että ihanne varmaan ois, että aikuiset niin kun olisivat itse motivoituneita ja itseohjautuvia sitten siinä kasvussaan. Osa on, osa ei. N38.

Kyllähän se varmaan riippuu siitä, ihmisen omasta sisäisestä tasapainosta ja oppimishalusta ja kasvamishalusta. Ei varmaan kovin tommoset vanhemmat, ja niin nuoremmatkaan, ei välttämättä ne ees halua kasvaa. N57.

Aikuiset arvostavat hyvää tietopohjaa. Kaksi pastoria totesi aikuisten kaipaavan perusteltua tietoa ollakseen avoimia omaksumaan uutta. Myös seurakunnassa opettavan titte-

lillä nähtiin olevan merkitystä. Tämä on luonnollista, mikäli aikuiset ovat kriittisiä oppijoita. Terve kriittisyys tarkoittaa valmiuksia ja sellaista luonnetta, joka tinkimättömästi haluaa selvittää totuuden (Puolimatka 1999b, 46–49).

Mä luulen, että aikuisille se, ainakin meidän tyypisessä seurakunnassa, niin se tavallaan se tarttee semmosen tietopohjan. Et tää ei oo semmonen seurakunta missä vaan tavallaan mennään pelkästään tunteiden mukaan vaan ihmiset kyllä haluaa, että tuota, niin kun järki on mukana. Ja niin ainakin meillä, täällä. Kyllä se, että sillä tavalla perustelut, asiat tai perustelut, Raamatulliset ja muut tai muuten järkevät perustelut, niin. Et mä nään se tulee, se on kyllä sellanen määrätynlainen pohja aikuisten kasvulle, että niin kun varsin jos on koulutettua väkeä, niin ne tarttee kyllä ja tarttee muutkin. N38.

Mutta sitten kun tulee tuntematon ihminen ja tietää hänen esimes koulutuksen, ni heti on elefantin korvat, sitten kuunnella rivien välistäkin luetaan sitten. Mut jos minä puhun, niin ne sanois, että lopettas jo. Ainaki ajattelevat niin. N57.

Pastoreiden kokemukset aikuisista oppijoina vastaavat vallalla olevaa konstruktivistista oppimiskäsitystä ihmisestä aktiivisena informaation käsittelijänä. Sen mukaan ihminen jäsentää informaatiota oman viitekehyksen pohjalta, ja vanhempana viitekehys on vaikiintuneempi, jolloin uusia asioita tarkastellaan kriittisemmin (Malinen 2002, 69–71). Useimmat pastorit kuitenkin näkivät tämän ongelmallisena, mikä viittaa behavioristiseen käsitykseen oppimisesta: oppiminen on tiedonsiirtoa. Tähän viittaa sekin, että useat pastorit ihannoivat lasten tapaa omaksua asioita, kun taas aikuisten oppiminen nähdään ongelmanäkökulmasta. Myös Leppisaaren (2000, 311) luterilaista kirkkoa käsittelevässä tutkimuksessa tuli esille sama behavioristinen käsitys oppimisesta. Pastorit käsittivät myös kriittisyyden toisin kuin aikuispedagogisessa kirjallisuudessa. Kriittisyys nähtiin negatiivisessa valossa oppimisen estäjänä, ei sen edistäjänä (ks. Puolimatka 1999b, 46–49).

10.2 Aikuisten opettamista kehitettävä

Kaikki tutkimukseen osallistuneet pastorit näkivät kehittämisen tarvetta siinä, miten aikuisia nykyisin seurakunnissa pyritään opettamaan. Jokaisella oli kuitenkin hieman erilainen näkemys siitä, miten opettamista tulisi kehittää ja aikuisten oppimista edesauttaa, ja sen takia olen tässä tuonut kaikki kymmenen näkökulmaa esille. Näkemykset eivät sinänsä olleet keskenään ristiriitaisia, osa jopa sivusi toisiaan.

Saarnaopetusten sisältöjä kehitettävä. Osa pastoreista kohdisti kehittämistarpeen saarnojen ja opetuspuheiden sisältöihin, itse opetusmetodia ei kyseenalaistettu. Opetusta tuli heidän mukaansa kehittää systemaattisempaan ja monipuolisempaan suuntaan, jossa

opetuspuheen päämäärät oli tarkoin tiedossa ja harkittuja. Lisäksi kasvunäkökulman tulisi olla enemmän esillä. Viimeksi mainittuun liittyen myös Leppisaari (2000, 315) näkee, että sielunhoidollisen näkökulman vahvistaminen aikuiskasvatuksessa olisi hedelmällistä.

Mä esitän vastakysymyksen; opetetaanko aikuisia? Mitä mä oon kuullut, niin, kuunnellut saarnoja esimerkiks, niin useimmat ovat olleet tällaista hengellistä puhetta, jossa ei sitten kuitenkaan ole ollut selkeästi, siis jos on kysymyksessä opetuksesta, ainakin minun mielestä, niin siinä on yksi aihe, ja sitten siinä on alkupiste ja loppupiste. Ja aivan alussa joko kaisen kuuntelijan tulisi tietää, että mihin tää opetus pyrkii. Että kun kuuntelee tämän saarnan, niin tiedät, että mitä pitäisi tapahtua tän seurauksena. Ja tai ainakin suunta, mihin päin mennään. Mä en tiedä, että tietääkö edes useimmat, tai tietääkö työntekijät yleensäkään, että kun ne kirjottaa saarna, että mikä on se loppulause, mikä sieltä tulee. Tietääkö he sitä, että mihin se saarna vie? M27.

Mut et varmaan ois ihan hyvä pohtia näitä asioita niinku, miten saaha niinku ihmiset ylipäätään sen opettamisen kautta kasvamaan. Opettajanakin ois hyvä tietää näitä asioita ja panostaa siihen, et ei vaan opeta opettamisen vuoksi vaan että mikä se tarkoitus siinä on. M37.

Minä oisin kyllä kallistunut semmoseen seurakunta-raamattukoulu –tyyppiselle linjalle, että ois semmosia teemakursseja, jotka käytäs läpi, että vois osallistua... et se ois semmonen systemaattinen joku paketti, joka vietäs läpi kerran vuodessa, joku semmonen kymmenen viikon jakso, joka, siinä on viikossa... joku semmonen paketti, eri elämän alueilta, sielunhoidosta ja tämmöstä ihmisten, ihmisen kasvun aluetta, niitä on, niitäkin kohtaan... oikein tehokkaita paketteja niin... silloin ihmiset saa kokonaiskuvan asioista, että ahaa, että tämmöstä tämä on... M57b.

Minä en tiä sitä, mikä se käänteentekevä tapa olis, mutta jonkinlaista uutta näkökulmaa pitäis siihen opetusjuttuun.... että ehkä enemmän tätä tämmöstä kasvuprosessia tai tämmöstä sielunhoidollisuutta. N57.

Vuorovaikutuksellisuutta lisättävä. Osa pastoreista näki kehitystarpeen kohdistuvan itse opetusmetodiin. Heidän mielestään tuli pyrkiä pois yksi puhuu ja toiset kuuntelee – asetelmasta kohti keskustelun ja kohtaamisen mahdollistavia pienryhmätilanteita. Vuorovaikutuksellisuus ja dialogisuus ovat myös aikuispedagogien korostamia opetusmenetelmiä (Malinen 2002; Pakkanen 2002; Puolimatka 1999b).

Samoin ku tää pienryhmätyön niin ku ajatus, että ihmiset kohtais toisia, niin tuota, antaa niin ku parempia, vähän parempia mahdollisuuksia silloin, mutta ei se mitenkään ideaali oo, enkä edes tiä mikä semmonen ideaali olis, että toisaalta se ideaali olis ehkä sellanen, että jossa pystys kohtaamaan, koskettamaan jokaista... M45.

Kyllä sitä vois sillai kehittää, että kun aikuisia opetetaan, niin ne olis sellaisia siis ei vaan tämmösiä missä niinko ne on vaan kuulijan paikalla ja yks puhuu, että semmonen vois olla, että aluks puhuu ja opetetaan, mut sit pitäis olla semmonen mahdollisuus, missä niinko voiaan keskustella siitä tuota niin, siitä, että jos on esim opetus jostakin aiheesta, no sen jälkeen tuota niin vois olla semmonen keskustelu, missä sitten nämä opetuksen kuulleet keskustelevat aiheesta tämän vetäjän kanssa. M52.

Suuria vajavaisuuksia on ollu, että liikaa ollaan keskitetty tämmöseen rukoushuoneessa toimimiseen ja tällaseen ja liian suuressa ryhmässä toimimiseen siis seurakuntana. Sillä

on oma osansa, mutta ehdottomasti sitä täytyy viedä niin ku toiseen suuntaan, tätä koko meidän rakennetta. Elikkä pienempiin ryhmiin ja semmoseen, missä jokainen voi osallistua. Siis tää osallistuminen, tää on hirveen tärkeetä. Ja sitten sen mukaan vähän täytyy olla opetus, mitä keskustelut, että mistä ihmiset tulee, et se koskettaa sitä heidän arkittellisuuttaan. M57a.

Luovuutta ja toiminnallisuutta lisää. Kaksi pastoria näki hyödylliseksi aikuisten oppimisen kannalta tehdä tilaa luoville lahjoille, toiminnallisuudelle ja kokemuksellisuudelle, sen sijaan, että opetus jäisi vain älylliseksi harjoitukseksi kuulijan istuessa penkissä vastaanottamassa.

Et me ollaan joskus mietittykin, että koska me aikuisille saadaan vastaava materiaali, mistä sitten niin ku sitä myöskin sitä toiminnallista ja kokemuksellista osuutta, että se ei sitten jää pelkäksi vaan tämän aivon, että kaikki täällä aivoissa siis niin kun älylliseksi harjoitukseks. N38.

Ja sitten tuli kysymys luovuudesta, että seurakunnassa pitäis olla mahdollisuus ihmisten harjoittaa omaa luovuuttaan ja taiteellisuuttaan ja näitä, niitä voimavaroja, joita on olemassa, mutta joita seurakunnassa on vaikea, jollakin tavalla vaikea käyttää hyväseen. M58.

Visuaalisuutta opetuksen tueksi. Yksi pastori lähtisi kehittämään aikuisten opettamista hyödyntämällä nykytekniikkaa ja lisäämällä havainnollisuutta visuaalisuuden kautta.

Se on yks millä voiaan myöskin hengellistä ihmistä auttaa, sen hengellisen ihmisen kasvua ja seurakunnassakin varmasti tällöinen visuaalinen, ei vaan puhuttuna, vaan tällöiset kaikki tekniikka, mitä on, niin sen kautta. Et kyl sen ku näkee, sen esimerkiks näytelmäkuvaelma tai sitten jos se tulee videolta tai muuten jotain ohjelmaa, niin kyllä sen huomaa, että vanhempikin omaksuu sen paremmin ku mitä taas vain puhuttuna. M51.

Brookfield, yksi johtavista aikuiskouluttajista, korostaa opettamista kehitettäessä sen tärkeyttä, että opettaja oppii tarkastelemaan kriittisesti omaa opettamistaan: miksi toimin niin kuin toimin. Hän toteaa, että opettajan aikomusten vilpittömyys ei takaa opetusmenetelmien puhtautta. Brookfieldin mukaan taitavaksi opettajaksi kehittyminen edellyttää tulemistä tietoiseksi omaa opettajuutta syvällä tavalla ohjaavista olettamuksista. (Brookfield 1995, xi, 1). Pastorit eivät vastauksissa refleктоineet omaa toimintaansa aikuisten opettajina.

10.3 Osallistumista ja keskustelua

Pastoreiden käsitykset aikuisten kasvua ja oppimista edesauttavista opetusmetodeista olivat pitkälle samansuuntaisia. Useat näkivät, että opettamisen tulisi olla osallistavaa, pienryhmätilanteita tulisi suosia, sekä luoda mahdollisuuksia haastaville keskusteluille.

Aikuisten opettaminen pitäisi olla osallistavaa. Kuusi pastoria toi esille aikuisten kasvun ja oppimisen kannalta tärkeänä, että ei tyydytä luentotyypiseen opetukseen, jossa kuulijoilla ei ole mahdollisuutta osallistua. Osallistumisella tarkoitettiin oman panoksen antamista, tekemistä ja konkreettista käytäntöön laittamista oman palvelun kautta. Myös Leppisaaren (2000, 315) mukaan seurakunnissa tulisi siirtyä autoritaarisesta ja yksisuuntaisesta behavioristisesta opetuskulttuurista monipuolisten aktivoivien työtapojen käyttöön aikuiskasvatuksessa.

Mut ei tekemisen ulottuvuutta pidä missään mielessä unohtaa. Kyl se jos saa sen oppimansa laittaa käytäntään samalla, niin kyllähän se kaikista parasta oppimista on. Koska sitten kun sä teet niitä asioita, niin silloin sä todennäköisesti myös epäonnistut, ja epäonnistumiset taas on mahdollisuuksia meitä kasvattaa, ei vaan tiedollisesti vaan myös luonteen mukaan, luonteen kasvun kaikin puolin, ehkä se yhdessä just on sitä, että kuunnella ja oppia ja pistää käytäntöön sitä oppimaansa... jota taas seurakunnassa liian vähän tapahtuu. M37.

Elikkä kyllä tämmösen yhdessä tekemisen kautta ihmiset oppii, jos sä menet jonkun vanhemman kanssa, oot rinnalla, kuljet ja näät miten se tekee, niin siinä se opit sitten. M57b.

Aikuinen oppii pienryhmässä. Puolet pastorista ajatteli tai oli kokenut, että pienryhmät ovat parhaita oppimiskonteksteja aikuisille. Erilaiset pienryhmät (rukouspiirit, sielunhoitoryhmät, keskusteluryhmät etsijöille ym.) mainittiinkin useaan otteeseen ihanteellisenä tapana tukea aikuisten kasvua. Pienryhmät mahdollistavat kohtaamisen ja henkilökohtaisen jakamisen, mitkä nähtiin tärkeinä kasvun edesauttajina.

Pienryhmissähän sitten tämmönen oppiminen ois loistavaa, siihen me ei kauheesti olla vielä päästy, että olis niin laajaa pienryhmäverkostoa, että... kun vanha seurakunta niin se ei niin ku siihen ihan heti taivu. N38.

Mut tämän päivän aikuiset esmes mitä me nyt ollaan löydetty näitten kuukausien aikana, kun taas ollaan Suomessa oltu, me ollaan tämmösissä pienryhmissä toimittu. Ja me yhdessä tutkitaan Sanaa, ja se että, jokainen saa niin ku suun vuoron ja saa ilmaista asioita, niin me ollaan huomattu, että sellaiset aikuiset seurakunnassa, jotka kymmeniä vuosia on ollu uskossa, ne on aivan kuin löytäneet jotakin uutta, että he pääsee tavallaan siinä myöskin opettamaan. M57a.

Myös Leppisaaren (2000, 315) mukaan pienryhmien potentiaali oppimisryhminä tulisi hyödyntää aikuisten parissa toimittaessa, koska pienryhmät mahdollistavat kokemusten jakamisen ja ongelmakeskeisen oppimisen.

Haastavat keskustelut opettavat aikuisia. Keskustelun ja kuulluksi tulemisen mahdollisuus nousi esille useissa haastatteluissa tärkeänä oppimista tukevana tekijänä. Kaksi pastoria näki, että tulisi nimenomaan pyrkiä sellaiseen keskusteluun, joka haastaa aikuisia näkemään asioita uusista näkökulmista tai ylipäätään edes ajattelemaan.

Se helposti tuota niin, jää, se voi jäädä semmoseks, että sitten niitä tuttuja vastauksia ihmiset sanoo ja itsestään selvyyksiä ja näin, ja se tietysti vaatii koko ajan vähän sitä semmosta niin ku... riippuu myöskin opettajasta, että osaa sitten niin kun haastaa siihen, tuota ajattelemaan vähän niin ku, että ei vaan niin ku niitä oikeita totuttuja vastauksia... N38.

Elikkä siihen niin ku, se on kaikkien elämän alueitten käsittelemistä, se on keskustelemista, se on paljon keskustelemista, paljon kuuntelemista, me kuunnellaan ihmisiä. Kärsiä, olla kärsivällisiä, kärsiä heidän vajavaisuuttaan, eikä takertua siihen, ja menettää toivoa, että tää on toivoton tapaus. Toivottamia tapauksia ei ole. M57a.

Malisen (2002) mukaan aikuisen syvempi oppiminen edellyttää särön syntymistä hänen vakiintuneeseen uskomusjärjestelmäänsä. Aikuisen kasvuun ja oppimiseen tähtäävien haasteena on tämän särön synnyttäminen eettisesti soveliaissa rajoissa. Pastoreiden mainitsemat osallistavat keskustelut ovat askel samaan suuntaan kuin Malisen ehdottama ratkaisu: haastavat keskustelut synnyttävät säröjä ja sitä kautta oppimista. Erityisesti ne pastorit, jotka olivat itse kokeneet säröjä ja joutuneet tarkastelemaan asioita uudessa valossa, korostivat tarvetta saada ihmiset katsomaan asioita totutusta poikkeavalla tavalla. Malinen näkee dialogisuuden ja hyvien kysymysten käytön olennaisena osana opettajuutta. Dialogissa esitetyt hyvät kysymykset murtavat fiksattuja, jäykkiä rakenteita ja aiheuttavat säröjä. (Malinen 2002, 69–73.) Pelkkä osallistava keskustelu ei siis itsessään synnytä syvempää oppimista, ellei se pakota osallistujia ajattelemaan totutusta poikkeavalla tavalla.

10.4 Hyvä puhe sittenkin paras?

Vaikka pastorit korostivat osallistumista ja pienryhmien tärkeyttä, myös perinteisillä opetusmuodoilla nähtiin olevan paikkansa. Jotkut näkivät ne jopa parhaina vaikutuskanavina.

Saarnat paras tapa opettaa. Kaksi pastoreista näki saarnapöntöstä tapahtuvan opetuksen parhaana käytettävissä olevana keinona saada opetus perille. Tällöin saarnan tuli olla elävä ja innoittava. Leppisaari (2000, 315) toteaa, että aikuisella on oikeus seurakunnassa myös ”päivittää” kristillistä tietoaan ja saada aineksia elämäkatsomuksensa rakentamiseen. Saarnoilla on siten paikkansa, mutta ne eivät voi Leppisaaren mukaan jäädä seurakunnan ainoiksi keinoiksi opettaa aikuisia.

Mä en nyt tiedä, et onks se sitten kaikkein siis kaikkein täydellisin tapa opettaa se saarnapönttö, mutta jos seurakunnan tärkein tilaisuus on jumalanpalvelus, ja jos siihen tulee suurin osa ihmisistä, niin silloin seurakunnan johtajana, seurakunnan vastuuhenkilönä, mä voin vaikuttaa kaikista eniten juuri siinä. M27.

Mutta mä ymmärtäisin siis semmonen innoitettu opetuksen sana, mikä ei oo, sanotaan semmonen kuiva, että siinä on semmonen elämä, Pyhän Hengen läsnäolo, jossa ihmiset niinku kokee sen, että Jumalan Henki on niin ku tässä läsnä, niin miust se on kaikkein parasta, ja kaikkein tehokkain tapa saada sanoma itse perille, koska olen kuullu paljon opetusta ja kaikkea semmosta, ja kirjoja on paljon ja kaikkea muuta, mitä ihmiset lukee, mutta jos haluaa niin ku pöntöstä opettaa, niin kyllähän se, jos se on oikein, siis sanotaan, Pyhän Hengen innoittamana voi puhua Jumalan Sanaa, niin ei sen parempaa ole... aikuisille ja varttuneemmille ihmisille... M57b.

Kurssit toimivia opetusmuotoja. Myös erilaiset teema-aiheisiin keskittyvät kurssit mainittiin muutamaan kertaan toimivana keinoina aikuisten kasvun ja oppimisen tukemiseksi.

Sitten kyllä pidetään välillä kaikennäköisiä erilaisia opetusjuttuja... tyyliin armolahja-kursseja, nehän on aikuisopetusjuttuja... eri aiheita muitakin, meillä on niin ku tämmösiä sielunhoitokursseja ollu ja pienryhmäkursseja ja Jeesuksen elämä ja opetus ja tämmösiä niin ku tavallaan aikuis... [Meidän kirkkokunnalla] on tämmönen aikuiskoulutuskeskus, joka järjestää ihan tämmöstä opetusta, josta voi sitten saada jopa todistuksen. Ne on niin ku osa niistä, varsinkin on ihan tämmösiä yliopistokursseja, tiivistetyssä muodossa, niin kun että mitä sitten vaikka teologian opinnoissa vaikka opiskeltas. N38.

Kerran me pidettiin myös sielunhoitokurssi täällä niin, silloin monet kyl sanoi, että ei he oo ikinä kyl ajatellu tällä tavalla tätä asiaa, nyt he niinku nää asiat tajuaa. Silloin huommas, että tämmönen opetusmetodi on just tehokkainta, tehokkaita keinoja seurakuntaa opettaa. M57b.

Yksittäisinä mainintoina tuotiin esille, että opetuksissa tuli huomioida aikuiset kokonaisvaltaisesti, unohtamatta fyysistä tai henkistä puolta hengellisyyden ohella. Sielunhoidollisen näkökulman esillä oleminen nähtiin tärkeänä kasvun kannalta. Lisäksi kaksi pastoria korosti, että aikuisten opettamisessa tuli keskittyä johtajien kasvattamiseen.

Mä en voi millään opettaa kaikkia, mä autan mun johtajia kasvamaan. Niitä, jotka on vastuussa niistä erilaisista tehtävistä siinä seurakunnassa. Mä autan heitä kasvamaan. Ja he kasvunsa kanssa kasvattavat muita, eheytymään, kasvamaan. Niin varmasti Jeesuskin teki. M27.

Mun pitää pitää huolta koko seurakunnasta ja toiminnasta, et me haluttas enemmän panostaa tämmöseen pienryhmätoimintaan ja ennen kaikkea me ollaan kasvatettu hengellisiä johtajia. Tää on ollu meidän ja on meidän näky, niin kun ollu lähetystyössä ja seurakuntia ollaan perustettu. Että me panostetaan niihin, ennen kaikkea niihin, joille me nähdään, että Jumala on antanut heille sellasia asioita, mitkä ei vielä näy. M57a.

Luentotyypiselle opetukselle on oma paikkansa, vaikkei se nykykäsityksen mukaan yksinään ole tehokas aikuisten kasvussa ja oppimisessa. Myös hyvin valmisteltu puhe voi herättää kysymyksiä ja aiheuttaa säröjä. Malinen kuitenkin korostaa, että pelkkä asiantuntijuus (eli jonkun opetuskokonaisuuden hallitseminen) ei riitä aikuisen kasvun ja oppimisen tukemiseen. Tarvitaan myös ihmistuntijuutta ja vuorovaikutuksellisuutta. (Malinen 2002, 77–79.)

11 DISKUSSIO

11.1 Keskeiset tutkimustulokset pohdintoineen

Tutkimuksessa selvitettiin vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden kasvu- ja voimaantumiskäsityksiä, sekä sitä, millaisen roolin he näkevät olevan itsellään seurakuntalaisten kasvu- ja voimaantumisprosesseissa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin ja analysoitiin pastoreiden käsityksiä aikuisten kasvusta ja oppimisesta. Tutkimuksen tulosten perusteella pastoreiden ajattelussa on paljon sellaista, mikä voimaantumisteorioiden (esim. Siitonen 1999) perusteella tukee yksilöiden kasvua ja voimaantumista, mutta myös joitakin voimaantumista mahdollisesti estäviä tekijöitä.

Pastoreiden kasvua koskevissa käsityksissä korostui kristillinen maailmankatsomus ja ihmiskuva. Kasvu nähtiin Jumalan ihmiselle antamana tehtävänä, jonka päämääränä on ihmisen muuttuminen päivä päivältä yhä enemmän sellaiseksi, miksi Jumala hänet alun perin tarkoitti. Ihminen voi pastoreiden mukaan joko suostua tähän muutosprosessiin tai kieltäytyä siitä. Kasvu on pastoreiden mukaan omaksi itsekse tulemista, palvelemaan kypsymistä, luonteen ja arvojen hioutumista ja toisten ihmisten ja ihmisyyden kunnioitusta sekä itsestä vastuulliseksi tulemista. Viimeiseksi mainittu eli itsestä vastuulliseksi tuleminen painottui vastauksissa selvästi muita vähemmän.

Tutkimustuloksissa oli havaittavissa tiettyä samansuuntaista korostusta jokaisen neljän tutkimuskysymyksen kohdalla. Itseohjautuvuus, omaehtoinen ajattelu ja itsestä vastuulliseksi kasvaminen jäivät toistuvasti vähäisemmälle huomiolle; niihin viitattiin harvoin tavoiteltavina asioina. Pastoreiden kasvukäsitysten voidaan nähdä heijastelevan perinteistä kristillistä sanomaa, jonka lähtöpisteenä on se, että ihminen löytää yhteyden Luojaansa ja sitä kautta oman identiteettinsä. Tämän nähdään tuovan tarkoituksen ja suunnan elämään, joka ilmenee ryhtymisenä palvelemaan toisia. Palveleminen mainittiin toisena kasvumerkkinä. Vapaassa kristillisyydessä on perinteisesti korostettu pyhityselämää, jonka nähdään tulevan vähitellen esiin luonteen ja arvojen hioutumisena. Tämä tuli esille kolmantena kasvumerkkinä. Neljäs kasvumerkki, toisten ihmisten ja ihmisyyden kunnioitus, heijastelee ehkä pitemmälle edennyttä kypsymistä, jossa hengellisyiden rinnalla osataan arvostaa myös ihmisyyttä. Siinä missä edellä mainittuihin kasvutavoitteisiin löytyy runsaasti kehotuksia Raamatun sivuilta, ei omaehtoiseen ajatteluun ja itsestä vastuun ottamiseen löydy samalla tavalla suorita kehotuksia. Tämä voi

olla osasyynä siihen, ettei niitä yhtä usein tai helposti nosteta esille tai tiedosteta kasvun päämäärinä.

Voimaantumisen avaintekijäksi pastorit näkivät mahdollisuuden palvella rakkaudessa ilmapiirissä. Lisäksi tuen, ohjauksen ja rohkaisun saamisen, Jumalan kohtaamisen, hyvän opetuksen saamisen sekä innoittavien johtajien nähtiin antavan edellytykset yksilön sisäisten voimavarojen vapautumiselle. Kaikki nämä tekijät löytyvät eri muodoissa myös Siitosen (1999) voimaantumisteoriasta ja edesauttavat sitä, että yksilö kykenee tyydyttävällä tavalla löytämään paikkansa yhteisössä ja elämään kutsumuksensa todeksi. Toisaalta useissa voimaantumistutkimuksissa on noussut esille yhtenä olennaisena tekijänä yksilön kokemus itsemääräämisoikeus, autonomisuus, toiminnanvapaus ja mahdollisuus asettaa itse itselleen päämääriä (ks. mm. Siitonen 1999, 124, 148–149.) Tämä puoli tuli hyvin vähän esille pastoreiden vastauksissa. Pastorit näkivät mahdollisuuden palvella voimaannuttavana tekijänä, kun taas voimaantumisteorioissa toimintaa itsessään ei nähdä voimaannuttavana, vaan toiminnan, ollakseen voimaannuttavaa, on oltava omaehtoista ja lähdettävä yksilön kokemasta vapaudesta asettaa itselleen päämääriä ja toteuttaa niitä itse parhaaksi katsomallaan tavalla. Palvelu siten voimaannuttaa, jos se on omaehtoista ja tarkoittaa mahdollisuutta käyttää lahjojaan ja kokea onnistumista. Palvelu itsensä uhraamismielessä ei vahvista voimaantumaton yksilöä, mutta voimaantunut yksilö voi valita palvella uhrautuvasti. Kristillisessä maailmankatsomuksessa palvelu voidaan nähdä myös päämääränä itsessään. Tällöin se on valinta, jonka pohjalla on voimaantumisen kokemus.

Pastorit näkivät omaksi vastuukseensa seurakuntalaisten kasvussa ja voimaantumisessa opetuksen ja ohjauksen antamisen, aitona ja esimerkillisenä ihmisenä toimimisen, kannustavan ilmapiirin luomisen sekä sielunhoidon ja rukousten. Vastausten perusteella pastorit pyrkivät luomaan turvallista ja rakentavaa ilmapiiriä, jonka he näkivät voimaantumisteorioiden mukaisesti tukevan voimaantumista. Keskustelun ylläpitäminen ja synnyttäminen pastorin tehtävänä mainittiin yleisemmin ristiriitojen ja pelkojen poistamisen näkökulmasta kuin uudenluomistarkoituksessa tai säröjen synnyttämiseksi piin-tyneisiin uskomusjärjestelmiin. Jälkimmäistä tarvittaisiin Malisen (2002) mukaan tukemaan aikuisten kasvua, turvallisen ilmapiirin luomisen lisäksi. Uutta luova dialoginen keskustelukulttuuri olisi olennaista myös yhteisön voimaantumisen kannalta (Heikkilä & Heikkilä 2001, 10, 26).

Tutkimuksen pastorit näkivät aikuiset haasteellisina opetettavina. Aikuisten kriittisyys koettiin ongelmallisena, kun sitä vastoin lasten ennakkoluulottomuus ja

avoimuus nähtiin ihanteellisina piirteinä. Aikuisten tapa arvioida asioita monelta kannalta ennen hyväksymistä tuotiin esille enemmän mahdollisena esteenä oppimiselle, kuin oppimista mahdollistavana tai edesauttavana tekijänä. Suurin osa pastoreista toi esille tarpeen kehittää seurakunnassa tapahtuvaa aikuisten opettamista. Osa näki ratkaisuksi saarnasisältöjen kehittämisen, osa taas korosti metodipuolta. Nähtiin, että vuorovaikutuksellisuutta, osallistuvuutta ja toiminallisuutta olisi lisättävä. Erityisesti pienryhmäkeskustelut tuotiin esille tavoiteltavina kanavina tukea aikuisten kasvua ja oppimista, mikä on myös Leppisaaren (2000) tutkimustensa pohjalta antama suositus.

Tutkimustuloksista on tehtävissä huomioita, jotka tarjoavat tarttumakohtia niille, jotka ovat kiinnostuneet seurakunnan kehittämisestä kasvu- ja voimaantumisympäristönä. Pastoreiden kasvunäkemyksissä korostuu odotetusti uskon näkökulma ja seurakuntakeskeisyys. Vastuullisuuteen kasvaminen on esillä, mutta lähinnä kasvamisena vastuunkantoon seurakunnallisissa palvelutehtävissä. Omasta elämästä vastuun ottaminen, itseohjautuvuus, ei painotu. Vain kaksi pastoria viittasi tähän yhtenä tavoiteltavana kasvupäämääränä. Myöskään kysymys vastuunkantamisesta seurakunnan ulkopuolella ei tullut esille mitenkään. Vaikka pastorit näkevät ihmisten kasvun ja voimaantumisen tukemisen olevan kutsumuksensa keskiössä, niin yksilöiden kasvua ja voimaantumista peilataan kuitenkin enemmän seurakunnan tarpeista käsin, kuin yksilön itsensä kannalta. Toisaalta seurakunnan missiona on ulkopuolella olevan maailman tavoittaminen, mistä näkökulmasta seurakuntalaiset halutaan valjastaa palvelemaan tätä yhteistä päämäärää. Yksilön kasvu- ja voimaantumistarpeet eivät kuitenkaan ole ristiriidassa yhteisön kasvu- ja voimaantumistarpeiden kanssa. Heikkilä-Laakson ja Heikkilän (1997) mukaan yhteisö voimaantuu sen jäsenten voimaantuessa.

Tutkimustulosten mukaan pastorit kaipaavat toiminnanvapautta omassa työssään kyetäkseen kokemaan voimaantumista, mutta samaa toiminnanvapauden tarvetta ei kuitenkaan tuotu esille tärkeänä seurakuntalaisten voimaantumisen kannalta. Muutama pastori toi esille työlään haasteen etsiä ihmisten lahjoja ja etsiä ihmisille sopivia paikkoja. Toisaalta Siitosen (1999, 148–149) voimaantumisteorian mukaan ihmisten tarpeeton ohjaaminen tai heistä liiallisen vastuun ottaminen estää ihmisiä voimaantumasta. Pastorin työtaakka vähenee, jos hän palauttaa seurakuntalaisten vastuun omasta elämästään takaisin näille itselle, ja rohkaisee jokaista ottamaan vastuuta itsestään ja valinnoistaan, rohkaisee heitä uskomaan omaan ajatteluunsa ja kykyihinsä. Pastori ei voi voimaannuttaa seurakuntalaisiaan, mutta hän voi olla luomassa turvallista ilmapiiriä, jossa rohkais-

taan oman elämän refleктоivaan tarkasteluun ja – erään haastatellun sanoin – ajattelemaan omilla aivoilla, sen sijaan, että heijasteltaisiin vain toisten (esimerkiksi juuri pastorin) ajatuksia.

Kristillisessä kentässä käytetty ja tässäkin tutkimuksessa useasti toistunut paimen -metafora on hyvin vahva. Kun pastorin ja seurakuntalaisten suhdetta verrataan paimenen ja lampaiden suhteeseen, on vaarana, että mielikuvaan sisältyy aineksia, joita siihen ei ehkä alun perin tarkoitettu. Pastori ei toimi voimaannuttavana johtajana, jos hän suhtautuu aikuisiin seurakuntalaisiin kuin huollettaviin lampaisiin, eikä kuten tasaveroisiin vastuullisiin ihmisiin. Holhoavuus estää voimaantumista (mm. Siitonen 1999). Paimen voi huolenpidollaan tiedostamattaan jopa estää seurakuntalaistensa voimaantumista, jos hän kasvattaa heidät riippuvaiseksi itsestään, sen sijaan, että haastaisi näitä kasvamaan itsenäisiksi aikuisiksi toimijoiksi, jotka uskaltavat ajatella itsenäisesti, tehdä omia valintojaan, ja ottaa vastuuta omasta elämästään. Holhoavuus voi myös karkottaa ihmisiä seurakunnasta, mikäli ihmiset kokevat pastoreiden holhoavan asenteen estävän heidän voimaantumistaan. Voimaantuminen kun on suoraan yhteydessä sitoutumiseen (Siitonen 1999).

Aikuisia objektivoina suuntautuminen tuli esille Leppisaaren (2000) luterilaista kirkkoa koskevassa tutkimuksessa, ja samoja viitteitä oli havaittavissa myös tässä tutkimuksessa muun muassa siinä, kuinka tämän tutkimuksen pastorit suhtautuivat aikuisiin oppijoina. Aikuisten kriittistä ajattelua ei tuotu esille kypsyyden merkinä, vaan oppimista hidastavana tekijänä. Puolimatkan (1999b, 46–49) mukaan kriittistä ajattelua on opetettava, niin että yksilö ei jää kriittisyydessään puolitiehen, jossa hän hylkää arvokkaatkin näkemykset. Voidaankin vetää johtopäätös, että mikäli yhteisössä ei rohkaista terveeseen kriittiseen ajatteluun, on tuloksena piintynyttä kriittisyyttä, joka estää kasvua. Omaehtoiseen ajatteluun rohkaiseminen taas kannustaa ihmisiä menemään pinnallista kriittisyyttä pitemmälle sellaiseen reflektiivisyyteen, joka voi tuottaa aitoa kasvua ja yhteisön voimaantumista. Kriittinen ajattelu ei tässä tarkoita kristinuskon oppikappaleiden kyseenalaistamista, vaan oman ja yhteisön toiminnan ja opetuksen rakentavaa tutkiskelua, jotta tulotaisiin tietoisiksi piiloisista taustaoletuksista ja käsityksistä.

Siinä, miten pastorit näkivät oman roolinsa ihmisten kasvussa ja voimaantumisessa, ja toisaalta minkä he kokivat parhaiten edesauttavan aikuisten kasvua ja oppimista, oli havaittavissa ristiriitaa. Tutkimuksen mukaan pastorit kokevat oman roolinsa hyväksi ja mieluisaksi, eikä siitä haluta luopua tai sitä muuttaa. Halutaan uskoa, että juuri opettamalla tuen pastorina parhaiten ihmisiä. Toisaalta koetaan turhaama siinä, että ai-

kuiset eivät opi toivotulla tavalla oman opetuksen kautta. Harmitellaan, että opetusta ei oteta yhtä innostuneesti vastaan, kun sitä annetaan. Syyksi nähdään aikuisten kriittisyys. Samalla pastorit kuitenkin itse toivat esille, että heidän kokemuksensa mukaan aikuiset oppivat parhaiten pienryhmätilanteissa, joissa he pääsevät osallistumaan ja keskustelemaan. Pienryhmät nähtiinkin suotavana ja hyvänä keinona, vaikka niitä ei oltukaan päästy hyödyntämään toivotulla tavalla. Oma perinteistä opettajasaarnaajan roolia ei kuitenkaan kyseenalaistettu: pienryhmiä kaavailtiin entisen opetuksen lisäksi, ei sitä korvaamaan. Tässäkin voi taustalla olla Raamatun antama kuva paimenen tehtävistä: Uuden testamentin teksteissä korostuu julistus- ja opetustehtävä, mutta sana pienryhmä ei esiinny, vaikka kristityt kokoontuivatkin useimmiten kodeissa.

Tutkimustulokset antoivat viitteitä siihen, että pastoreilla on pitkälle hallussaan tarvittava tieto ja kokemus, joiden pohjalta voidaan rakentaa seurakunnasta selkeämmin voimaantumista tukeva kasvu ja oppimisympäristö, mutta että tiedonpalasista ei kuitenkaan ole aina muodostunut johdonmukaista kokonaiskuvaa. Perinteiset vuosisataiset mallit toimia saattavat olla niin syvälle juurtuneita, että niitä ei kyetä tarkastelemaan kriittisesti. Lisäksi aikuispedagogisissa taidoissa esiintyy haastattelujen perusteella puutteita. Rohkeus kokonaisvaltaiseen oman työnsä ja toimintansa reflektointiin saattaisi muodostua pastorille itselleen voimaannuttavaksi kokemukseksi, joka vapauttaisi voimavaroja uudenlaisten yhteisön voimaantumista tukevien käytänteiden omaksumiseen. Voimaantunut pastori ei pelkää auktoriteettiasemansa tai johtajuutensa menettämistä, ja uskaltaa siten noudattaa toimintamalleja, joissa vastuu on yhä enemmän seurakuntalaisilla.

11.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuus perustuu aineiston ja johtopäätösten validiteettiin, jolla taas on kaksi ulottuvuutta: aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavien ajatuksia (aitous) ja samalla niiden tulee liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin (relevanssi) (Ahonen 1994, 152). Aineiston aitous tarkoittaa, että tutkittavat ovat ilmaisseet käsityksensä juuri tutkittavana olevasta asiasta, ja että he ovat ilmaisseet, mitä he itse todella asiasta ajattelevat, eivätkä ole esimerkiksi vastanneet sen mukaisesti, mitä olettavat tutkijan haluavan kuulla. Aitouden edellytyksenä on luottamus ja yhteisymmärrys tutkijan ja tutkittavien välillä. Katson näiden ehtojen täyttyneen haastatteluti-

lanteissa. Se, että tutkittavat tiesivät minun itsenikin työskennelleen seurakunnassa ja tavoittelevan heidän kanssaan samaa päämäärää, loi avointa ja luottamuksellista ilmapiiriä, jossa pastorit saattoivat ilman puolustelun tarvetta kertoa, mitä he ajattelivat kyseessä olevista asioista.

Voimaantumiskäsitteen onnistuneella operationalisoinnilla on merkitystä tutkimustulosten kannalta: onnistuinko löytämään voimaantumista kuvaavat arkitason käsitteet. Termi voimaantuminen oli joillekin uusi, mutta selostaessani termin merkitystä haastateltavat tuntuivat nopeasti oivaltavan, mitä sillä tarkoitetaan. Toisaalta en voi tietää, antoivatko tutkittavat mielessään voimaantumiselle täsmälleen saman sisällön, mitä sillä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Se, miten pastorit kuvailivat voimaantumista edistäviä tai estäviä tekijöitä, osoitti, että he olivat ymmärtäneet termin sisällön riittävän hyvin, jotta tuloksia voidaan pitää luotettavina. En pidä todennäköisenä, että käsite olisi ymmärretty niin väärin, että se tuottaisi ratkaisevasti vinoutuneita tutkimustuloksia. Haastattelutilanteissa pyrin käyttämään avoimia kysymyksiä, jotka antoivat tutkittaville vapauden lähestyä teemaa haluamastaan näkökulmasta. Tarkentavia kysymyksiä esitin tarvittaessa, mutta varoin tekemästä niistä johdattelevia. Näillä perusteilla katson, että aineistoa voidaan pitää aitona. Haastattelukysymykset muotoilin Siitosen voimaantumisteorian pohjalta, minkä vuoksi katson niitä voitavan pitää relevantteina tutkimuksen kannalta.

Tutkimuksen johtopäätökset ovat valideja, mikäli muodostetut merkityskategoriat ovat aitoja, eli ne vastaavat tutkittavien tarkoittamia merkityksiä ja mikäli ne ovat relevantteja tutkimuksen teorian kannalta (Ahonen 1994, 154). Tämän tutkimuksen kohdalla suurin kysymys on se, olenko ymmärtänyt oikein sen, mitä tutkittavat ovat ilmaisseet. Lähtökohtanani on ollut vilpittömän pyrkimys puolueettomuuteen, koska tavoitteenani on ollut tehdä paitsi hyvää tutkimusta, myös saada totuudenmukaisia vastauksia itseä kiinnostaviin kysymyksiin. Puolueettomuudella tarkoitetaan sitä, ettei tutkija pyri suodattamaan saatua tietoa oman kehyksensä läpi vaan pyrkii ymmärtämään ja kuulemaan tiedonantajaa itseään (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Puolueettomuuteen päästäkseni olen pyrkinyt koko tutkimuksen ajan refleктоimaan itseäni tutkijana ja lukenut aineistoja yhä uudestaan varmistaakseni mahdollisimman tarkan analyysin. Jonkin asteista onnistumista puoltaa se, että vaikka minulla oli entuudestaan kokemusta tutkittavien maailmasta ja ehkä myös joitakin ennako-oletuksia tuloksista, tutkimuksen tulokset poikkesivat jossakin määrin lähtöoletuksistani. Toisaalta oman kokemukseni pohjalta tutkimukset tulokset eivät tunnu mahdottomilta.

Uskon myös, että tutkittavien käyttämän kielen ja käsitteistön tuttuus itselleni palveli tutkimusta ja auttoi minua tavoittamaan niitä merkityksiä, joita tutkittavat ovat ilmaisuillaan tarkoittaneet. Tietenkin tutkija samoin kuin muutkin ihmiset, kuulee ja ymmärtää asiat aina oman viitekehyksensä läpi. Olen ollut analyysia tehdessäni tästä tietoinen, ja pyrkinyt siten tekemään tulkintani teksteistä koko haastattelutilanteen ja asiakontekstit tarkasti huomioiden. Vaikka uskon, että se, että tutkittavien maailma on minulle tuttua, on ollut tässä tutkimuksessa enemmän hyödyksi kuin haitaksi, tiedostin tutkimukseni aikana myös sen, että sisäpiiriläisenä minun on ehkä mahdoton nähdä sellaisia asioita, joita joku täysin ulkopuolinen aineistossa näkisi. Pyrin kuitenkin ottamaan etäisyyttä tutkimuskohteeseeni ja tarkastelemaan asioita ulkopuolisen näkökulmasta. Siinä auttoi se, että olen viimeiset kaksi ja puoli vuotta ollut poissa seurakuntatyöstä ja katsellut asioita kauempaa. Tulosten raportoinnissa olen käyttänyt paljon suoria lainauksia, millä olen pyrkinyt tuomaan esille tutkittavien ääntä. Lukijalla on näin mahdollisuus jossain määrin arvioida tehtyä analyysia ja esitettyjä johtopäätöksiä. Tutkimuskategorioiden relevanttiuden olen osoittanut kytkemällä ne tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin.

Fenomenografinen tutkimus on laadullista tutkimusta, eikä siten tavoittele tilastollista yleistettävyyttä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole kertoa, että näin kaikki vapaakristillisten seurakuntien pastorit ajattelevat. Sen sijaan tutkimuksen johtopäätöksillä tavoitellaan *teoreettista yleisyyttä*, eli tällaisia käsityksiä esiintyy vapaakristillisten seurakuntien pastoreiden keskuudessa. Tutkimuksen kohdejoukko osoittautui hyvin heterogeeniseksi, mikä palveli tutkimuksen tarkoitusta. Pastoreita oli isoista ja pienistä seurakunnista, kaupunki- ja maaseutuseurakunnista sekä perinteisemmistä että uudistuksellisemmista seurakunnista. Voimakkaan karismaattisen korostuksen omaavia seurakuntia joukossa ei ollut, mikä kuvaa perinteisten vapaakristillisten seurakuntien yleislinjaa. Myös molemmat sukupuolet olivat edustettuina, samoin eri ikäpolvet ikähajonnan ollessa kolmekymmentäyksi vuotta. Voidaan siten sanoa, että tutkittavat muodostivat melko kattavan otoksen vapaakristillisistä pastoreista.

Tutkimuksessa saatiin vastaukset kaikkiin asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen johtopäätökset on tehty sen perusteella, miten eri näkemykset ja käsitykset painottuivat pastoreiden haastatteluissa. Siten johtopäätökset eivät kuvaan kenenkään yksittäisen pastorin käsityksiä, vaan sitä käsitysten keskiarvoa, joka tutkimukseen osallistuneilla pastoreilla oli. Näin ottaen voidaan sanoa, että tutkimuksen johtopäätökset tuovat esille niitä painotuksia ja käsityksiä, joita vapaakristillisten pastoreiden keskuu-

dessa ilmenee koskien yksilön kasvua ja voimaantumista seurakunnallisessa kontekstissa.

Fenomenografisen tutkimusmenetelmän valitseminen palveli siinä mielessä tutkimusta, että se auttoi selkeyttämään käsitysten tutkimisen eri ulottuvuuksia. Toisaalta jälkepäin totesin, ettei tutkimukseni ole Martonin (1988) tarkoittamassa mielessä puhdasta fenomenografista tutkimusta ainakaan kolmen viimeisen tutkimuskysymyksen kohdalla. (Puhtaasti fenomenografinen tutkimuskysymys olisi ollut ”mitä ymmärrät voimaantumisella”, eikä ”mitkä tekijät edistävät voimaantumista”.) Tutkin kuitenkin jokaisen neljän tutkimuskysymyksen kohdalla käsityksiä, joten siinä mielessä fenomenografinen menetelmä oli oikeutettu. Ongelma on myös siinä, että tutkijoilla on eriäviä käsityksiä siitä, mitä fenomenografinen tutkimus tarkalleen ottaen on (ks. Marton 1996b, 163–187). Näin jälkepäin en kutsuisi tutkimustani fenomenografiseksi tutkimukseksi, vaan ennemmin tutkimukseksi, joka hyödyntää fenomenografista menetelmää. Itse tutkimuksen tuloksiin tällä erolla ei ole merkitystä.

11.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimuksia

Tutkimus ei anna yleistettävää tietoa pastoreiden kasvua ja voimaantumista koskevasta ajattelusta tai toiminnasta. Se kuitenkin nostaa esille kymmenen pastorin otoksessa esille nousseita käsityksiä ja niissä havaittavia korostuksia. Tutkimuksen tuloksia voidaan pitää suuntaa antavina ja sellaisina niitä voidaan hyödyntää keskustelussa pastorin roolista ja vastuusta ja siitä, miten hän parhaalla mahdollisella tavalla auttaa yhteisönsä jäsenten kokonaisvaltaista kasvua ja voimaantumista. Parhaimmassa tapauksessa tutkimus voisi tuottaa kohderyhmässään juuri sellaisia säröjä, jotka johtavat uuteen oivaltamiseen ja oppimiseen. Tulokset tarjoavat myös aineksia reflektiolle siitä, mitä paimenuus on ja mitä se ei ole ja ennen kaikkea mitä sen tulisi olla 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Nopeasti muuttuva yhteiskunta ja lisääntyvä valintaviidakko edellyttävät ihmisiltä aivan erilaisia elämänpoliittisia taitoja, kun mitkä olivat tarpeet muutamia vuosikymmeniä sitten. Yhteisöllisyyden vähentyessä ja elämänpolkujen moninaistuessa tarvitaan yhä selkeämmin itseohjautuvuutta, tervettä kriittistä ajattelua ja kykyä ottaa vastuuta omasta elämästä. Toisaalta arvotyhjiöön johtanut moniarvoistuminen ja voimakas individualismi ovat synnyttäneet tilanteen, jossa tarvitaan yhä selkeämmin elämän perustaksi myös niitä kasvuteemoja, joita pastorit ovat tässä tutkimuksessa esille

tuoneet: oman identiteetin löytämistä ja omaksi itseksi tulemista, kasvamista itsekkyydestä vastuullisuuteen ja toisten palvelemiseen, luonteen ja arvojen hioutumista sekä toisten ihmisten kunnioittamista.

Tässä tutkimuksessa halusin lähteä kartoittamaan toistaiseksi vähän tutkittua aluetta. Selvitysteni mukaan aihetta ei ole aiemmin tutkittu Suomessa. Tutkimukseni alkuvaiheessa olin yhteydessä myös *Fuller Theological Seminary* -yliopistoon Kaliforniassa, mikä on maailman johtavia teologisia seminaareja (myös suurin), mutta sielläkään ei oltu tietoisia, että voimaantumista olisi aiemmin tutkittu seurakunnallisessa kontekstissa. Aiheesta riittää siten tutkittavaa. Jatkotutkimusten kannalta voisi olla hyödyllistä tutkia seurakuntalaisten kokemuksia voimaantumisesta, millaisia voimaantumista edistäviä tai estäviä kokemuksia heillä on ollut yhteisössään. Myös tässä tutkimuksessa vähäiseksi jääneeseen vastuun teemaan voisi olla tarpeen paneutua. Esimerkiksi se, miten vastuu ja vastuullisuus ymmärretään seurakunnallisissa piireissä, voisi olla kiinnostava tutkimuskysymys – arkikokemuksen perusteella näyttää siltä, vastuu ymmärretään toisin vapaakristillisissä kuin esimerkiksi luterilaisissa yhteisöissä. Myös kvantitatiivinen tutkimus on mahdollinen, mikäli halutaan selvittää, kuinka yleistettäviä tämän tutkimuksen tulokset ovat vapaakristillisten pastoreiden keskuudessa. Silloin olisi syytä selvittää myös koulutustaustan yhteys pastoreiden näkemyksiin. Joissakin haastatteluissa tutkitavan koulutus tuli esille, ja se näytti heijastuvan vastauksissa. Mutta tässä tutkimuksessa ei kysytty koulutustaustoja, eikä siten voida tehdä niistä päätelmiä.

LÄHTEET

- Ahlman, E. 1992. Ihmisen probleemi. Jyväskylä yliopisto. Filosofian laitos. Julkaisu 55.
- Aho, S. 1997. Minä. Teoksessa: Aho, S. & Laine, K. (toim.) Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava, 16–67.
- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, L., Syrjäläinen, E., Ahonen & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Antikainen, A. 1996. Merkittävät oppimiskokemukset ja valtautuminen. Teoksessa: Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja, Kansanvalituksen seura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus, 251–296.
- Auerbach, E. 1992. Mimesis. Todellisuuden kuvaus länsimaisessa kirjallisuudessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Bandura, A. 1977. Self-Efficacy: Toward a theory of behavioral change. *Psychology Review*, 84 (2), 191–225.
- Bandura, A. 1991. Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50:248–287.
- Bennis, W. & Nanus, B. 1985. Johtajat ja johtajuus. Tampere: Weilin+Göös.
- Bohm, D. & Peat, F. D. 1989. Science, order and creativity. London: Routledge.
- Brookfield, S. 1995. Becoming a critically reflective teacher. San Francisco: Jossey-Bass.
- Böök, M. 1975. Teoksessa Arvola, K. (toim.) Opinto-ohjaajan opas. Helsinki: Kansansivistystyön liitto.
- Buber, M. 1995. Minä ja sinä. Porvoo: WSOY.
- Comenius, J. A. 1928. Suuri opetusoppi. Suomentanut E. J. Tammio. Porvoo: WSOY.
- Csikszentmihalyi, M. 1991. Flow. The psychology of optimal experience. New York: HarperPerennial.
- Dall’Alba, G. 1996. Reflections on phenomenography – an introduction. Teoksessa Dall’Alba, G. & Hasselgren, B. (eds.) Reflections on phenomenography. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis, 7–17.
- Erickson, M. 1994. Christian theology. Grand Rapids, Michigan: Baker Book House.

- Eskonen, T. & Järvelä, S. 2000. Pitkät polut. Syrjäytymisen uhkaamien henkilöiden voimavaraistamisen rakenteelliset edellytykset. Employment Integra –projektien ”Empowerment of the excluded” –teematyön II raportti. Helsinki: Työministeriö.
- Fetterman, D.M. 1996. Empowerment evaluation: An introduction to theory and practice. In: Fetterman, D.M., Kaftarian, S. J.& Wandersman, A. (eds.) Empowerment evaluation. Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability. London: Sage Publications, 3–46.
- Fetterman, D.M., Kaftarian, S. J.& Wandersman, A. (eds.) 1996. Empowerment evaluation. Knowledge and Tools for Self-Assessment & Accountability. London: Sage Publications.
- Foster-Fishman, P.G., Salem, D.A., Chibnall, S., Leger, L. & Yapchay, C. 1998. Empirical Support for the Critical Assumptions of Empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 26 (4), 507–536.
- Front, T. 2003. Itseohjautuvuus ja oppijan autonomia elämänlaajuisen oppimisen haasteena. Teoksessa Sallila, P. (toim.) *Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus*. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura, 125–151.
- Haavio, M. 1967. Keskustelua kasvatuksesta ja kristinuskosta. Helsinki: Suomen pyhäkouluyhdistys.
- Harva, U. 1983. Kohti elinikäistä kasvatusta. Teoksessa Alanen, A. & Sihvonen, J. *Elinikäinen kasvatus*. Porvoo: Gaudeamus.
- Hasselgren, B. 1982. Ways of apprehending children at play. A study of pre-school teachers development. Gothenburg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Heikkilä-Laakso, K. & Heikkilä, J. 1997. Innovatiivisuutta etsimässä. Irtiottoa keskinertaisuudesta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja B 57.
- Heikkilä, J & Heikkilä, K. 2001. Dialogi: avain innovatiivisuuteen. Porvoo Helsinki: WSOY.
- Heinonen, V. 1989. Kasvatustieteen perusteet. Jyväskylä: Tekijä.
- Hiltunen, Tarja. 2005. Äitien voimaantuminen lasten huostaanoton jälkeen. Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma.
- Hinn, B. 1996. Pyhän Hengen voitelu. Helsinki: Kuva ja Sana.
- Hirsijärvi, S. 1982. Ihmiskäsitys kasvatustieteen ajattelussa. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisu B1.
- Hirsijärvi, S. 1985. Johdatus kasvatustieteen filosofiaan. Rauma: Kirjayhtymä.

- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsijärvi, S. & Huttunen, J. 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. Juva: WSOY.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatusta, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Helsinki: Gaudeamus.
- Hollo, J. A. 1959. Kasvatuksen teoria. Porvoo: WSOY.
- Häkkinen, K. 1996. Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21.
- Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.
- Johtaminen ja johtamiskoulutus seurakunnassa ja kristillisissä järjestöissä. 1988. Johtamiskoulutustyöryhmän mietintö. Helsinki: Suomen kirkon seurakuntatoiminnan keskusliitto.
- Kalimo, R. & Toppinen, S. 1997. Työuupumus Suomen työikäisellä väestöllä. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Kemppinen, P. & Rouvinen-Kemppinen, K. 1998. Tee jotakin toisin – toiminnallinen elämänhallinta. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K.
- Knowles, M.S. 1980. The modern practice of Adult education: from pedagogy to andragogy. Chicago: Follet/Association Press.
- Kohonen, V. 1997. Koulun muutosprosessit ja opettajien ammatillinen kasvu. OK-projektin näkökulmia. Teoksessa: Kaikkonen, P. & Kohonen, V. (toim.) Elävä opetussuunnitelma 1: Koulu- ja yliopiston yhteinen toimintatutkimus opettajuuden ja opetussuunnitelman kehittymisestä. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A9: 269–295.
- Korpinen, E. 1998. Student teachers' self, self-concept, and self-esteem: Promoting the development of student teachers' self-image during teaching practice. In: Erkkilä, R., Willman, A. & Syrjälä, L. (eds) Promoting teachers' personal and professional growth. University of Oulu. Department of teacher education. Acta Universitatis Ouluensis. E 32: 70–82.
- Krohn, S. 1991. Ihminen, luonto ja logos. Jyväskylä: Gummerus.
- Kroksmark, T. 1989. Didaktiska strövtåg. Göteborg: Daidalos.
- Kuru, T. 1999. Täysivaltaiseen vanhemmuuteen. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.
- Kyngäs, H. 1995. Diabeetikkuuorten hoitoon sitoutuminen: teoreettisen mallin rakentaminen ja testaaminen. Oulun yliopisto. Hoitotieteen laitos. Julkaisusarja

D 352.

- Laukkanen, R. 2000. Aikuinen oppii eri tavalla. *Aikuiskasvatus*, 20 (2), 167.
- Launonen, L. & Puolimatka, T. 2000. Sosiaalipedagogiikan ihmiskäsitykset ja etiikka. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. *Opetusjulkaisuja* 5/1999.
- Leinonen, M. 2001. Elinikäisen oppimisen idea J. A. Comeniuksen pansofisessa ajattelussa. Teoksessa Huhmarniemi, R., Skinnari, S. & Tähtinen, J. (toim.) *Platonista transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 103–132.
- Leppisaari, I. 2000. Aikuisen kasvu ja oppiminen kirkossa. *Acta universitatis Ouluensis. Ser E vol. 44*.
- Malinen, A. 2000. Towards the essence of adult experiential learning. Jyväskylä: SoPhi.
- Malinen, A. 2002. Opettajuus rakentuu ihmistuntijuudesta ja asiantuntijuudesta. Epistemologinen, eksistentiaalinen ja eettinen vastuu opettajan työssä. Teoksessa Sallila, P. & Malinen, A. (toim.) *Opettajuus muutoksessa. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 63–92.
- Marton, F. 1984. Hur vi lär oss att se världens på olika sätt – en epilog. Teoksessa Marton, f. & Wenestam, C. G. (red.) *Att uppfatta sin omvärld. Varför vi förstår verkligheten på olika sätt*. Kristianstad: AWE: Gebers, 267–293.
- Marton, F. 1988. Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. Teoksessa Sherman, R. & Rodman, W. (eds.) *Qualitative research in education: focus and methods*. London: Falmer, 141–161.
- Marton, F. 1996a. Phenomenography – a research specialisation. Tulostettu 3.10.2005. [Http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/faq/special.html](http://www.ped.gu.se/biorn/phgraph/civil/faq/special.html)
- Marton, F. 1996b. Cognosco ergo sum – Reflections on reflections. Teoksessa Dall’Alba, G. & Hasselgren, B. (eds.) *Reflections on phenomenography*. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis, 163–187.
- Maslow, A. H. 1968. *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand Reinhold Company Inc.
- Mezirow, J. 1991. *Transformative dimensions of Adult Learning*. Oxford: Jossey-Bass.
- Mill, J. S. 1982. *Vapaudesta*. Helsinki: Librum.
- Mäenpää, J. 1997. Ryhmien ydinosaamisvalmius oppivassa työorganisaatiossa. Oulun yliopisto. Käyttätymistieteidenlaitos. *Acta Universitatis Ouluensis E 25*.
- Mäkeläinen, H. 1988. *Luova hallinto ja johtaminen seurakunnassa*. Helsinki: Kirjapaja.

- Niikko, A. 2003a. Lastentarhaopettajaopiskelijat tulevina kasvattajina. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. N:o 84.
- Niikko, A. 2003b. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. N:o 85.
- Nikkanen, P. 1998a. Koulun johtajien talousvinkkejä kollegoilleen. Teoksessa: Nikkanen, P. & Ruohotie, P. (toim.) Talousnäkökulmia koulun laadun kehittämiseen. Jyväskylän yliopistopaino & ER-paino Ky, 29–36.
- Nikkanen, P. 1998a. Oppivan koulun talous ja strateginen suunnittelu. Teoksessa: Nikkanen, P. & Ruohotie, P. (toim.) Talousnäkökulmia koulun laadun kehittämiseen. Jyväskylän yliopistopaino & ER-paino Ky, 29–36.
- Novum 4. 1983. Uusi testamentti selityksin. Vantaa: Raamatun Tietokirja.
- Nurmi, K. E. 1997. Johdatus kasvatuksen filosofisiin ja historiallisiin perusteisiin. Jyväskylä: Gummerus.
- Ojanen, M. 1996. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. Tampere: Kirjatoimi.
- Pakkanen, M. 2002. Dialogisuus opettajaksi kasvamisen haasteena. Teoksessa Sallila, P. & Malinen, A. (toim.) Opettajuus muutoksessa. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja. Helsinki: Kansanvalistusseura, 241–263.
- Palmu, H. 1986. Seurakuntaorganisaation työilmapiiri ja henkilöstön vaihtoalttius. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro. 44.
- Palmu, H. 1990. Paimen johtajana. Tutkimus Suomen evankelis-luterilaisten seurakuntien kirkkoherroista. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro 53.
- Pirnes, U. 2003. Kehittyvä johtajuus. Johtamisen dynamiikka. Aavaranta-sarja. Helsinki: Otava.
- Patrikainen, R. 1997. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Nro 36.
- Prilleltensky, I. 1994. Empowerment in mainstream psychology: Legitimacy, obstacles and possibilities. *Canadian psychology* 35(4): 358–374.
- Puolimatka, T. 1999a. Kasvatus ja filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puolimatka, T. 1999b. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Puolimatka, T. 2004. Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki: Tammi.
- Rappaport, J. 1987. Terms of empowerment – exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American Journal of Psychology* 15(2):121–147.

- Ritsilä, Anu. 2005. Työvoimapoliittisen ohjaavan koulutuksen voimaannuttava vaikutus. Teemahaastattelututkimus Etelä-Savosta. Yhteiskuntatieteen pro gradu – tutkielma.
- Robinson, H. A. 1994. The ethnography of empowerment: the transformative power of classroom interaction. Washington (D.C.): Falmer.
- Rosenholtz, S. J. 1989. Workplace conditions that affect teacher quality and commitment: Implications for teacher induction programs. *The Elementary School Journal* 89(4): 421–439.
- Rousseau, J. J. 1905. *Émile eli kasvatuksesta*. Helsinki: Suomal. kirjall. seura.
- Ruohotie, P. 1996. Ammatillinen uusiutuminen ja kehittyminen. Teoksessa: Ojanen, S. (toim.) *Tutkiva opettaja 2*. Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus ja koulutuskeskus. *Oppimateriaaleja* 55:201–215.
- Ruohotie, P. 1998. *Motivaatio, tahto ja oppiminen*. Edita, Helsinki.
- Salo, T., 2000. Vapaakirkollinen seurakuntakäsitys ja sen kehitys. Vapaakirkon teologinen opisto. *Opintomateriaali*.
- Salonen, K. 1992. Papin rooli. Seurakuntapappiin kohdistuvat odotukset Helsingissä ja Raahessa. *Kirkon tutkimuskeskus Sarja B Nro. 72*.
- Sandberg, J. 1996. Are phenomenographic results reliable? In Dall’Alba, G. & Hasselgren, B. (eds.) *Reflections on Phenomenography. Toward a methodology?* *Acta Universitatis Gothoburgensis* N.o 109, 129–162.
- Shor, I. & Freire, P. 1987. *A pedagogy for liberation*. Massachusetts: Bergin & Garvey Publishers.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. *Acta Universitatis Ouluensis*. E 37.
- Spreitzer, G.M. 1995. An empirical test of a comprehensive model of intrapersonal empowerment in the workplace. *American Journal of Community Psychology* 23(5): 601–629.
- Strike, K. 1982. *Liberty and Learning*. Oxford: Martin Robertson.
- Sydänmaanlakka, P. 2004. *Älykäs organisaatio*. Helsinki: Talentum.
- Svensson, L. 1984. Människöbilden i INOM-gruppens forskning: Den lärande människan. Göteborgs universitet. *Rapporter från Pedagogiska institutionen* 3.
- Tennant, M. 1988. *Psychology and adult learning*. London: Routledge.
- Toiskallio, J. 1988. *Ihmisen kasvu ja kasvatus*. Porvoo: WSOY.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomisto, J. 1996. Johdanto. Teoksessa Kajanto, A. (toim.) Aikuisten oppimisen uudet muodot. Vapaan sivistystyön 34. Vuosikirja. Saarijärvi: Gummerus, 7–17.
- Turunen, K.E. 1997. Halut, arvot ja valta. Jyväskylä: Atena.
- Törmä, S. 1996. Kasvun mahdollisuus. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol. 496.
- Uljens, M. 1989. Fenomenografi – forskning on uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.
- Uljens, M. 1996. On the philosophical foundations of phenomenography. Teoksessa Dall’Alba, G. & Hasselgren, B. (eds.) Reflections on phenomenography. Göteborg: Acta universitatis gothoburgensis, 103–128.
- Vaherva, T. 1981. Aikuiskoulutuksen ihmiskuva. Helsinki: Aikuiskoulutuksen johtoryhmä.
- Värri, V. 2002. Hyvä kasvatus -kasvatus hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere University Press.
- Warren, R. 2005. Tavoitteena elämä. Hämeenlinna: Päivä.
- Warren, R. 1999. Päämäärätietoinen seurakunta. Hämeenlinna: Aika.
- Zimmerman, M. A. 1995. Psychological empowerment: Issues and illustrations. American Journal of Community Psychology 23(5): 581–599.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelupyyntökirje.

Hei,

Opiskelen aikuiskasvatusta Jyväskylän yliopistossa, ja tutkin pro gradu -työssäni yksilön kasvua ja voimaantumista (eli oman itsensä, omien vahvuuksien ja voimavarojen löytymistä) vapaakristillisessä seurakuntakontekstissa. Useita vuosia seurakunnassa työskennelleenä ja itsekin pastorikoulutuksen saaneena uskon, että kristillinen seurakunta voi olla merkittävästi vahvistamassa yksilön kasvua ja oman itsensä löytymistä. Toivon tutkimukseni osaltaan palvelevan sitä päämäärää, että seurakunnasta voisi tulla entistä parempi kasvuympäristö ihmisille.

Tutkimustani varten etsin haastateltaviksi perinteisissä vapaakristillisissä seurakunnissa toimivia päätoimisia pastoreita. Tutkimushaastattelu veisi aikaa noin tunnin, ja se toteutettaisiin lähiaikoina teille sopivana ajankohtana. Haastattelu toteutetaan yhdessä sovittussa paikassa. Haastattelun tarkoitus on kartoittaa seurakuntapastoreiden näkemyksiä yksilön kasvusta, sen päämääristä, ja keinoista, joilla parhaiten yksilön kasvua ja oman paikan löytymistä voidaan tukea.

Tutkimus toteutetaan täysin luottamuksellisesti, eivätkä haastateltavien (10) henkilöllisyydet tule julki tutkimuksessa. Olisin kiitollinen tutkimukseen osallistumisestanne, sillä uskon, että se palvelisi arvokasta päämäärää.

Otan teihin puhelimitse yhteyttä lähiaikoina, ja tiedustelen halukkuuttanne osallistua tutkimukseen. Voitte lähettää vastauksenne myös suoraan tähän sähköpostiosoitteeseen, mikä helpottaisi asioiden edistymistä.

Ystävällisin terveisin,

Tanja Nykänen

P. 040-729 1673

Sähköposti: tannykan@cc.jyu.fi

Liite 2. Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELU

Taustatiedot:

- Kuinka kauan ollut seurakunnassa työntekijänä? Ikä?
- Minkä näet tärkeimpänä tehtävänäsi suhteessa seurakuntalaisiisi?

KASVU

Ihmisenä kasvaminen

- Mitä tarkoittaa ihmisenä kasvaminen? Mitä se pitää sisällään?

Kasvun päämäärät

- Mitkä ovat yksilön kasvun päämäärät?
- Kypsän aikuisen / kypsän kristityn tunnuspiirteet
- Onko käsityksesi kasvun päämääristä muuttunut vuosien varrella?

Kasvua tukevia/estäviä tekijöitä

- Mitkä tekijät tukevat / estävät ihmisen kasvua?

Kasvun tukeminen seurakunnassa

- Mitä kasvun tukeminen tarkoittaa?
- Miten seurakunnassa voidaan tukea ihmisten kasvua?
- Miten pastorina katsot voivasi tukea seurakuntalaistesi kasvua?

VOIMAANTUMINEN

Omia voimaantumiskokemuksia

- Mitkä asiat ovat auttaneet löytämään oman paikan/kutsumuksensa; mistä on saanut sisäistä voimaa tai mikä taas vienyt sitä?

Muiden voimaantumisen tukeminen

- Miten seurakunta voi auttaa yksilön vahvistumista - oman itsensä, paikkansa, kutsumuksensa ja lahjojensa löytymisessä?

Voimaantumista tukevia/estäviä tekijöitä

- Mitkä tekijät vaikuttavat ihmisen sisäisen voimantunteen kasvuun ja siihen, että yksilö on voimistuu laittamaan itsensä likoon yhteisönsä hyväksi? Mitkä tekijät ovat voimaantumisen kannalta keskeisiä?
- Mikä estää ihmisiä kokemasta sisäistä voimaa ja intoa ja halua palvella seurakunnassa?

Pastori voimaannuttajana

- Minkä näet omana roolinasi yksilöiden voimaantumisessa seurakunnassa?

Sitoutuminen

- Mitkä tekijät mielestäsi vaikuttavat ihmisen seurakuntaan ja sen toimintaan sitoutumisessa?
- Miten seurakuntalaisten sitoutumista voi lisätä vai voiko sitä?

AIKUISEN KASVU JA OPPIMINEN SEURAKUNNASSA**Aikuisen oppimisen erityispiirteitä**

- Mitä erityispiirteitä näet aikuisen oppimisessa suhteessa lasten/nuorten oppimiseen?

Aikuisen oppimisen huomioiminen seurakunnan toiminnassa

- Miten aikuisen oppimisen erityispiirteet on huomioita seurakuntasi toiminnassa? Tulisiko toimintaa kehittää? Mihin suuntaan?

Teologian ja kasvatustieteiden suhde

- Tarvitaanko seurakunnassa kasvatustieteellistä osaamista? Missä mielessä?